

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

SORUN ODAKLI ÇOCUK KİTAPLARINDA KARAKTERLERİN
PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ VE STRATEJİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nesrin YAYLAR

Malatya-2023

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

SORUN ODAKLI ÇOCUK KİTAPLARINDA KARAKTERLERİN
PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ VE STRATEJİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nesrin YAYLAR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ
İkinci Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇİFTÇİ

Malatya-2023

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
		Yayın Tarihi	19.08.2019
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ**

**SORUN ODAKLI ÇOCUK KİTAPLARINDA KARAKTERLERİN PROBLEM
ÇÖZME BECERİSİ VE STRATEJİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
RAMAZAN ÇİFTLİKÇİ**

**HAZIRLAYAN
NESRİN YAYLAR**

Jürimiz tarafından 18/09/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1. Prof. Dr. Esra MERT

.....

2. Doç. Dr. Bekir KAYABAŞI

.....

3. Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ

.....

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Doç. Dr. Eyüp İZCİ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Çiftlikçi ve Dr. Öğr. Üyesi Ferhat Çiftçi'nin danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım Sorun Odaklı Çocuk Kitaplarında Karakterlerin Problem Çözme Becerisi ve Stratejileri başlıklı bu çalışmanın uluslararası bilimsel araştırma ölçütleri dikkate alınarak, bilimsel ahlaka aykırı düşecek bir destek almadan tarafımca hazırlanmıştır. Yararlanılan kaynakların metin içinde ve kaynakça bölümünde bilimsel araştırma kaynak belirtme yöntemine uygun biçimde gösterildiğini belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Nesrin YAYLAR

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın başından sonuna kadar her aşamasında desteğini, yardımını esirgemeyen, kıymetli zamanlarını ayırarak bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlanma olanağı sunan değerli danışman hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ ve Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇİFTÇİ'ye çok teşekkür ederim.

Tezimi özveriyle inceleyen ve tez savunmama katılarak yaptıkları değerlendirme ve katkılarla tezin zenginleşmesine destek olan değerli hocalarım Prof. Dr. Esra MERT, Doç. Dr. Bekir KAYABAŞI ve Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU'na teşekkür ediyorum.

Beni bugünlere getirerek maddi-manevi desteğini esirgemeyen, kendi ayaklarım üzerinde durmam için birçok fedakârlık gösteren annem Ayten YAYLAR'a ve babam Abdurrahman YAYLAR'a teşekkür ediyorum.

Yaşam boyu sevgilerini, desteklerini yanımda hissettiğim kardeşlerim Kübra YAYLAR'a, Zeynep Gülnaz YAYLAR'a ve Aslı Gülcan YAYLAR'a teşekkür ediyorum.

Nesrin YAYLAR

ÖZET

SORUN ODAKLI ÇOCUK KİTAPLARINDA KARAKTERLERİN PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ VE STRATEJİLERİ

YAYLAR, Nesrin

Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanları: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ ve Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇİFTÇİ

Ağustos,2023, xi+121 sayfa

Çocuk edebiyatı eserleri çocuğun gelişim özellikleri ve duygu, düşünce dünyasını ele alarak hazırlanan eserlerdir. Nitelikli çocuk edebiyatı eserlerini okuyan çocuklar bu eserlerden yararlanarak yaratıcı yönlerini geliştirebilir, çözüm odaklı bir yaklaşımlar sergilemeyi öğrenebilir, edebi zevk ve anlayışını geliştirebilir, bibliyoterapi edinebilir.

Bu araştırmada incelenen sorun odaklı on çocuk edebiyatı eseri olan Sınıfta Kalanlar Okul Açtı, Daralan, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Savaşı Bitiren Sinek, Korsan Kitap Çetesi, 35 Kilo Tembel Tenek, “Kırmızı Fil’i Gördünüz mü?”, Yaşlı Fil ve Lir Kuşu, Düşlerin Peşindeki Çocuk, Bir Şeftali Bin Şeftali isimli kitaplar araştırma stratejisi, üstbilis stratejisi, bilişsel strateji, duyuşsal strateji, dikkat stratejisi, tekrar stratejisi, destek strateji, anlamayı anlamlandırmayı arttıran stratejileri açısından doküman inceleme yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme sonucunda 9 araştırma stratejisi, 13 dikkat stratejisi, 0 tekrar stratejisi, 7 duyuşsal strateji, 11 bilişsel strateji, 25 üstbilis stratejisi, 32 destek stratejisi, 15 anlamayı anlamlandırmayı arttıran stratejiler tespit edilmiştir.

Özellikle kendini gerçekleştirme, yaratıcılığını geliştirme ve yeni şemalara yer verme konusunda kullanılan bilişsel ve üst bilis stratejilerinin kullanımı okuyucuda olumlu bir özdeşim kurmaya yardımcı olacaktır. Duygusal zekanın doğru kullanılarak yararlanılan duyuşsal strateji ve motivasyon, mücadele gücünü kullanmayı sağlayan başka insanlardan güç almaya yarayan destek stratejisiyle problemlerin çözümünde ilerleyici adımlar atılmıştır. Dikkat stratejileri karakterlerin problemi fark etmesini

sağlamıştır. Araştırma stratejileri ve anlamayı anlamlandırma stratejileri kişinin zihnen ve fiilen aktif olmasını sağlamıştır. Çocukların eğitimi ve gelişim süreçleri boyunca yararlanabilecekleri kaynaklar arasında olan çocuk kitapları çocuğa göre ve eğitim sistemi, yaklaşımlarına uygun bir biçimde hazırlandığında çocuk için çok faydalı olacaktır. Belirli eğitimsel ve gelişimsel nitelikler göz ardı edilmeden öğretmenler ve aileler tarafından çocuklara rehberlik edilmelidir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, sorun odaklılık, karakter, problem çözme becerisi, strateji.

ABSTRACT

PROBLEM-SOLVING SKILLS AND STRATEGIES OF CHARACTERS IN PROBLEM-ORIENTED CHILDREN'S BOOKS

YAYLAR, Nesrin

A Master's Thesis, Inonu University Institute of Education Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education, Turkish Education Discipline

Thesis Advisors: Dr. Ferhat ÇİFTÇİ, Dr. Ramazan ÇİFTLİKÇİ

August-2023, xi+121 pages

Children's literature works are works prepared by considering the developmental characteristics of the child and the world of emotions and thoughts. Children who read qualified children's literature works can develop their creative aspects by using these works, learn to demonstrate solution-oriented approaches, improve their literary taste and understanding, and acquire bibliotherapy.

The ten problem-oriented children's literature works examined in this study, Sınıfta Kalanlar Okul Açtı, Daralan, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Savaşı Bitiren Sinek, Korsan Kitap Çetesi, 35 Kilo Tembel Teneke, "Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?", Yaşlı Fil ve Lir Kuşu, Düşlerin Peşindeki Çocuk, Bir Şeftali Bin Şeftali, the books were examined by the document review method in terms of research strategy, metacognitive strategy, cognitive strategy, affective strategy, attention strategy, repetition strategy, support strategy, strategies that increase understanding and understanding.

As a result of the examination, 9 research strategies, 13 attention strategies, 0 repetition strategies, 7 affective strategies, 11 cognitive strategies, 25 metacognitive strategies, 32 support strategies, 15 strategies that increase understanding and making sense were identified. In particular, the use of cognitive and metacognitive strategies used for self-realization, developing creativity and giving space to new schemes will help to establish a positive identification in the reader. Progressive steps have been taken in solving problems with the help of affective strategy and motivation, which are used by the correct use of emotional intelligence, a support strategy that allows you to use the power of struggle, which serves to take strength from other people. Attention strategies enabled the characters to notice the problem. Research strategies and understanding making sense strategies enabled the person to be mentally and actually

active. Children's books, which are among the resources that children can benefit from during their education and development processes, will be very useful for the child when they are prepared according to the child and the educational system is prepared in a way that is appropriate to their approach. Children should be guided by teachers and families, without ignoring certain educational and developmental qualities.

Key words: Children's literature, problem-orientation, character, problem-solving skills, strategy.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.2. Problem Durumu.....	1
1.2.1. Okuma Eğitimi.....	2
1.2.2. Türkçe Öğretim Programlarında Okuma Eğitimi	4
1.2.3. Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi	9
1.2. Araştırmanın Önemi.....	14
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	15
1.4. Varsayımlar	15
1.5. Tanımlar	16

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Çocuk Edebiyatının Önemi.....	17
2.2.Çocuğa Görelilik ve Çocuk Gerçekliği	21
2.3. Çocuk Edebiyatında Karakter	25
2.4. Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri ve Önemi	28
2.5. Çocuk Edebiyatında Sorun Odaklılık	29
2.6. Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Görülen Başlıca Sorunlar	32
2.6.1. Ölüm ve Hastalık	32
2.6.2. Engellilik.....	33
2.6.3. Boşanma.....	33
2.6.4. Göç.....	34

2.6.5. Şiddet	35
2.6.6. Yoksulluk	36
2.6.7. Öksüzlük ve Yetimlik	36
2.7. Problem Çözme Becerileri ve Stratejileri	36

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	42
3.2. Evren ve Örneklem	43
3.3. Veri Toplama Teknikleri	43
3.4. Verilerin Analizi	44

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Üstbilmiş Stratejisi	46
4.2. Destek Stratejisi	50
4.3. Anlamayı Anlamlandırmayı Arttırma Stratejisi	53
4.4. Bilişsel Strateji	56
4.5. Tekrar Stratejisi	57
4.6. Dikkat Stratejisi	57
4.7. Araştırma Stratejisi	59
4.8. Duyuşsal Strateji	61

BÖLÜM V

YORUM

5.1. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar	62
5.1.1. Bir Şeftali Bin Şeftali	67
5.1.2. Korsan Kitap Çetesi	68
5.1.3. 35 Kilo Tembel Teneke	72
5.1.4. Daralan	74
5.1.5. Savaşı Bitiren Sinek	78
5.1.6. Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?	80
5.1.7. Yaşlı Fil ve Lir Kuşu	81
5.1.8. Düşlerin Peşindeki Çocuk	82

5.1.9. Babamın Gözleri Kedi Gözleri	85
---	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç.....	89
6.2. Öneriler	92
KAYNAKÇA	94
EKLER.....	99
Ek 1. Uzman Görüşü için Kitap Tanıtımları	99
Ek 2. Uzman Görüş Formları.....	110

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1. 2019 Türkçe Öğretim Programı Okuma Stratejileri	8
Tablo 2. 2019 Türkçe Öğretim Programında Sınıf Düzeyleri için Belirlenen Metin Türleri	9
Tablo 3. Sorun Odaklı Çocuk Kitapları	43
Tablo 4. Kitaplarda Bulgularanan Strateji Frekans ve Yüzdeleri.....	45
Tablo 5. Strateji Frekans ve Yüzdeleri	45

KISALTMALAR

Akt	: Aktaran
BGKG	: Babamın Gözleri Kedi Gözleri
BŞBŞ	: Bir Şeftali Bin Şeftali
D	: Daralan
DPÇ	: Düşlerin Peşindeki Çocuk
KKÇ	: Korsan Kitap Çetesi
KFG	: Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SBS	: Savaşı Bitiren Sinek
SKOA	: Sınıfta Kalanlar Okul Açtı
YFLK	: Yaşlı Fil ve Lir Kuşu
35KTT	: 35 Kilo Tembel Teneke

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımlar başlıkları yer almaktadır. Araştırmanın problem durumunda Türkçe eğitimi çerçevesinde çocuk edebiyatı ve problem çözme becerileri; okuma eğitimi, dil gelişimi ve bilişsel gelişim kavramlarıyla bağlantılı olarak ele alınmıştır.

1.2. Problem Durumu

Araştırma, problem odaklı çocuk kitaplarında karakterlerin problem çözme stratejilerinin incelenmesine dayandığı için öncelikle okuma becerisine yönelik alan yazın taraması yapılmıştır. Okuma, zihinden bağımsız olarak gerçekleşmesi mümkün olmayan bir beceri türüdür. Zihnin okuma öncesi, okuma sonrası ve okuma anında aktif olması iyi bir okuma becerisi ve okuma kültürüyle gerçekleşir. Okuma becerisinde algılama, dikkat etme, odaklanma, psikomotor becerilerin kullanılması, değerlendirme, deneyimleri ve ön bilgileri kullanma zihinsel işlem gerektiren aşamalardır. Bu aşamaların hep birlikte kullanılması için beynin nöronlarla yaptığı bağlantılara gerek vardır. Okumanın devamlı hale gelmesi ve kültürel bir boyut kazanmasıyla bu evreler gelişir ve beyindeki bu sistemlerle alakalı kısımlar daha kuvvetli bağlantılar kurar.

Karakterler söz konusu kitapların vazgeçilmez unsurlarıdır. Çocuklar okudukları kitaplardaki karakterler aracılığıyla birçok beceri kazanabilir. Karakterlerin somut bir şekilde yapıp ettikleri, onlara hayata ilişkin çeşitli deneyimler kazandırmakta ve yaşanan güçlükleri aşmada kolaylık sağlamaktadır. Çocuk okuduğu kitapta karakterin hayatından yola çıkarak kazandığı deneyimlerle bilişsel gelişimine katkıda bulunur. Karakterlerin incelenmesi, içinde bulunulan sorunun stratejiler ve problem çözme becerileri bakımından çözüme kavuşturmasıyla ele alınır. Kullanılacak stratejiler ve problem çözme becerileri de okuma gibi aktif zihinsel bir süreç gerektirmektedir. Problem çözme becerilerini kullanan bir birey, okumada olduğu gibi ön bilgilerini ve deneyimlerini işe koşar; algılama, dikkat ve psikomotor becerilerinden yararlanır. Karakterin bu becerileri kullandığı durumlarda, okuyucu hem karakterin strateji ve problem çözme becerilerini görür hem de kendi okuma eylemiyle zihinsel aktivitelerden

yararlanır. Dolayısıyla okuma ve problem çözme becerileri, zihnin ortak bir kümede aktif olduğu bir sürece dayalıdır.

1.2.1. Okuma Eğitimi

Çocuk kitapları ve bunlardan hareketle söz konusu edilecek bilişsel becerilerin kazanılması, doğal olarak okuma faaliyeti içerisinde değerlendirilir. Okuma faaliyeti, etkileşimli bir şekilde gerçekleştirildiğinde dinleme becerisi ile birlikte söz konusu olur. Bu açıdan çocuk kitapları, dil becerileriyle birlikte çoklu bileşenlerin dahi olduğu bir anlam ilişkisine sahiptir. İnsanın çevreyle iletişim ve etkileşim içerisinde olması, gelişim dönemlerini bebeklikten ölüme kadar sağlıklı bir şekilde geçirmesi ve o dönemlerin gereklerini yerine getirmesiyle olur. İlk iletişim becerisi dinlemedir. Sağlıklı bir dinleme yetisine sahip olan bir birey, ilk olarak alıcı dil becerisini kullanır. Okul dönemiyle beraber alıcı dil becerilerine yeni bir beceri olarak okuma eklenir. Bu bağlamda dört temel dil becerisi birbirini destekler durumdadır. Bu beceriler, aynı çerçevede gelişip güçlenerek zihinsel ve sosyolojik gelişimlere de katkı sunar.

Dil becerileri aynı zamanda kültürel öğrenme, etkileşim ve aktarım için iyi bir kaynak ve araçtır. Verici dil becerilerinin harekete geçmesi için öncelikle alıcı dil becerilerinin kazanılmış olması ve bu becerilerden elde edilen bilgilerin aktarılabilir hale gelmesi gerekir. Okul çağından itibaren kazanılan okuma becerisi, değişik yerlerin insanların ve kültürlerin tanınmasını, farklı bilgilerin öğrenilmesini sağlar. Okuma bilgiyi alma konusunda hayat boyunca etkili ve önemli bir beceridir. Karatay'a (2013) göre okuma; görme, algılama, dikkat, odaklanma, hatırlama, ilişki kurma, kavrama, değerlendirme, seslendirme gibi farklı durumlardan oluşan zihinsel ve fiziksel duyu organlarının aynı anda işlemesine dayanan karmaşık bir süreçtir.

Okul çağıyla beraber okuma yazma öğrenen çocuğun akademik başarısı da iyi bir okuma becerisine ve eğitimine doğrudan bağlıdır. İlköğretimde okuma becerisini uygun şekilde kazanıp geliştiremeyenler sonraki dönemlerde problem yaşamaktadır (Akyol,2020).

Okuma becerisi, zihin ile doğrudan ilişkilidir. Zihinsel sağlığı yerinde olan bir bireyin okuma hızı ve anlama kapasitesi daha yüksektir. Bununla birlikte okuma alışkanlığındaki devamlılık, zihinsel gücü etkileyebilecek bir öneme sahiptir. Öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak ve okuma becerisini geliştirmek için öncelikle onların ön bilgilerini harekete geçirecek etkinlikler yapılmalı ve zihin

okumaya hazırlanmalıdır. Okumada öğrencinin zihinsel süreçleri aktif hale getirilmelidir. Yazılı bir metnin doğru okunup anlaşılması için o metne ilişkin bazı durumların bilinmesi ve tespit edilmesi gerekmektedir. Bunlar kelimeleri bilmek ve tanımak, cümleleri anlamak, yazının konusunu tespit etmek, ana fikri bulmak, yardımcı fikirleri tespit etmek (Arıcı,2018) şeklinde sıralanabilir.

Okuma becerisinin gelişimi sadece akademik hayatı değil, sosyal hayatı da önemli ölçüde etkilemektedir. Gazete okumak, trafik levhalarını okumak, bir ilaç reçetesini okumak hayatı anlamlı kılan kazanımlardır. Okumak, insanın ruhsal ihtiyaçlarını da karşılayıp kendisine ve topluma karşı yetersizlik duygusuyla baş etmesine yardımcı olabilmektedir. Okuyan insan iletişim kurmada, genellemeler yapmada, neden sonuç ilişkisi kurmada başarılıdır. Okumada anlamlandırma karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte değerlendirme, kıyaslama, problem çözme, hayal kurma gibi unsurlar yer alır. Her ne kadar yazar kendi cümleleriyle kendi fikirlerini düşüncelerini ortaya koysa da hiçbir yazı tek başına anlaşılır olamaz. Okuyucu okuma sırasında ön bilgilerini, deneyimlerini, kıyaslama yeteneğini kullanarak anlama faaliyetini gerçekleştirir. Kelime bilgisi, yani ön bilgilerin yoğunluğu okuyucunun metni anlamlandırmasında önemli öğeler içerir (Akyol,2020). Okuma bir anlam kurma süreci olduğundan kişinin okuma bilmesi kadar hazır bulunuşluğu da burada büyük önem arz eder. Okuma ilk okuma döneminden başlayarak aşama aşama kazandırılır. Yaş düzeyi ilerledikçe metinlerdeki bilgi yoğunluğu ve kelime çokluğu artar. Bu durumda okunan metin bir sonraki metnin ön bilgilerini oluşturmada deneyim kazandırır. Çünkü okuma devamlı yapılması gereken bir süreçtir.

Okuma da güdülenme, devamlılık ve motivasyon için gereklidir.

Okuma beyni geliştiren, beyindeki öğrenme alanlarını arttıran bir etkinliktir. Beyne alınan bir bilgi nöronlar aracılığıyla tüm sinir sistemini harekete geçirir, sinapslardan nöronlara aktarılan elektriksel ileti beyni ve öğrenme alanlarını aktifleştirir (Karatay, 2018). Çocukların okumadan daha iyi bir verim alabilmesi için aileler tarafından onlara kitap okunmalı ve çocuk ebeveynlerle beraber kitaplar hakkında konuşmalı, tartışmalıdır. Yine çocukta okuma devamlılığı için sadece kitaplar değil gazete ve dergilerde de çocukların beğenebileceği kısımlar kesilip çocuğa okutulmalı veya çocukla beraber okunulmalıdır (Akyol,2022).

Kitap okuma ve seçme elbette belli kurallar ve ölçütlere göre yapılmalıdır. Bu ölçütler Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiştir.

İlgi ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu kriterlere uygun kitaplar seçilmelidir.

Kültür ve Turizm bakanlığının 18.06.2005 tarih ve 25849 sayılı resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğine göre belirlenen kriterlere göre kitap seçimi her ebeveyn, öğretmen ve öğrencinin sorumluluğundadır. Bu kriterler, sorumlu kurum kuruluşlarca belirlendiğine bakılacak olursa her metnin yazılı bir eser ve kaynak olarak kullanılmayacağı çıkarılabilir. Buradaki bazı maddeler incelendiğinde kitap seçiminde bilimsellik, düşünce özgürlüğü, ortak değerler, ortak payda, insan hakları, bilgi ve beceri gelişimi gibi var olduğunda insanlar ve toplumlar arasındaki sorunları eksiklikleri giderecek ya da sorunların tamir edilmesine katkıda bulunacak değerlerin üzerinde durulduğu görülmektedir. Maddelerde değinilen pratik bilgi ve becerilerin gelişimine katkıda bulunan metinlerin seçilmesi bireylerin bilgi ve becerilerinin kullanılmasına yardımcı olacak yani çeşitli stratejik durumlarda aktif öğrenmeyi ve uygulamayı canlı hale getirecek metinlerin olmasının önemsendiği görülmüştür yine düşmanlığa yani toplumsal ve bireysel sorunlara özendirilmeyecek, değerlerimize ve bilimsel birikime katkıda bulunacak eserlerin seçimi önemsenmiştir (KTB,2011).

Belirtilen niteliklerin öneminin vurgulanması, kitap seçiminde yarar sağlayacak ve zarardan kaçınacak unsurların bulunması gerektiği araştırılmasında bu nokta bu düşüncelerle ortak bir paydaya sahip olduğu söylenebilir.

Türkçe öğretim programında da ders kitaplarına alınan eserlerin de belli niteliklere sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Eserlerin edebi nitelik taşıması, öğrencinin duygu düşünce dünyasını zenginleştirmesi, olumsuz örnekler içeren metinlerin ders kitaplarında yer almaması gerektiği belirtilmiştir (MEB,2019). Çocukların eğitim ve öğretimi için yararlanılacak eserlerin çocuk edebiyatına ve çocuğa uygun olması gerektiği buradaki kriterlerce de vurgulanmıştır.

1.2.2. Türkçe Öğretim Programlarında Okuma Eğitimi

1924 Lise Müfredat Programlarının Esbabı Mucibe Layihası, yani 1924 ortaokul ve lise programına göre dil becerileri Türkçe dersinde serbest okumanın gerekliliği ve dil becerilerinin hayatın içinde olması durumu dil becerilerinin bütünlüğü

vurgulanmıştır. Okumanın eğitiminin sosyal ve bilimsel yaşam faaliyetlerini aktif hale getirebileceği düşünülmüştür. Okuma, yazma, konuşma gibi dil becerilerinin birbirini takip eden ve destekleyen unsurlar olduğu belirtilmiştir. 1929 Orta mektep Türkçe Programı, 1928 harf inkılabı esas alınarak hazırlanmış bir programdır. Türkçe dersi kıraat, tahrir, gramer olarak üç başlık altında incelemeye alınmıştır. Öğrencilerin yazılı ve sözlü olarak ifadelerinin güçlü olması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Öğrencinin kendi zevkine uygun kitap okuması vurgulanmıştır. 1931-1932 ders senesi Türkçe programı bir önceki programlara göre daha ayrıntılıdır. Gramer, tahrir, kıraat dersleri sınıf seviyelerine göre ayrılmıştır. Kıraat derslerinin amacı, öğrencilerin kendi okuma becerilerinin ve zevklerinin gelişmesi, okudukları hakkında eleştirel düşüncelere sahip olması ve uygun eserleri ezberlemesidir. 1938 Ortaokul Türkçe Programında dil devriminin esaslarına dikkat edilerek Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Okuma derslerinin amacı, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak ve üslup zevki oluşturmak, öğrencilerin kaliteli eserlerle buluşmasını sağlamak şeklindedir. 1949 Ortaokul Türkçe Programında öğrencilerin kelime hazinelerini değerli ve önemli eserler aracılığıyla geliştirmeleri uygun görülmüştür. Okuma becerisi için okuduğunu anlama, sesli ve sessiz okuma yapma, okuma ilgisi ve zevki kazandırma ve okunan eserlerin sınıf ortamında paylaşılması vurgulanmıştır (Aytan ve Ulusu, 2018). 1962 Ortaokul Türkçe Öğretim Programı, 1949 programının gözden geçirilmiş halidir. 1982 Ortaokul Türkçe Öğretim Programında dil bilinci ve ulusal kültür dil zenginliğinin farkında olma, kelime dağarcığını genişletme gibi kavramlar üzerinde durulmuş, ayrıca okuma parçaları üzerinden öğrencinin okuma etkinliği yapması gerektiği iletilmiştir.

2005 İlköğretim Okulları Türkçe Programında okuma, yazma, konuşma ve dinleme beceri alanları her sınıf düzeyinde ortak olarak belirlenmiştir. Dil bilgisi alanında farklı kazanımlara yer verilmiştir (Atasoy ve Temizkan,2014). 2005 programı yapılandırmacı yaklaşım ele alınarak hazırlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak ön bilgileri geliştirme, sorgulama, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlama gibi kavramlar önemsenmiş ve ele alınmıştır. Türkçeyi etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, okuduğunu anlama iş birliği içerisinde olma, problem çözme araştırma yaratıcı düşünme, kişisel ve sosyal değerleri önemseme gibi becerilerin kazanımı önemsenmiştir. Bu becerilerin kazandırılmasında öğrencinin gelişim düzeyi ve öğretmen rehberliği de dikkate alınmıştır. 2005 programında dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunudan oluşan öğrenme alanları belirlenmiştir. Bu

programda görsel okuma ve görsel sunuya önem verilmiştir. Öğrencilerin gördüklerini yorumlaması, şekil, sembol, grafik, tablo, beden dili gibi durumların anlamlandırılması ve zihinde yapılandırılması amaçlandırılmıştır. 2005 ve 2006 programlarında okuma alanının hedefi olarak öğrencinin günlük hayatta karşılaştığı metinleri doğru yöntemlerle okuması, okuduğunu anlayıp değerlendirebilmesi ve eleştirel bakış açısıyla yorumlaması, okumayı bir alışkanlık haline getirmesi hedeflenmiştir (Kardaş ve Kaya, 2020).

2019 öğretim programının ortaokul öğrencileri için amacı “3.Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamaktır (MEB, 2019).” olarak belirlenmiştir. 2019 programı insanın bireyselliğini göz önüne alarak farklı gelişim ve değişim alanlarının birbirini desteklediğini ve bu alanları birbirine yardımcı olacak şekilde geliştirmek gerektiğini vurgulamıştır. Bireysel farklılıklar, çevresel, kültürel farklılıklar öğrenme ve ilgi alanlarında değişiklikler yaratabileceği için bireyin farklı zekâ kuramlarına yatkın olacağı ve öğretimin bu doğrultuya uygun şekillenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bireyin içerisinde bulunduğu ergenlik dönemi gibi kritik dönemlerin dikkate alınması gerektiği programda vurgulanmıştır.

Eğitim, zihinsel gelişim ve okumanın önemi ve aralarındaki bağ yer yer öğretim programlarında geçmişten bugüne dile getirilmiştir. 1924 programından bu yana okumanın bu niteliği ve önemi üzerinde durulmuş ve her sonraki program bir öncekine göre yapılandırılmıştır. İlk programlardan bu yana okuma zevki ve okuma alışkanlığına çocukluktan önem verilmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Kaliteli ve kişinin kendisine göre kitap seçebilmesi önemle belirtilmiştir. 2005 programıyla yapılandırmacı yaklaşımın tercih edilmesiyle birlikte yorumlama, eleştirel bakış açısı, zihinde yapılandırma gibi çağdaş eğitime hitap eden kazanımlar yerini almıştır. Bu kazanımların içerisinde yer aldığı problem çözme becerileri gibi eğitimde çağdaş modeller ve stratejiler eğitimin her alanında yerini almıştır.

2019 programının özel amaçları için dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi dilsel ve zihinsel becerilerin kazanılması ve geliştirilmesi bireyin sosyalleşmesi ve etkili iletişim kurması, Türkçe sevgisiyle okuma yazma alışkanlığı kazandırma, dil

becerilerinin yeterliliklerinin geliştirilmesi, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişim başlıkları önemsenmiştir denilebilir. Tematik yaklaşım üzerinden hazırlanan programda metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yapılarak anlamlandırma sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak dil bilgisi ve yazım kuralları kazanımları artan yoğunluk ve aşamalı olarak verildiği belirtilmiştir.

Okuma alanındaki başlıklar: akıcı okuma, söz varlığı ve anlamadır. 5. Sınıf okuma becerileri alanında okuma stratejileri akıcı okuma başlığı altında verilmiştir. Kök-ek ayrımının bilinmediği kelimeleri bağlamdan öğrenme, eş sesli, zıt anlamlı, eş anlamlı kelimelerin öğrenilmesi, deyimler ve atasözleri gibi sözcük ve söz grubu öğrenmeleri, yapım eklerinin sezdirilmesi söz varlığı başlığında ele alınmıştır.

Metin türlerini ayırt etme, okuduğunun konusunu belirleme, okuduğunu özetleme, ana fikri belirleme, metni yorumlama, sorular sorma ve cevap verme, görsel okuma, anlama, metne uygun başlık belirleme, okuduklarıyla ilgili çıkarımda bulunma, söz sanatlarını tespit etme, gerçek, mecaz, terim anlamlı sözcükleri ayırt etme gibi kazanımlar okuduğunu anlama bölümünde verilmiştir. 6. Sınıflar için akıcı okuma başlığı, 5. Sınıflar için verilen kazanımlarla aynı şekilde oluşturulmuştur. Söz varlığı başlığı için çekim eklerinin işlevi, isimler ve sıfatlar, isim ve sıfat tamlamaları, edat, bağlaç, ünlem, basit, türemiş ve birleşik kelimeler, zamirler, geçiş bağlantı unsurları vardır.

Anlama başlığı için şiirin şekil özelliklerini belirler, medya metinlerini değerlendirir, bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır, güvenilirliğini sorgular gibi kazanımlara yer verilmekle birlikte 5. Sınıfta olan diğer kazanımlar da yer almaktadır. 7. Sınıf okuma becerileri kazanımlarına bakıldığında akıcı okuma başlığında verilen kazanımlar diğer sınıf düzeyleriyle aynıdır. Söz varlığı başlığında ise çekim eklerinin işlevini ayırt eder, basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder, zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar, fiillerin anlam özelliklerini fark eder, anlatım bozukluklarını tespit eder, söz sanatlarını tespit eder gibi kazanımlar bulunmaktadır.

Burada farklı olan durum söz sanatlarının diğer alt sınıf düzeylerinden farklı olarak söz varlığı başlığında bulunmasıdır. Anlama başlığı için diğer sınıf seviyelerinden farklı olarak metinlerin yazılı hali ile diğer medya sunumlarını karşılaştırır, metindeki anlatım biçimlerini belirler, metinde kullanılan düşüneyi

geliştirme yollarını belirler, metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar gibi kazanımlar görülür. 8. Sınıf okuma becerileri kazanımları incelenecek olursa akıcı okuma başlığı diğer sınıf seviyeleriyle aynıdır. Söz varlığı başlığında fiilimsilerin cümledeki işlevini kavrar kazanımı farklı olarak görülmektedir yine söz sanatlarıyla ilgili kazanımın söz varlığı başlığı altında olduğu görülmüştür. Anlama başlığında medya metinlerini analiz eder kazanımı dışında diğer kazanımlar diğer kazanımlarda 7. Sınıf seviyesinden farklı bir durum görülmemiştir.

Tablo 1.
2019 Türkçe Öğretim Programı Okuma Stratejileri

2019 Türkçe Öğretim Programı Okuma Stratejileri			
5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
Sesli okuma	Sesli okuma	Göz atarak okuma	Göz atarak okuma
Sessiz okuma	Sessiz okuma	Özetleyerek okuma	Özetleyerek okuma
Tahmin ederek okuma	Tahmin ederek okuma	Not alarak okuma	Not alarak okuma
Grup halinde Okuma	Not alarak okuma	Tartışarak okuma	Tartışarak okuma
Soru sorarak okuma	Soru sorarak okuma		Eleştirerek okuma
Söz korusu	Okuma tiyatrosu		
Ezberleyerek okuma	Hızlı okuma		
Hızlı okuma			

Görüldüğü üzere akıcı okuma başlığında yer alan okuma stratejileri sınıflara göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar sınıf seviyelerine göre değişmektedir. 5. Sınıfta daha alt düzeyde bilişsel çaba gerektiren stratejiler varken 8. Sınıf düzeyine kadar bu stratejilerde farklılıklar azalma ve bilişsel çaba açısından daha üst düzeyde stratejiler görülmüştür. Okuma stratejileri alt sınıflarda daha çok psikomotor becerilerin gelişimiyle ilgiliyken üst sınıflara doğru bilişsel aktiflik ön plana çıkar. Burada okuma becerisini geliştiren ve anlamsal olarak daha çok yol kat eden bir bireyin okuduğu metinden yararlanması amaçlanmıştır. Eleştirerek tartışarak okuma yapan bir birey okuduğu metinden zihinsel olarak daha çok yararlanır. Metnin, sunulan konunun, karakterlerin oluşturduğu bütünlük içinde okumanın ve çocuk edebiyatının sağladığı imkanlardan yararlanılabilir.

Tablo 2.

2019 Türkçe Öğretim Programında Sınıf Düzeyleri için Belirlenen Metin Türleri

2019 Türkçe Öğretim Programında Sınıf Düzeyleri için Belirlenen Metin Türleri

5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
Hikâye	Anı	Söyleşi	Fıkra
Fabl	Mektup	Biyografi	Makale
Masal	Tiyatro	Otobiyografi	Deneme
Haber metni	Gezi yazısı	Günlük	Roman
			Destan

Tabloda görüldüğü gibi az ayrıntılı olay metinleri ve somut metinler, daha küçük seviyedeki sınıflara uygun görülürken daha karmaşık soyut ifadeler barındırabilecek ve daha uzun soluklu metinler ise üst sınıf seviyelerine uygun görülmüştür. Burada programın okuma becerilerinin kazandırılmasında gelişim düzeyini dikkate aldığı görülmektedir. Öğrencinin gelişimine uygun metinlerde var olan karakterlerin olaylara tepkisi ve problemleri çözme durumu ya da bilgilendirici metinlerin sunduğu problem durumu öğrencideki öğrenme stratejilerini seviyesine uygun bir biçimde kullanmayı öğretecektir. Metinlerin içerik ve tür açısından gelişim düzeylerini takip etmesi, metin içinde verilen kurgunun ve problemin karmaşıklığı aynı zamanda çözüm için kullanılan uygun stratejileri seviyeye göre barındırması bu sıranın önemini vurgular.

1.2.3. Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi

Araştırmanın konusu olan problem çözme becerileri ve öğrenme stratejileri zihinsel işlemlerle uygulanan adımlar olduğu için bilişsel gelişimi bu yönüyle ilgilendiren bir konudur. Bilişsel gelişim ve dil gelişimi hem birbiriyle bağlantılı konular olmasından hem de bu stratejilerin, problem çözümünün kitaptaki karakterler aracılığıyla okuyucuya yansıtması ve materyalin kitaplar olması dil gelişimini de ilgilendiren bir boyutu ele almayı sağlar. İnsanların yaşamsal faaliyetleri öğrenmeleri, anlamaları ve yerine getirmeleri biliş yoluyla olur. Yani biliş karmaşık yapıda olan zihinsel durumları anlama, anlamlandırma, çözme üretme durumlarıyla baş eden bir sistemdir. Bilişsel faaliyetlerde kişinin kendisi aktiftir. Yapılandırmacı yaklaşımda biliş gelişiminin ve faaliyetlerinin bireyin kendi çabası ve aktifliğiyle gerçekleştiği vurgulanmıştır. Bilişsel gelişimin eğitimde ve yapılandırmacı yaklaşımdaki en önemli ismi Jean Piaget'dir. Piaget bilişsel gelişimi dört döneme ayırmıştır. Bu dört dönemde

bireyler çevreden aldığı uyarıları, bilgileri, görselleri, davranışları aktif bir şekilde tanımaya çalışır, ön bilgileriyle karşılaştırır ve öğrenir.

Bilişsel gelişim ve dil gelişimi birbiriyle bağlantılı iki önemli unsurdur. Dil öğrenimi zihinle gerçekleşir. Zihinsel faaliyetler yaş ve gelişim dönemlerine uygun olarak gerekli bilgiyi alır ve yapılandırarak öğrenmeyi gerçekleştirir. Ana dili gelişimi de bireyin içinde bulunduğu toplum ve sahip olduğu zihinsel beceriler sayesinde gelişir, aktifleşir. Okuma ve okuduğunu anlama becerileri de bilişsel alan ile dil gelişimiyle doğrudan alakalı bir beceri alanıdır. Hem sağlıklı bir zihinsel gelişime sahip olan bir insanın okuduğunu anlaması diğer bireylere göre daha hızlı ve doğru olur hem de okuma alışkanlığı ve bilincine sahip bir bireyin dil gelişimi okuma becerisiyle doğru orantılı olarak gelişim gösterir. Okuma alışkanlığı, doğru okuma ve anlamlandırma zihinsel ve dil gelişimine katkıda bulunur.

Biliş sözcüğü bireyin dünyayı anlaması, kavramlara karşılık bulması, algılaması, yorumlaması, değerlendirmesi, belleği, dikkati, analiz ve sentez yapması gibi süreçleri içerisine alan geniş bir kavramdır (Deniz,2015). Bilişsel gelişim konusunda araştırma yapan ve çeşitli çalışmalara imza atan Piaget, bilginin öğrenilmesinin ve yapılandırılmasının yaşlara göre ve olgunlaşmaya göre değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. Çevre ile etkileşim içinde olmanın biliş gelişimine katkısının olduğunu vurgulamıştır. Piaget için çocuklar sorgulama ve merak duygusuyla doğarlar, çevrelerindeki her şeyi öğrenme dürtüsü içindedirler. Bu durumu aktif olarak yaşarlar. Bu sebeple Piaget için öğrenme davranışçılarının söz ettiği gibi pasif alıcılar aracılığıyla değil aktif alıcılarla gerçekleşir (Allen,2003 akt Deniz,2015). Piaget'e göre birey olgunlaşmaya bağlı olarak dört ayrı evreden geçer. Bunlar sırasıyla duyu hareket dönemi (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-12 yaş), soyut işlemler dönemi (12 yaş ve sonrası) şeklindedir. Piaget'e göre bu evreler hiyerarşik bir sıra izler, geriye dönüş gerçekleşemez, evreler birbiriyle bağlantılıdır, birinde meydana gelen bir aksaklık diğerini de etkilemektedir, ilerleme biyolojik olgunlaşma ile olanak kazanır, dünyadaki bütün insanlar bu evreleri aynı sırayla geçmektedir (Deniz, 2015).

Piaget'in kullandığı temel kavramlardan şema; bireylerin doğumundan itibaren etrafındaki nesnelere uygun davranış şekillendirme, organize etme, tanıma ve anlamlandırma çabasıdır (Yapıcı,2017). Çocuğun eline aldığı bir kalemi ağzına götürerek tanıma çabası, belirli bir gelişim ve olgunlaşma gösterdikten sonra o kalemi

yazı yazmak amacıyla kullanması nesnelere üzerindeki davranışın olgunlaşmayla değişmesini ve farklı şema oluşturmasını kanıtlar.

Uyum kavramı kişinin yeni durumlar karşısında kendi zihinsel sistemini o duruma hazırlama, alıştırma ve uyarlamasıdır. Özümseme, bireyin çevresinden aldığı uyarıcıları şemalar yoluyla uyumlamaya, anlamaya çalışmasıdır. Dengeleme, eski ve yeni durum arasındaki bocalama durumudur. Denge ise bu iki durum karşısındaki uyumu sağlamaktır (Yapıcı, 2017).

Zekâ, Piaget için bireyin çevreye uyum sağlama yeteneğidir. Değişen gelişen dünyaya birey ne kadar kısa sürede ve uygun bir şekilde uyum sağlayabiliyorsa bu zekâdan kaynaklanan bir durum, yetenektir (Deniz, 2015). Piaget'e göre bilişsel gelişim dönemlerinden duyu hareket döneminde sadece yaşamsal faaliyetlerin yerine getirildiği refleksif davranışlar ve çevreyi öğrenme çabalarıyla geliştirdiği tepkiler görülür. Bebek bu evrede kendini de tanıır ve davranışlarını geliştirir. Bu evrenin sonuna doğru bebek bilişsel yeteneklerini geliştirir. Dil gelişiminin aktifleştiği görülür. İşlem öncesi dönemde nesnelere farklı özelliklerine ilişkin yorum yapamazlar. Bu dönemde çocuk sınırlı sözcük kullanır. Çocuğun bu dönemde yeterli bir bellek kapasitesi olmadığı görüşü belirtilmektedir. Somut işlemler döneminde varlıkların farklılıklarını ayırt edip gözlemleyebilirler. Çocuğun oyunla ilişkiler kurduğu bir dönemdir. Oyun aracılığıyla çocuk sosyalleşir ve bilişsel zekâ gelişim gösterir. Soyut işlemler döneminde çocukta mantıksal düşünme, neden sonuç ilişkileri kurma, sosyal ilişkileri geliştirme, toplumsal yaşama katılma gibi üst düzey gelişim becerileri görülür. Bu dönemde zihinsel ve dil gelişimi oldukça üst düzeydedir (Aydın,2016).

Piaget'den elde edilen bilgiler doğrultusunda kendisinin bilişsel gelişime ve bu gelişimin aşamalarına önem verdiği görülmektedir ancak bu aşamalar arasında dil gelişimine gereken önemi vermemiştir. Dil gelişimini bilişsel gelişim doğrultusunda sadece anlama ve algılama durumu olarak ele almaktadır. Ayrı bir gelişim alanı olduğunu söylememektedir. Bireyin zekâ durumuyla özdeşleştirmiştir (Güngör,2023).

Bir başka bilişsel gelişim kuramcısı olan Vygotsky ise bilişsel gelişimin sosyalleşmeyle mümkün olabileceğini söylemektedir. Sosyalleşme de iletişimle yani iletişimin en büyük aracı dille olmaktadır. Vygotsky bilişsel gelişimde dilin önemini vurgulamaktadır. Ona göre dil gelişiminde her çocuk kendi dilinin ses ve biçim özelliklerine göre anlatım biçimi belirler. Bu anlatım biçimi ana dille gerçekleşir. Çocuk

ilk öğrendiği dilde ifade becerisi geliştirir. Bunun yanı sıra aynı dili konuşan iki kişinin çevresi sosyal ve ekonomik durumu dili kullanma şekillerini etkilemektedir. Piaget'e göre dil düşünceden ayrılamaz. Dil bir biliştir. Dilin işlevini yerine getirmesi sadece dilsel özelliklerle mümkün olmayan bir durumdur (Küçükkaragöz,2020).

Dil gelişimine dair farklı kuramlar ve dönemler de söz konusudur. Davranışçı kuram tıpkı öğrenmede olduğu gibi çocuğun dili nesnelerin adını söyledikten sonra bir ödül almasıyla öğrendiğini savunur. Çocuk tekrar ve taklit yoluyla öğrenir. Psikolinguistik kuram Chomsky'nin geliştirdiği bir kuramdır. Bu kurama göre dil öğrenme yeteneği doğuştan vardır. Kişi çeşitli biyolojik vasıflarıyla dili öğrenir. Chomsky dönüşümsel üretimsel gramer fikriyle çalışmalarını başlatmıştır. Kişi önce ana dilinin cümle yapılarını öğrenir ve bunları geliştirerek farklı ve yeni cümleler kurar. Bu cümleler gramer, semantik ve sentaks açıdan ana dile uygun cümlelerdir. Chomsky'e göre insan doğuştan tüm dilleri öğrenme yetisiyle doğar ama çevre ve aile ona yalnızca kendi konuştukları dili öğretir (Bacanlı, 2021).

Piaget'e göre dil gelişiminin evreleri şunlardır:

1. Agulama evresi

a. Ağlama: (0-2 ay) bebek ihtiyaçlarının giderilmesi için ağlar.

b. Babıldama: (2-6 ay) kendi kendine anlamsız sesler çıkarır ve bu seslere gelen tepkileri gözlemler.

c. Çağıldama: (6-12 ay) ünlü ve ünsüz harfleri sıraya koyarak heceleme yapar.

2. Tek sözcük evresi: bu evreler içindeki en kritik evredir.

12- 18 ayda bebekler anlamlı sözcükler söylemeye başlar. Tek sözcükle kendisini ifade eder.

3. Telgrafik konuşma evresi:

18- 24 ayda bebekler artık iki sözcük kullanmaya başlar ve bu şekilde kendilerini ifade ederler.

4. İlk gramer evresi:

Çocuğun kelime dağarcığı artar ve artık cümleler kurar. Dili kurallı cümleye yatkın bir hal alır ve bu şekilde iletişim kurar (Güngör, 2023).

Piaget'in geliştirdiği kuram, dil gelişimi ve zihinsel gelişim temel bir düzlemde incelenecek olursa birbiriyle bağlantılı ve yapısalcı yaklaşımla alakalı kavramlardır. Dil gelişimi ve zihinsel gelişim paralel bir çizgi izleyen gelişim alanlarıdır. Bunlara destek veren kaynaklardan biri çocuk edebiyatı ürünleridir. Piaget'in dil evreleri ele alınarak çocuğun yaşına ve seviyesine, içinde bulunduğu evreye uygun kitaplarla dil ve biliş gelişimi desteklenebilir. Biliş gelişimi zihnın olaylar karşısında çaba harcamadan önce bunu öğrenmesiyle başlar.

Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler:

Dil gelişimi aile, sosyal evre, ekonomik durum, eğitim gibi faktörlerden etkilenmektedir. Cinsiyet faktörü de bunlardan biridir. Kız çocuklarının özellikle konuşma becerisinde erkek çocuklarından daha iyi bir beceri sergilediği görülmüştür. İkiiz çocuk olma durumunda ise yine konuşmada gerilik görülmüştür. Buna sebep olan durum ise ikizlerin jest ve mimiklerle anlaşabilmesidir. Oyun döneminde çocuğun gelişiminde oyunun etkisi çok önemlidir. Çocuk oyun oynarken oyun arkadaşıyla iletişim kurar ve yeni kelimeler öğrenir. Farklı nesnelere tanışarak bu nesnelere adlarını öğrenir. Ebeveynin çocukla iletişim kurarken çocuğa küçük bir birey gibi değil de normal bir ses tonu ve ifadeyle konuşması çocuğun dili daha sağlıklı bir Şekilde öğrenmesine olanak tanır. Ailenin çocuğun konuşmasına fırsat vermesi, aceleci davranmaması ve ona bu sebeple sert tepki göstermemesi dil gelişimiyle ilgili olumlu durumlara yol açacaktır. Okul dönemiyle beraber çocuğun iletişim kurduğu çevrenin büyümesi ve aldığı eğitim katkısıyla kelime dağarcığında gelişme olur. Özellikle Türkçe gibi sözel derslerde bu beceriler okuma yazma konuşma ve dinleme etkinlikleriyle pekişir. Bu sayede ana dil kurallarını ve gramerini öğrenir. Gerçek, mecaz, terim anlamlı sözcükleri öğrenir. Kendini ifade etme becerisi gelişir (Küçükkaragöz,2020).

Dil gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan biri de okumadır. Okuma sadece dil gelişimini değil okuduğunu anlama becerisi aynı zamanda öğrenme durumunu da etkilemektedir. Kişi metni genel olarak gözden geçirdikten sonra n bilgilerinden hareketle anlama yönelik tahminde bulunur, okuduğu metni değerlendirerek zihinsel süreçler geçirir. Öğrenci tarafından okumanın yapılacağı bir metin için okuma öncesi, sonrası ve sırasında çeşitli stratejiler kullanarak öğrenme ve dildeki gelişim, anlama daha aktif hale getirilir. Okumayı alışkanlık haline getiren bireylerde kelime tanıma becerisi daha çok gelişmiştir ve bu özelliğe sahip bir bireyin anlama becerisinin de daha üst düzeyde olduğu düşünülebilir (Epean,2018).

Geleneksel eğitimin aksine insanların yeteneklerine göre farklı zekâ alanlarının vardır. Bu zekâ alanları kişilerin bazı konularda bazı insanlara göre daha üst düzey yetenekli olabileceğini belirtir. Matematiksel zekâ düzeyine göre bu alandaki becerileri gelişmemiş olan birinin zeki olmadığı söylenemez, o kişinin baskın zekâ türü olarak müziksel ritmik zeka ön planda bulunabilir. Gardner'in geliştirdiği zekâ kuramları arasında var olan sözel dilsel zekânın gelişimi için de yapılandırmacı yaklaşım yöntemleriyle okuma etkinlikleri yapılması doğru bir yaklaşım olacaktır.

Duman'a (2020) göre sözel-dil zekâ; anlama ve anlatma becerilerinin gelişmiş olması, yeni hikâyeler üretebilme, soyut simgesel düşünme, kavram oluşturma, gramer bilgisi ve mizah anlayışına sahip olmaktır. Sözel zekânın gelişimi adına çocukların sevdiği şekilde kelime oyunları oynatılabilir, ilgi çeken hikâyeler anlatılabilir ya da okuma yaptırılabilir, hikâye tamamlama etkinliği, tartışma etkinlikleri gerçekleştirilebilir. Kitap okuyan ve bunu bir alışkanlık haline getiren çocuk yaşam evreleri boyunca seviye seviye ilerleyerek sözel zekâ alanını geliştirme imkânı bulur. Okuduğu kitaplarda karakterlerin yaşadığı olaylardan öğrendiği bilgi, beceriler, edindiği tecrübeler zihnin diğer zekâ alanlarını geliştirmeye katkıda bulunabilir. Problem çözme becerisini kitaplardan dolayları olarak öğrenen bir çocuk bunu kendi hayatına aktarabildiğinde neden sonuç ilişkisi kurma mantıksal düşünme onun matematik zekasını ön plana çıkaracaktır. Okuduğu kitapla bir el becerisi edinmek isteyen bir çocuğun kinestetik zekâ alanı gelişim sağlayacaktır. Eserlerde bir karakterin bir problemi destek stratejisiyle çözmesi, dışarıdan yardım alması kişinin sosyal zekâ alanını bu sayede geliştirebileceğini gösterir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın amacı, sorun odaklı çocuk kitaplarında var olan probleme ilişkin karakterin problemi çözme durumunu ve kullandığı stratejileri incelemektir. Çocuk edebiyatında çocuğa verilen kitabın pedagojik uygunluğunun yanında çocuğa eğitimsel olarak da bir şeyler katması beklenir. Çocuğa görelik ve çocuk gerçekliğiyle birlikte eserlerdeki problemler çözülürken çocuğun özdeşim kuracağı karakter bu problemleri aktif bir şekilde çocuğa bilinç kazandırarak çözmesi kitabı daha seçilebilir ve eğitsel kılar.

Okumada gözlemlenmesi gereken stratejiler çocuğun yaratıcı, eleştirel, ıraksak düşünme biçimini harekete geçirecek stratejiler olmalıdır. Bunlar çocuğun özgün bir

birey olma ve var olan kalıpların dışına çıkmasında ona yardımcı olmasını sağlayacak stratejilerdir. Çocuklar için sadece iyi vakit geçirecekleri serüven kitapları değil zihinsel becerilerini geliştirebilecekleri ve beceri alanlarını birbirine aktarmasına yardımcı olacak eserlerin seçimi son derece önemlidir. Bu sayede çocuklar, yaşamsal deneyimleri elde etme ve çocuk edebiyatının yetişkinliğe hazırlayıcı rolünden yararlanma imkânına kavuşmuş olur. Çocuk kitapları, haliyle belirli problem durumunu barındırmalı ve bunun çözümüne ilişkin ipuçlarını işaret etmelidir. Ortaya konan çözüm yollarından stratejileri fark edebilme ve buna göre davranma çocuklar için önemli bir kazanım durumudur. Bu araştırma, problem durumu çerçevesinde ilgili kitaplardaki problem çözme olanaklarının ele alması bakımından önem arz etmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, benzer çalışmalardan faydalanarak uzman görüşüyle seçilen sorun odaklı çocuk kitaplarındaki karakterlerin problem çözme becerileri ve stratejilerinin incelenmesiyle sınırlıdır.

1. Uzman görüşüyle belirlenen ve incelmeye alınan on çocuk edebiyatı kitabı.
2. Araştırma stratejisi, bilişsel strateji, anlamayı anlamlandırmayı arttıran strateji, üstbiliş stratejisi, tekrar stratejisi, duyuşsal strateji, dikkat stratejisi, destek stratejisi ve karakterlerin problem çözme becerisi araştırmanın sınırlılıklarındandır.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Problem odaklı çocuk kitaplarında kullanılan stratejiler, pedagojik açıdan uygun yansıtılmıştır ve okuyucuya kitap aracılığıyla yeni bir katkıda bulunur.
- 1.2. Problem odaklı çocuk kitaplarında çocuğun yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek öğeler vardır.
- 1.3. Problem odaklı çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğine uygun problemler bulunur, bunlara çocuğa uygun çözümler getirilmiştir.
- 1.4. Problem odaklı çocuk kitaplarında tespit edilen problemler ve bunların çözümü çocuğu bilinçli kılar ve ona edebi zevk kazandırır.

1.5. Tanımlar

Okuma: Okuma; görme, algılama, dikkat, odaklanma, hatırlama, ilişki kurma, kavrama, değerlendirme, seslendirme gibi farklı durumlardan oluşan zihinsel ve fiziksel duyu organlarının aynı anda işlemesine dayanan karmaşık bir süreçtir (Karatay,2013).

Çocuk: Bireyin bebeklik dönemiyle ergenlik dönemi arasındaki yaşam bölümünü (2-15 yaş) çocukluk dönemi olarak adlandırılır (Duran, Can, 2021).

Çocuk Edebiyatı: Çocuk edebiyatı erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde çocukların dil gelişimi ve anlama düzeyine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarının sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2008:17).

Strateji: Öğrenilen konuyu belleğe yerleştirme ve geri getirme işlemlerini kapsayan, bireyin öğrenmesini etkileyen, birey tarafından kullanılan davranış ve düşünme süreçleridir (Şahin,2016).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmayla ilgili kuramsal bilgiler yer almaktadır.

2.1.Çocuk Edebiyatının Önemi

Edebiyat, insanın hayata bakış açısının sözcüklerle vücut bulmuş halidir. Yaşanılan olaylar, hissedilen duygular karşı tarafa edebiyatın imge ve anlatım gücüyle iletilir. Edebiyat, insana yaşamadığı bir hayatın duygu ve düşüncelerin penceresinden bir bakış kazandırır. Okuyucu, sahip olmadığı duygu ve düşüncelere okuduğu romanlardan, şiirlerden, öykülerden kapılır.

Edebiyat bize, sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar katar. İnsan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlılığı ile kavramamıza, bu gerçekliğe sanatçının penceresinden bakmamıza olanak sağlar. Her yeni pencere yaşama ve insana ilişkin deneyimlerimizi zenginleştirir; onlara derinlik katar. Dili en yetkin kullanımlarıyla bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder (Sever, 2008:11).

Bireyin bebeklik dönemiyle ergenlik dönemi arasındaki yaşam bölümünü (2-15 yaş) çocukluk dönemi olarak adlandırabiliriz (Duran, Can, 2021). Çocuk hayata yeni yeni adımlar atan etrafındaki yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olan bireylere denir. Hayatı yaşayabilmek, öğrenebilmek için yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duyar. Gelişim evrelerini sağlıklı bir şekilde tamamlama güdüsüne sahiptir.

Çocuk ve edebiyat kavramları, çocuğa uygun ve çocuğa dair bir dünyanın kitaplar aracılığıyla ortaya konmasıyla bir araya gelir. Kitaplar nasıl ki bir yetişkin hayatını geliştirmede, etkilemede önemli bir yere sahipse çocuklar için hazırlanan kitaplar da henüz bilişsel, psikomotor, duyuşsal gelişimini tamamlamamış birey için onun bu gelişim alanlarını sağlıklı bir şekilde sürdürmesine katkı sağlaması açısından önemlidir. Çocuk kitaplarının çeşitli değişkenlere bağlı olarak ele alındığı ve değerlendirildiği alan çocuk edebiyatı kapsamındadır. Sever (2008: 17), çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlamaktadır:

Çocuk edebiyatı erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde çocukların dil gelişimi ve anlama düzeyine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarının sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2008:17).

Çocuk edebiyatı temellerini dilin oluşturduğu çocuğun düşünmesini, zihinsel gelişimini sürdürmesine yardımcı olan, çocuğu kötü ve hoş olmayan unsurlardan uzak tutan yazınsal ve sözlü nitelikteki yapıtlara denir (Demirel, 2021). Çocuğun dünyası ve beklentileri bir yetişkinden daha farklıdır. Çocuk öğrenmeye istekli, keşfetme arzusu duyan meraklı bir varlıktır. Çocuk için oluşturulacak herhangi yapıtta çocuğun beklentileri ve hayal dünyası göz önüne alınmalıdır. Çocuk bireyin gelişim dönemine uygun sağlıklı yetişmesine katkıda bulunacak yapıtlar iyi bir birey yetiştirmenin temelleri olma açısından uygun olacaktır. Çocuk edebiyatı eserleri hazırlanırken çocuğun hedef kitle olduğu göz ardı edilmemelidir (Arıcı, 2018).

Çocuk edebiyatı için çocuğun gelişim dönemine uygun olarak bilişsel gelişimine katkıda bulunacak şekilde onun edebiyat ile tanışmasını, bağ kurmasını hoşça vakit geçirmesini sağlayan, hayal gücünü pekiştiren ve duygu dünyasını geliştiren yazılı ve sözlü eserlerdir. Çocuk edebiyatı eserleri çocuğun okuma alışkanlığı edinmede attığı ilk adımdır. Çocuk edebiyatı eserleri bu durum göz önüne alınarak oluşturulur.

Her yapıtın meydana gelmesinde belirli bir amaç olduğu gibi çocuk edebiyatı eserlerinde de çeşitli amaçlar söz konusudur. Okur kitlesinin çocuklar olduğu edebiyat eserlerinde öncelikle çocuğun edebiyata karşı bir bakış açısı oluşturmasını sağlayacak ve okuryazar kimliği kazanmasına yardımcı olabilecek eserler hazırlamak öncelik olmuştur. Çocuğun yaş ve gelişimine uygun bir şekilde ihtiyaçları, hazırbulunuşluğu göz önünde bulundurulup bu özelliklere uygun eserler amaçları yöntemler doğrultusunda gerçekleştirmeye uygun olacaktır.

Çocuk edebiyatının amacı, çocuğa dili ve edebiyatı sevdirmek, dilin güzelliğini keşfettirmek, duyuşsal ve bilişsel tecrübe kazandırmak, çevreyi ve dış dünyayı tanıtmak, dilin sözlü ve yazılı alanda olanaklarını kullanmasını sağlamak, çocukta edebiyat zevk ve merakı oluşturmak, eğlendirip hoş vakit geçirmesini sağlamaktır (Şimşek, 2014; Akt Arıcı, 2018). Çocuk edebiyatı çocuğun kahramanlarla ilişki kurup bakış açısı oluşturmasına katkı sağlar. Sözcük dağarcığını geliştirir, okuma ve yazma becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Çocuğa üslup kazandırma amacı taşır. Okuyucunun farklı veya benzer toplumları ve onların kültürlerini öğrenmesini, hayatta karşılaştığı olaylar karşısında sergileyeceği tavrı belirlemesini amaçlar (Blainpain; Akt Aytekin, 2016).

Çocuk edebiyatı sanatsal bir nitelik taşımakla birlikte eğitici yönüyle de ortaya çıkar. Çocuğun dil becerisi, hayal gücü, problemlere özgün çözümler yaratma gibi yönlerin gelişimine katkı sağlamak yönelimindedir (Şimşek, 2014).

Bilim, sanat, din gibi insan hayatında önemli yer tutan ve insan hayatını şekillendiren olguların ayrı ayrı kavramsal şemaları olduğu gibi her birinin alt dallarında da ayrı kavramsal şemalar, çerçeveler, hedef, amaçlar vardır. Çocuk edebiyatı da edebiyat, dil ya da eğitim yönünden ele alındığında her bir dala uzanacak hedef, önem ve amaçlara sahiptir. Gelişime ve değişime açık bir varlık olan çocuklar için oluşturulan bu yazın alanı öncelikle doğru bir okuryazar profili geliştirme konusunda dil ve edebiyattaki imkânlarla ve kurallara kendi okur kitlesinin ihtiyaçları ve koşulları düşünülecek şekilde bağlı kalır. Sadece edebiyat ve dilin geliştirdiği bu durum bu yazın alanı için yeterli olmamaktadır. Burada kitlenin ihtiyaç ve koşulları için sınırlar ve yöntemler belirleyen eğitimin imkânlarından yararlanılır. Çocuk edebiyatı için belirli bir hedef kitlesi olduğundan bilim ve sanatla kesişen bir yol izlemeyi hedeflediğinden birçok öneme sahiptir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

1. Çocuklara seslenecek kitapların çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal gibi her türlü gelişimsel özelliklerini dikkate almak.
2. Çocuk edebiyatı varlığını çocuklara borçlu olduğuna göre onların dil gelişimini destekleme onların temel dil becerilerini geliştirmek.
3. Çocuğun kelime hazinesinin zenginleşmesini sağlayacak bir ilke ve hedef çerçevesinde hareket etmek.
4. Olay örgüsü ve kurgusu iyi yapılmış edebi ürünlerle çocuğun merak duygusunu sürekli canlı tutmak.
5. Çocuğun hayal dünyasını renklendirecek ve onun yaratıcı yönünü geliştirecek nitelikte olmak.
6. Çocukta estetik/güzellik anlayışının şekillenmesine yardımcı olmak.
7. Birbirinden farklı edebi türler aracılığıyla çocuğa yaşanmış hayat tecrübelerini sunmak.
8. Yakından uzağa ve bilinenden bilinmeyene gibi eğitimin temel ilkeleri çerçevesinde çocuğun yakın çevresinden başlamak üzere onun içinde bulunduğu şehri, ülkeyi ve dünyayı algılamasına ve bu yerlere ait olduğunu bilmesine yardımcı olmak.
9. Eserlerde işlenecek konularla çocukların hayat tecrübelerine zenginlik katmak.
10. Çocuk kitaplarındaki kahramanlar da tek boyutlu ve ulaşılması imkânsız niteliklerde değil çocuğun gerçek hayatında yer edinebilecek özelliklerle donatılmış olmalıdır. Özellikle kahramanı insan dışındaki varlıklar olan eserlerde yer alan kahramanlar daha dikkatli bir biçimde oluşturulmalı ve sanatçının çocuğa vermek istediği iletileri aktarmada aracı olmalıdır (Demirel, 2021: 22-23).

Çocuk edebiyatının ilkeleri bir çocuk edebiyatı ürününün nasıl olması gerektiğini bildirmektedir. Verilen ilkeler bu yazınsal ya da sözlü ürünlerin yetişkinler için hazırlanan ürünlerden farklı olarak bir çocuğun sürekli gelişim ve değişim içinde olduğunu göz önünde bulundurarak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Çocuğun içinde bulunduğu dünyada ve çevrede var olan gerçekliklerin aksatılmaması ve onun bir birey olarak dış dünyanın gerçekliklerine adım adım hazırlanması bilişsel ve kişisel gelişim açısından önem arz etmektedir. Sadece gerçeklikten yana değil aynı zamanda hayal ve duygu dünyasının gelişimi de çocuk bireyler açısından uzmanlarca önemli görülmüştür.

Çocuk edebiyatı, çocuğun estetik haz duygusunu geliştirerek psikolojik bir destek ve gelişim sunar. İnsan, bir birey olarak psikolojik destek ve gelişime çocukluktan ihtiyaç duyar. Kitaplar çocuğun hayal dünyasını geliştirerek kahramanlarla bağdaşım kurmasını, sosyalleşmesini, yaratıcı düşünme gücünün artmasını sağlamaktadır. Çocuk edebiyatı çocuğun ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeyine göre yetişkin edebiyatından farklı bir çalışma gerçekleştirdiği için çocuğa bu katkıları vermede yeri ve önemi büyüktür (Tüfekçi Can, 2014).

Çocuk edebiyatının çocuk gelişimine ve eğitime katkıda bulunduğu bir başka konu da değerler eğitimidir. Dünya üzerinde savaşlar, insan ölümleri, duyarsızlık gibi birçok kötü etkenin var olduğu gerçeğine karşı çocuklara bu tür durumlar karşısında ve içinde yapması gerekenleri, buldurması gereken duygu düşünceleri değerler eğitimiyle karşılanabilir. Çocuklarda bireysel ve toplumsal açıdan istendik davranışların meydana gelmesi değerler eğitiminin verilmesiyle meydana gelir. Aile ve okulda kazandırılmaya çalışılan değerler eğitiminin bir diğer kazandırılma yöntemi ise kitaplardır. Kitaplar verdiği önemli mesajlarla bireyin değer edinmesine katkı da bulunur (Yılmaz,2016).

Çocuk edebiyatı, çocuğun günlük kullandığı dilin dışında bir üst dil kullanmasını sağlayan ana dille etkileşimi arttıran bir özelliğe ve öneme sahiptir. Çocuk edebiyatı, bu yönüyle yetişkin edebiyat okurunu edebiyata ve hayata hazırlamaktadır. Çocuk kitapları çocuklara okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve düşünme, kavrama, anlam kurma gibi becerileri kazandırır (Şirin,2019).

Edebiyat yapıtları kişilerin kendilerini ve çevrelerini tanımasına, psikolojik destek sunmasına, empati yapmasına yardımcı olduğu ve yol gösterici olduğu için

bibliyoterapi kavramının oluşmasını sağlamıştır. Bibliyoterapi edebiyat ve kitap aracılığıyla rahatlamanın psikolojik destek bulmanın bir adıdır. Bu terapi yönteminde doğru kişiye doğru zamanda sunulan kitap kişinin çeşitli problemleri aşmasına uygun bir şekilde kolaylık sağlamış olacaktır. Ruh sağlığı temellerini çocukluk döneminden atar. Bu sebeple kişinin sağlıklı bir ruha ve psikolojiye sahip olması çocukluktan başlar.

Çocukların okuyacağı kitaplar da çocuk edebiyatı kapsamında olması gerekli görüldüğü için bu alandaki kitaplar çocuğa ve ileride yetişkin olacak bireye sağlıklı ruh hali ve psikolojik destek sağlamada yardımcı olacaktır. Çocuğa verilecek doğru kitap ve çocuğun kendisine uygun olan eser bu ölçülerde uygun bir gelişim ve iyileşme sağlamasına yardımcı olacaktır. Okuduğu kitapta karakterle özdeşim kuran ve ona öykünen çocuk kendi hayatında da kitapta var olan durumlar için çeşitli çözüm ve öneriler geliştirebilecektir. Okuduğu eserlerde tanık olduğu duygu ve durumlar için duyarlılık geliştirecektir.

Okunan kitapların çocuğu düşündürücü hayal kurmasına yardımcı olan nitelikte olması, çeşitli dil ve anlatım kusurlarını içermemesi, merak duygusunu uyandırması, umut verici rahatlatıcı olması, moral vermesi önemli etkenler arasındadır. Çocuk edebiyatının bu özelliği ve öneminde değinilecek bir diğer hususta tek bir yazınsal türden değil farklı türlerden yararlanılarak bu faydanın sağlanmasıdır. Masal ve şiir gibi türler çocukta dinleme, konuşma gibi istekleri uyandırabilecek türlerdir. Eğlendirici ve akılda kalıcı özellikler taşıdığı için bu türler önemli bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda bu kitaplar, çocukları hayatın ölüm, boşanma, göç gibi gerçekleriyle yüzleştirir (Karagül,2018).

Edebi çocuk metinleri aynı zamanda çocuğun kendi kişiliği öz benliği üzerinde etki yaparak çocuğun özerklik duygusunun gelişimine katkıda bulunması açısından önemlidir. Çocuğa dolaylı yoldan başka insanların haklarını öğretir ve demokratik bir insan olma bilinci aşılar. Kişilik gelişimi açısından kahramanların yaşantısı, olaylar karşısındaki tutumu çocuğun gelişimine katkı sağlamada yer edinir (Yumru,2012).

2.2.Çocuğa Görelik ve Çocuk Gerçekliği

Çocuğa görelik kavramı, çocuk edebiyatının en önemli kavramlarından biridir ve diğer özellikleri kapsayıcı niteliktedir. Hedef, amaç ve ilkeler belirlenirken bunların çocuğa göre olması önemli bir unsurdur. Çocuk edebiyatı eserleri incelenirken ve

eleştirilirken çocuğa göre olan ya da çocuğa uygun olmayan unsurlar dikkate alınarak değerlendirilmeler yapılır.

Dil gelişimi açısından istenilen niteliklerin çocukta belirebilmesi adına çocuk kitaplarının çocuğa göre olması önceliklidir. Çocuğa sunulan bir kurmaca gerçeklik içerisinde ona deneyimler ve duyarlılık kazandırmak; çocuğun sanatçının eserlerindeki görsel, dilsel öğelere, iletilere dikkat ederek onlarla ilgili hayal kurarak gerçekleşir. Bu durumda metinlerin bilgi iletmek yerine duyumsatıcı ve sezdirici metinler olması ve çocuğu metnin anlamına yönlendirecek uygun ipuçlarına, sözcüğün gerçek anlamı dışına taşmasına, renk çizgi ve sözcüklerin ifade gücüne gereksinim vardır. Bütün bu özellikler çocuk kitaplarına çocuğun düzeyine uygun olarak yazınsal kriterlerin yansıtılması gerektiğini göstermektedir (Çer,2016).

Çocuk kitaplarında kurgulanan serüven çocuğa işitsel, dilsel, görsel beceriler kazandırır. İyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi durumların ayırt edilmesini ve sanatsal bir duyarlılık kazanılmasının amaçlanması çocuk edebiyatı yapıtlarında önemli nitelikler arasındadır. Çocuğun düzeyi de incelenerek böyle bir bakış açısıyla çocuk kitaplarının oluşturulması çocuğa göre olan kitapların ortaya çıkmasına katkı sağlayabilir. Çocuk kitaplarında her türlü konu üzerinde sanatçı duyarlılığının yansıtılmasıyla meydana getirilen estetik yaşantılar çocukta bireysel duyarlılığın ve sanatsal kaygının erken dönemden başlayarak oluşmasına katkı sağlar. Tam tersi düşünülecek olursa çocuklar için tek düze, kalıplara dayalı bir sanat algısı oluşur (Çer,2016). Çocuğun ihtiyaçlarının, tabiatının kitaba yansması, ilgilerinin kitapta bulunması, kitabın biçim ve içerik açısından çocuğa uygun olması, kitabın çocuk yaş düzeyine göre edebi değer taşıması, yetişkin bakış açısı ve dünyasından uzak olması bir çocuk kitabı için çocuğa göre niteliği taşır (Pilten,2021).

Çocuk ile kitap arasındaki iletişim, çocuğun kitabı anlayabilmesi ve ondan faydalanabilmesiyle ilişkilidir. Çocuk kitabının özelliklerinin çocuğun yaşantılarına duygu ve düşünce dünyasına aynı zamanda çocuk gerçekliğine uygun olmalıdır. Başka bir deyişle çocuğun görsel, dilsel, zihinsel, kişilik ve toplumsal gelişimine uygun olmayan kitaplar, çocukla arasına bir engel koyarak çocuğun kitaptan uzaklaşmasına sebep olur. Bu durumlar göz önünde bulundurularak her kitabın çocuğa göre olmadığı söylenebilir.

Çocuk ve yazar arasındaki bağ, yazarın çocuğun üslubuyla eserler sunmasıyla sağlanır. Korku, kaygı, sevinç, üzüntü, keder vb. duygu düşünceler çocuğun bakış açısı ve görüşüyle sunulması, çocuğa göre bir düzen izlendiğini göstermektedir. Kitaplar gerek resimleriyle anlatım biçimi ve anlatılan konuyla çocuğun ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır bu planda hazırlanan kitap çocuğun anlama dünyasına hitap eder. Çocuğa göre olan bir kitap genel olarak sayfa sayısı boyutu, kullanılan resimler, anlatım biçimi, harflerin türü, gelişim düzeyi, yaş, kapak özellikleri, eğitsel özellikleri, yetişkin bakış açısından farklı olması gibi özelliklerle diğer metinlerden ayrılır (Çer, 2016). Kitaplarda verilen konunun çocuğun gelişimine göre zihinsel düşünsel ve duygusal ihtiyaçlarına göre hazırlanmış sunulmuş olması gerekir. Estetik değerlerin çocuğun ilgi ve ihtiyacına göre sunulması önemli bir durumdur (Demirel, 2021).

Çocuğun yetişkinden farkının dikkate alınması ve dil gelişim özellikleri, algılama biçimi, büyükçe farklı özelliklere sahip olması, çocuk gerçekliğinin nesnel dünya gerçekliğinden yetişkinlerin algıladığı gerçeklikten farklı olduğu düşünce görüşleriyle hazırlanan çocuk edebiyatı eserleri modern çocuk edebiyatının başlangıcı kabul edilir.

Öznesi çocuk olan bir edebi eserde çocuğa göre yol izlenmediyse eser çocuk edebiyatı eseri olarak adlandırılmamalıdır. Çocuğa görelilik kriterlerine uygun eserlerin 18. yüzyılın sonlarına doğru çocuk gerçekliğine yönelik hazırlanan yazılı metinlerin ise 1970'lerden itibaren yazılmaya başlandığı söylenir. Ülkemizde çocuk gerçekliğine uygun kitapların 1980 sonrasında yazıldığını söylemek mümkündür. Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik geleneksel çağdan modern çağa geçişte nasıl bir değişim yaşadıysa yeni çağlarda da değişim ve gelişim yaşaması olağan ve doğaldır. Batıda başlatılan bu hareket ve yol, çocuğun edebiyat içerisinde de bir birey olarak var olmasını, modernleşmesini, gelişmesini amaçlamıştır (Şirin, 2022 çocuk çocukluk). Çocuğa görelilik bütün zamanlar ve durumlar için geçerli değildir. Çocuğa görelilik yaş, gelişim düzeyi, zeka, yetenek, çevre, sosyokültürel durum, algı düzeyi, görsel okuma açısından farklılık göstermektedir (Şirin,2021).

Çocuk edebiyatının çocuğa görelilik yanında önemli kavramlarından biri de çocuk gerçekliğidir. Çocukların yetişkinlerden farklı algılama biçimi ve farklı adlandırmalarına çocuk gerçekliği denilebilir. Çocuk gerçekliğinde olaylar, durumlar ve nesnel çocukun bakış açısıyla değerlendirilir, ele alınır. Kitaplar için önemli durumlardan biri de hedef kitlenin özellikleridir. Çocuklar da yetişkin insanlar gibi

çevresini ve dünyayı anlama gereksinimi hisseder. Bu ihtiyacı çocuk kendi doğası ve kendi anlayışıyla, kendi bakış açısıyla karşılayabilir. Çocuk edebiyatı eserlerine de bu anlayış çocuk gerçekliğiyle yansıtılmalıdır (Çer, 2016). Çocuklar nesnelere, olayları merak eder ve keşif yapmak isterler. Çıkardıkları sonuçları kendi bakış açılarıyla yorumlama, kendilerince anlam katma gibi eylemlerde bulunurlar. Yazar okurla iletişimini sunduğu metinden kurar.

Çocuk için hazırlanan metinde onun gibi davranmak onun bakış açısıyla yorumlamak ve kendi merak duygusuyla çocuğun merak duygusunu iç içe bir yapıda sunmak çocuk gerçekliğini ön planda tutacak eserlerin hazırlanmasına yardımcı olacaktır (Dilidüzgün,2018).

Çocuklar için hazırlanan bir edebi eserin yetişkinler için olan bir eserden farklı olması gerekmektedir. Bunun en önemli sebebi çocukların zihinsel, bilişsel duyuşsal, kişilik ve toplumsal gelişim açısından yetişkin insanlardan farklılık göstermesidir. Bir çocuk bir yetişkinin algıladığı bir durumu anlamlandıramayabilir. Bu durum çocuktaki eksiklikten kaynaklanmamaktadır. Bunun sebebi çocuğun henüz belirli gelişim dönemlerini atlatmadığı ya da o döneme ulaşmadığındandır. Çocuğa herhangi bir bilgi aktarımı ya da öğretim yapılacakken yetişkin üslubu ve anlayışıyla yapılması ya da bir yetişkinle aynı süre zarfında aynı odak süresince öğrenmesi, algılaması yanlış bir beklenti olacaktır. Çocuğun sadece zihinsel değil aynı zamanda psikomotor olarak da bir yetişkin bireyden farklılıkları vardır. Bu duruma örnek olarak okuma hızı ve verilen metinlerdeki yazıların punto büyüklüğü göz önüne alınabilir. Yaş ilerledikçe ya da gelişim düzeyi arttıkça yazı puntolarında küçülme okuyucu için herhangi bir sorun teşkil etmezken daha küçük yaşlarda ve dönemlerde bu durum okuyucuyu zorlamaktadır. Küçük yaşlarda ilk gelişim dönemlerinde çocuğun resimlere ilgisi olayları resim üzerinden çözümlene düşüncesi daha fazladır. Bu yönden bir değerlendirme yapılacak olursa çocuk kitaplarının dönemlere göre resim oranında farklılıklar söz konusu olmaktadır.

Cümlelerdeki basitlik uzun cümleler kurma çocuğun bilişsel ve okuma becerisine yönelik oluşturulmaktadır. Okura bir duygu aktarılacak istendiğinde yazar yine bu duyguyu okuyucunun duyuşsal gelişimini göz önünde bulundurarak yapmalıdır. Üzüntü duygusu çocuk edebiyatı eserinde bir yetişkin edebiyatında verilen eserdeki olay ve anlatımla aynı düzeyde olmamalıdır. Çocuğun zihinsel ve duyuşsal sağlığı açısından bu durumun işleniş şekli önemlidir. Bu tür etkenlerin dikkat edildiği eserler

için çocuca görelik ilkesine uygun eserler denilebilmektedir. Çocuğun kendi zihin çerçevesinde olayları ya da nesnelere algılaması, yorumlaması kendi dünyasında bir gerçeklik algısı olduğunu gösterir. Ay ışığını ya da güneş ışığını gökyüzünde bulunan ışıklı oyuncak olarak tanımlaması ya da siyah renkli bir insanın çikolatadan olduğunu düşünmesi, uçağın insanları içine alan devasa bir kuş olduğunu söylemesi çocuğun kendi yorumlarına dayanan bir çözümleme, anlama biçimidir.

2.3. Çocuk Edebiyatında Karakter

Edebiyatta karakter, sanatçının gerçek yaşamdan esinlenerek oluşturduğu duygu, düşünceleriyle şekil verdiği deneyim ve bilgileriyle ördüğü kişilerdir. Kahramanlar eser içinde farklı görevler üstlenir. Kahraman, eserdeki durumuna göre başkişi ya da yardımcı kişi olarak isimlendirilir. Yapıtlarda olaylar başkişinin etrafında döner. Kahramanın yaşadıklarıyla olayın sınırları genişler, anlatım yeni boyutlar kazanır. Çocuk romandaki kahramanlarla yeni düşsel arkadaşlıklar edinir. Bu kişilerin başlarından geçen olaylar sayesinde okur yeni deneyimler kazanır. Kahramanın sorun çözümedeki gayreti ve isteği, amaca ulaşmada izlediği yolun niteliğinin somutlaştırılması okuyucuyu düşünmeye sevk eder. Merak unsurlarıyla kurgulanmış başkişi okuyucunun okuma duygusunu kamçılar ve geliştirir. Çocuğun yeni kitaplarla tanışma isteğini arttırır (Sever, 2008).

Çocuk eserlerdeki karakterlerle özdeşim kurar. Bu karakterlerin iyi kötü olmasına göre değişiklik gösterir. İdealize edilmiş karakterler her ne kadar örnek bir karakter olsa da bir yerden sonra daha sonraki eylemleri tahmin edilir. Basmakalıp hareketler içerisinde bulunur. Bu karakterler okuyucu için herhangi bir heyecan unsuru barındırmamaktadır. Aşırı idealize edilen karakterler artık okura sıkıcı gelmeye başlar çünkü karakter okuyucu gibi hatalar yapmaz ondan farklıdır. Karakterlerin gerçekçi olması ve tutarlı tavırlar sergilemesi çocuk için daha iyi özdeşim kurulabilecek kurmaca kişisi olurlar. Elbette ki fantastik eserler bu durumun dışında yer alır (Karataş, 2014).

Kitaplarda yer alan kahramanlar, çocuk için hayali bir arkadaş durumundadır. Kahraman abartılarak verilmemelidir. Olaylara yön veren, etkin, örnek tavırlar sergileyen bir kişi olmalıdır. Bu sayede çocuk kahramanla özdeşim kurar, yaşamadığı olaylara dolaylı olarak tanıklık eder, tavır ve düşünceleri gelişir. Bu açıdan bakıldığında kahramanlar, sadece insanlardan değil ayrıca sevimli bir biçimde işlenmiş hayvan karakterlerden de oluşturulabilir. Kahramanların çocuk okuyucu için önemi sorunlara

uygun çözümler getiren, düşünen ve düşündüren kahramanların olmasıdır. Çocuklar büyüüp gelişim gösterdikleri için değişken bir yapıya sahiptir. Bu onların fikir, duygu düşünceleri için de geçerlidir. Eserde yer alan kahraman değişebilen durumlar içinde yer almalıdır. Burada eğer hızlı ve kesin değişimler görünürse okuyucu ve kitap arasında bir iletişimsizlik ve güven problemi olabilir. Çocuk kitaplarında karakterlere uygun çizilen resimler çocuğun karakter hakkında somut bir bağlantı kurmasını sağlar. Çocuk ve karakter arasında bir bağ oluşur. Kitaplarda verilen karakterin çocuğun bağ kurması ve örnek alması için konuşma, eylem, duygu, düşünce olarak iyi bir biçimde somutlaştırılmış ve yazıya ayrıca resme aktarılmış olması gerekmektedir (Çer,2016).

Çocuklar kendi yaş gruplarındaki inandırıcı bir biçimde verilmiş karakterlere daha çok ilgi duyar. Bu onlarla daha fazla bağlantı kurmasından kaynaklanmaktadır. Kahramanla bağ kuran çocuk sosyal yaşamına da buradan hareketle fayda sağlar. Kahramandan öğrendiği dolaylı durumlar, tavırlar onu toplumsal durumlarda aktif kılar ve geliştirir (Aytekin,2016).

Çocuk edebiyatında verilen karakterler daha çok çeşitli betimleme, anlatım ya da doğrudan verilen diyaloglar şeklinde tanınır. Çocuk edebiyatın çok kullanılmayan bir diğer karakter hakkında fikir sahibi olma durumu ya da onu tanıma, yorumlama yolu karakterin yaptığı iç monolog veya bilinç akışıdır. Bu metotlar daha çok modern çocuk edebiyatı eserlerinde kullanılan metotlardır. Okuyucunun zihnen aktif bir şekilde kitaba dahil olması kendi zihin süzgecinden geçirerek olayları ve durumları yorumlamasını sağlar, karakteri tanıma konusunda kendi tecrübelerinden veya hazırbulunuşluğundan da yararlanır. Çocuk edebiyatı eserlerinde çocuk kahramanların önemi kadar yetişkin kahramanların önemi de büyüktür. Eserde çocuk kahramana yardımcı olacak ve onu yeri geldiğinde yönlendirebilecek olan yetişkindir.

Karakterler olay içerisindeki hareketliliğine, çabasına, değişimine göre sınıflandırılır. Karakterlerin değişimle gelişiminde bir hareketlilik varsa bu karakterlere dinamik karakter yoksa statik karakter denmektedir. Bunlar da kendi aralarında yuvarlak dinamik karakterler, yuvarlak statik karakterler ve yalın statik karakterler şeklinde üçe ayrılmaktadır. Yuvarlak dinamik karakter, başından türlü olaylar geçtikten sonra doğru karara varmış ve kendinde ciddi bir değişim yaratan karakterdir. Yuvarlak statik karakter ise başından birçok olay geçmiş ama etik ve ahlaki olarak da kendini değiştirme zorunluluğu olmayan değişime uğramayan karakterdir. Yalın statik karakter ise çok fazla olaya duruma maruz kalmamış ve değişim göstermemiş karakterdir. Karakterin

nasıl olacağı nasıl şekilleneceği de eser türüne göre değişmektedir. Masal ve hikâyede aynı şekilde karakterler verilmeyebilir (Tüfekçi Can,2016).

Kahraman verilirken çocuğa görelilik ilkesi göz ardı edilmemelidir. Varlık kadrosu abartıdan uzak gerçek hayatın içinden olmalıdır ki çocuk metne karşı güven problemi duymasın ayrıca rahat bir özdeşim içerisinde olsun. Kahramanlardaki sabır, çaba, öz güven önemlidir. Sorun karşısında mücadele eden bir kahramanın varlığı okurun düşünsel dünyasını destekler. Zorluklarla olan mücadele gerçek hayattakinden farklı olmamalı kahraman olağanüstü bir güçle problemi çözmemelidir. Kahraman hem eksik hem de güçlü yönleriyle beraber verilmelidir. Bu durum çocuğa gerçeklik algısını yaşatır. Çocuk kahramanla özdeşim kurabilmek için gerçekçi değerlere ihtiyaç duyacaktır

(Demirel,2021). Eserlerde yer alan karakterler arasında etkinliği az olan karaktere kapalı karakter de denebilmektedir. Kapalı karakter sahip olduğu özelliklerle çocuğu açık karakterle özdeşim kurmaya yönlendirir. İki karakter arasındaki farklılıklar okuyucuya kıyas yaptırır. Yapılan bu kıyasla çocuk iyi ve kötü doğru ve yanlış arasındaki farkı anlar ve daha çok açık karakterin etkin rolünden bir şeyler öğrenir. Kapalı karakter sadece ana hatlarıyla yüzeysel olarak sunulur amaç okuyucusu asıl karaktere yönlendirmektir (Sever,2017). Karakter yapısı içerisinde basmakalıp denilen düz karakter tipi bir kahraman da olsa ya da iyi bir insan da olsa kendisinden beklenen tavrın dışında bir davranış sergilemez, okuyucuyu şaşırtmaz. Bunun aksine devingen hareketli karakterde var olan değişim ve gelişim de zamanın hızlı geçmesi ya da aradan uzun bir süre geçmesi önemli değildir önemli olan değişimin karakterde bıraktığı izdir (Coffel ve Smith,2018).

Eserlerde karakter incelemesinin ya da değerlendirmesinin önemli sebebi okur ile bağıdır. Karakter okur için hem bir öğretmen hem de bir arkadaş olabilmektedir. Eser sunduğu karakterle okura farklı kişilik, hayat, düşünce şeması sunar. Çocuk okur için karakter büyük önem arz eder çünkü çocuk iyi biçilmiş bir karakterin olduğu eseri okuduktan sonra hem ikinci kez ya da daha fazla kitap okuma isteği artacaktır hem de bu karakterler aracılığıyla yeni bir şeyler öğrenmiş olacak, tecrübeler edinecektir. Karakterin örnek davranışları, problem çözme becerileri okurun zihinsel ve duyuşsal gelişimini etkileyecektir. Çocuk okurun yetişkin okurdan daha fazla bu tür durumlardan etkilenmesinin sebebi değişime ve öğrenmeye açık olduğu içindir. Çocuklarda çocukluk döneminden yetişkinliğe geçmeden önce kritik evreler vardır. Bu kritik evreler aşılrken

çocukların etkilendikleri, yaralandıkları kaynaklar da önemlidir. Kaynaklar, kitaplar çocukların hayatlarında rehber olacak ya da kalıcı izler bırakacaktır. Bu sebeple çocuk kitaplarında özdeşim kurulacak karakter önemli bir unsurdur.

2.4. Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri ve Önemi

Edebiyat, geçmişten bugüne çocuk eğitiminde önemli bir yer edinmiştir. Edebiyatın eğitime desteği konusu, kimi düşünürler tarafından olumsuz şekilde eleştirilirken kimi düşünürler bu durumu desteklemiştir. Platon ve Aristoteles edebiyatın ahlaki yönden ters etki yaratacağını düşünerek eğitim içerisinde var olmaması gerektiğini düşünenlerdendir. Çocuk edebiyatının Türkçe öğretimine katkısı öğretim programları aracılığıyla olmuştur. 2006-2018 yılları öğretim programlarında çocuk edebiyatı tematik yaklaşımla aktarılmıştır. Bu program içerisinde doğrudan çocuk edebiyatı ile ilgili kazanımlar mevcut değildir. Çocuk edebiyatı metinlerle sınırlandırılarak verilmiştir (Sönmez,2019). Türkçe öğretim programının amaçlarını incelediğimizde çocuk edebiyatı ilkeleri ve hedefleri doğrultusunda bir amacının olmadığını söyleyebiliriz.

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır.

Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

1. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek
2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak
3. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi" nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak
4. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak(MEB,2019).

Program kazanımlarının dört temel dil becerisinin kazanılmasına yönelik metin temelli tematik yaklaşımla verildiği görülmektedir. Kazanımlar her sınıf düzeyine göre ayrı ayrı sıralanmıştır. Okuma becerileri kazanımlarında sınıf düzeyine göre kazanımlar düzenlenmiş ve yine sınıf düzeyine göre metin türleri ders kitaplarındaki yerini almıştır. Okuma stratejileri de aşama aşama sınıf düzeyine göre verilmiştir. Buradaki hedeflerin dil becerisini kazanmak amacıyla işlenmiş olduğu söylenebilir. Ders kitaplarına alınacak metinlerin sahip olması gereken ölçütler de öğretim programında belirtilmiş ancak çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği gibi çocuk edebiyatı esasları görülmemiştir.

Çocuk edebiyatı derslerinde etkin katılımı ve uygulamalı öğretimle çocuk edebiyatı kültürünü edinmiş öğretmenlerin yetiştirilmesi mümkündür. Öğretmen adayının çocuk edebiyatı konusunda eksiklerinin giderilmesi ve öğrenciler için uygun kitabı yaş düzeyine ve gelişim seviyesine göre belirleyebilmesi gerekmektedir. Öğretmen adayı ilk olarak çocuk edebiyatı kuram ve ilkelerini bilmeli ve çocuğun yaşına, ilgisine, yeteneğine göre kitap seçebilecek yeterliliğe ulaşabilmelidir. Öğretmen adayı, bu aşamaya gelmeden önce kendisi çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerine vakıf olmalıdır. Türkçe öğretimi içerisinde yetiştirilen öğretmen adayları okuma kültürü, yazılı kültürle etkili iletişim, edebiyat ve sanat öğretimi yetkinliğine ulaşmalıdır (Şirin,2013).

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri olan okuma kültürünün kazandırılması için nitelikli çocuk kitaplarının okurla buluşturulması ve edebiyata kazandırılması gerekmektedir. Bu çocuk kitaplarının dogmatik, didaktik yöntemlerle değil; çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde hazırlanmış olması gerekmektedir. Çağdaş çocuk edebiyatı eserleriyle oluşturulan okuma programlarıyla Türkçe öğretimi desteklenmelidir (Şirin,2021).

2.5. Çocuk Edebiyatında Sorun Odaklılık

Çocuk edebiyatı eserlerinde sorun odaklılık çocuk karakterlerin yaşantısıyla okuyucuya sunulur. Sorun odaklılığın okuyucu açısından önemi sorunun yöntemler, bilgi ve becerilerle çözüme kavuşturulması ve okuyucunun bu durumu örnek almasıdır. Aksi durumlarda sadece sorun verilip umutsuz bir sonla kitabın bitirilmesi, ne çocuk açısından ne de ebeveyn açısından uygun değildir. Hayatın her yerinde ve her anında karşılaşılabilecek birçok problem vardır ve olmaya da devam edecektir. Önemli olan bu problemleri çocuk edebiyatı eserlerine çocuğa uygun bir biçimde yansıtıp hayatın

gerçeklerine dolaylı yoldan tanık olmasını sağlayarak duygu, düşünce dünyasına katkıda bulunabilmektedir. Çocuk kitaplarında karşılaşılabilecek problemler değişkenlik göstermektedir. Aile içi problemler boşanma, aile içi geçimsizlik, kardeşler arası uyumsuzluk; çevresel problemler yeni yaşam yerine uyum sağlayamama, okul içi veya yakın çevrede akran uyumsuzluğu; doğal problemler hastalık, ölüm gibi problemler çocuk kitaplarında ele alınabilmektedir.

Çocuğa edebi eser verilirken mutlak bilgidен oluşan eserler çocuk eğitimi ve gelişimi için yeterli olmayabilir. Bunun için hayatın birtakım gerçeklerini sunan pedagojiye uygun kurguların yer aldığı eserlerin verilmesi de gereklidir. Bu gerçekler içerisinde ölüm, göç, ayrılık vb. durumlar bulunabilir (Kırcı, vd.,2021). Problemler içinden ölüm ele alınacak olursa önce çocuktaki ölüm algısı kontrol edilir. Çocuğa bu çerçevede eser verilecek olursa belirlenen eserde sorunun verilmiş şekli, ölümü tanımlama, ölümle ilgili açıklama yapma ve ölen kişinin nasıl öldüğünü anlatma gibi durumlar ciddiyetle üzerinde durulması gereken konulardır. Kimi eserlerde bu durumları yani bu problemleri aşabilen çocuk karakterlerle karşılaşabiliriz. Bu eserler bu bağlamda örnek verilecek eserler olabilir. Engelli bireylerin kahraman olarak yer aldığı eserler için çocuklara engelli kişilerin var olduğu toplum içinde bulunmasında bir sakınca görülmediği gibi bir şema çizilebilir. Bu engellerin aşılması da okuyucu bireye sunulabilir. Aile içi problemler, ebeveyn anlaşmazlığı, boşanma vb. konularda ise çocuk bu tür durumları öğrenir ve onlara karşı okuyarak deneyim kazanma fırsatı elde eder. Çocukların çevre sorunlarıyla yüzleştirilmesi gereklidir. Bu sorunlarla karşı karşıya geldiğinde başka ne gibi sorunlarla karşılaşacağı sezdirilir. Bu tür sorunların edebiyata yansmasıyla edebiyat çocuğa bilinç kazandırmış olur (Kırcı, vd., 2021).

Çocuk ve gençlik edebiyatının yansıttığı bir başka sorun ise ergenlik çağındaki çocukların içinde buldukları gelişim dönemlerinden kaynaklanan problemlerdir. Bunlar kuşak çatışması, ebeveyn ile olan anlaşmazlıklar, ergen başkaldırısı olabilmektedir (Asutay ve Çınar, 2020).

Kitaplarda verilen sorunlar çocuk gerçekliğinden yola çıkılarak sunulmuş olmalıdır. Bu bir politik problem vb. olmamalıdır. Çocuklar problemlerle başa çıkabilme yetisini kitaplardan öğrenebilir. Bu tür kitaplarda sorunun kaynağı tek bir karakter olarak verilip eser boyunca o karaktere yüklenilmemeli, okuyucunun sorgu ve araştırma gücünün gelişmesi sağlanmalıdır. Sorunlar tesadüfen çözüme ulaştırılmamalıdır. Amaç okuyucunun düşünme ve çözümleme becerilerini geliştirip ona bakış açısı ve problem

çözme becerisi kazandırmaktır (Yakar ve Yılmaz, 2018). Sorun odaklılıkla işlenmiş bir eser pedagojik ve estetik açıdan doğru nitelikleri taşıdığı sürece çözüm odaklı bir karaktere sahipse bu eser çocuğun sağlıklı, iyimser, problem çözme becerisi gelişmiş bireyler olmasına katkı sağlayabilir (Kaya ve Tanrıverdi, 2020).

Çocuk edebiyatı hangi çerçevede ele alınırsa alınsın çocuklar için yaratıcı bakış açısı ve düşünme biçimini hayatın her alanına aktarabilme, çocukların hayal gücünü genişletme, özgün düşünme ve sorunlara kendi yarattığı çözümleri getirme, eleştirel düşünme ve yarattığı bu özgünlüğü hayatında kalıcı hale getirmek için iyi bir araçtır. Çağdaş eğitimin temel amaçlarından biri olan yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek ve bunu hayata aktarmak çocukların yaşam boyu öğrenme gereksinimlerinden biridir (Demir,2019). Sorun odaklılık bu bağlamda önemlidir. Eserin sorunu verip bunun çözümünü karakterler aracılığıyla pedagojiye uygun bir biçimde düşünceyi geliştirme yolları ve çeşitli stratejilerle çözebiliyorsa bu çocuk edebiyatı eseri için istenilen bir durumdur. Çocuğu salt bir problemin içinde bırakıp duygularının sömürülmesi bilişsel ve duyuşsal gelişimini olumsuz etkileyecektir. Eserde verilen problem yani sorun kadar sorunun ele alınış biçimi ve çözüm şekli karakterlerin yaklaşımı da bu açıdan önemlidir.

Sorun odaklılıkta önemli olan mesele çocuğun hayatın gerçek yüzüyle karşılaşmasıdır. Edebiyat ürünü çocuğu güldüren eğlendiren nitelikte yapıya sahiptir ancak bunu yanında hayatın olumsuz koşullarıyla da çocuğu tanıştırmaktadır. Bu olumsuz ve zor koşullar çocuk işçiliği, şiddet, akran zorbalığı, aile çocuk çatışması gibi birçok durumu ifade edebilir (Akın,2019).

Hayatta karşılaşılan ölüm, boşanma, göç, yoksulluk, engellilik gibi problemler her insanın başından geçmesi mümkün ve doğal problemler olabilir. Bunun engellenmesi ya da bu tür problemlere maruz kalan bir çocuğun bu problemlerden uzaklaştırılması mümkün değildir. Her çocuğun yaşadığı problemi bilmesi ve onunla baş etme yollarını öğrenmesi gerekmektedir. Bu ebeveyn ya da bir uzman yardımıyla mümkün olabilir.

Çocuk edebiyatı yazarı yetişkin edebiyatı yazarından bu noktada farklı ve zorlu bir yol izlemektedir.

Çocuklar hayatın her yüzüyle tanışmadıkları için hassas varlıklar olarak tanımlanabilir. Bu sebep doğrultusunda sorun odaklı çocuk kitaplarında pedagoji ve çocuk gerçekliği unsurlarının dikkatle uygulanması önemli bir husustur. Problemler

durumlar çocuğa aktarılırken kullanılan kelimelerden içinde bulunulan tavırlara kadar çocuğun hayatında ve belleğinde kalıcı kötü bir iz bırakmamak adına dikkat edilir. Pedagojinin önemsendiği bu tür eserlerde edebi kaygılar ikinci sıraya alınır. Bu noktada önemli olan durum doğru dil anlatım, uygun ve güzel bir kurguyla pedagojinin beraber uygulamada kullanılmasıdır. Pedagojik kaygının reddettiği eserler çocuk için travmatik boyutta izler bırakabilir. Edebi kaygının da önemsenmediği bu tür eserlerde de okuma zevki uyandırılmayacağı için herhangi bir etki yaratamayacaktır (Kırcı vd.,2021).

Sorun odaklı eserler çocuğun ürkmesinden ve psikolojik anlamda zorluk yaşamasından çok onun gerçeklerle yüzleşmesini sağlamaktadır. Çocuğu bilinçlendirip benzer ve farklı olayları farklı üsluplarda sunabilmektedir (Dilidüzgün,2018). Sorun odaklı çocuk edebiyatı çocuğun dünyayı problemleri anlamasının yanında aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini bilmesini öğrenmesini de sağlar. Pedagojik ölçütleri yüksek olan eserler bu edebiyat alanına tabidir (Şirin,2021).

2.6. Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Görülen Başlıca Sorunlar

Bu bölümde çocuk edebiyatı eserlerinde okuyucuya sunulan başlıca sorunlar ele alınmıştır.

2.6.1. Ölüm ve Hastalık

Ölüm ve hastalık yaşayan her canlının başına gelebilecek doğal sorunlardan biridir. Problemin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir. Hastalıkta kişi kendisi veya yakını için iyileşme, tedavi yollarını arar ve gerekli sabrı gösterir. Ölüm de bu durumun sonunda hayatın normal akışına dönüşte yaşanan aksaklıklar, psikolojik sarsılmalar giderilmeye çalışılır. Kişilerin hayatında yer alan önemli bir konumda bulunan birinin ölümü için duyulan üzüntünün giderilmesi sosyal, fiziksel, duyuşsal açıdan problemler yaratmaması için önemlidir. Bu durum yetişkinlerde daha çok kontrol edilebilir bir düzeydeyken çocuklarda daha hassas bir tutum izlenmesi, onların bu konuyla ilgili yardım alacağı kaynakların titizlikle hazırlanması ve özenle seçilmesi daha önemli ve gereklidir.

Ölüm teması edebiyatta ninnilerden, masallardan, destanlardan, bilmecelerden günümüze kadar birçok eserde gördüğümüz eski bir temadır. Çocuk edebiyatı eserlerinde ölüm hakkında bilgi verilmesi ve çocuğa yas süreci ile ilgili rehberlik edilmesi önemlidir. Burada ölüm sadece bir insanın başından geçmeyebilir. Evcil bir

hayvanın ölümü de çocuğa travma yaşatabilir ve bu açıdan da ölüm ele alınmıştır. Eserin neredeyse bütününde verilen ve bilinçsizce işlenen ölüm teması, okuyucuyu olumsuz açıdan etkileyecektir (Kırcı vd.,2021).

2.6.2. Engellilik

Engelli bireylerin engellerinin tüm hayatlarına engel olamayacağı, bir engelin bütün ilgi ve yeteneklerin örtmesinin yanlış olduğu engellilikle ilgili temalarda yansıtılan düşüncelerden olabilir. Gözleri görmeyen bir çocuğun şarkı söyleyebilmesi ya da yürüme engelli bir çocuğun resim yapabilmesi mümkündür. Engelli bireyin toplumsal hayat içerisinde bir yerinin olduğu ve engelinden ziyade yaşamına odaklanarak hayattan zevk alabileceği okuyucunun zihnine yerleştirilebilir. Bu tema çerçevesindeki kitapların tek odak noktası engelli bireylerin bu kitapları okuması değildir. Engeli olmayan bireyler de bu tür kitaplarla empati duygusunu geliştirebilir ve onlara hangi durumlarda yardımcı olabileceğini saptayabilir.

Çocukların hayatlarında ya da çocukluk evrelerinde zihinsel veya fiziksel engelli insanlarla her zaman karşılaşma durumları kısıtlı olabilir. Bu açıdan böyle bireyle iletişim kurmak zorunda kaldıklarında bu tür kurgusal yaşantılar aracılığıyla tepkilerini, davranışlarındaki ölçüyü ve gerekliliği ayarlayabilirler veya olası bir durumda şaşkınlık durumunun önüne geçebilirler (Kırcı vd.,2021). Engelli insanların yaşamlarının anlatıldığı eserlerde onların yaşadıkları sıkıntı verilir ancak bu sıkıntıyı çevrelerinden aldıkları destek ve kendi çabalarıyla aşmaları konu edinilir. Toplumsal hayata, iş hayatına yaptıkları katkı, hayatlarını kurlmaları, hayata tutunmaları görülür (Yakar ve Yılmaz,2018).

2.6.3. Boşanma

Anne ve babanın anlaşamadığı durumlarda yollarının ayrılmasıyla aile içinde çocuğa ve birbirlerine karşı farklı sorun ve sorumluluklar da yükleyebilirler. Bireylerin hep bir arada yaşadığı ailenin olduğu gibi ayrı yaşayan aile üyelerinin de sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların başında çocuğun bu boşanma olayından etkilenmesini önlemek gelmektedir. Bu durum çocuğa sadece ev içinde değil; okulda, parkta, akrabalar arasında da yansıtacaktır. Özellikle kendisiyle aynı problemi taşımayan yaşlılarının hayatlarıyla kendi hayatı arasındaki farklılık çocuğu kıyaslamaya ve üzüntüye sevk edecektir. Eğer bu süreç sağlıklı atlatılmazsa çocukta ebeveynlerden

birinin eksikliğinden kaynaklanan ya da anne babayla beraber yaşayamamanın eksikliğinden kaynaklanan travmalar oluşabilir. Bu problemi yaşayan birey ve çocuklar dışındaki kişiler de karşılardaki insanların anlaması ve onlarla empati kurması açısından bu tür eserlerin okunması yarar sağlayacaktır.

Boşanma probleminin içerisinde yetişen bir çocuğun bu sorunu tek başına atlatabilmesi olanaklı değildir. Çocuk anne ve babanın boşandıktan sonra onun anne ve babası olmaya devam edeceğini belirli aralıklarla görüşebileceklerini bilmelidir. Çocuk ebeveynlerinin boşanmasından kimi zaman kendini sorumlu tutarak suçluluk psikolojisine bürünebilir. Bu psikolojiyi sağlıklı bir şekilde iyileştirmek çocuk kitaplarıyla desteklenebilir (Kırcı vd.,2021).

2.6.4. Göç

İnsanların bireysel ya da topluluk halinde başka bir şehre ülkeye göç etmesi toplumsal, kültürel, bireysel birçok farklılığı açığa çıkarabilir. İnsanların göç etmeden dolayı kültürel hayatlarında yeme içmeden dil, din, evlilik, misafir ağırlama, misafir olma, cenaze törenine kadar farklılıklardan kaynaklanan sorunlar hayatlarını etkilemektedir. Bu problemleri aşip belli bir seviyede adapte olma gereği duymaktadır.

Göç edebiyatını konu alan ilk eserler Almanya göçünü anlatmıştır. Buraya giden insanların özlem duygusu kültürel farklılıklar yaşaması kitaplarda işlenmiştir. Dış göç dışında ülke içerisinde yaşanan iç göç de eserler için konu olmuştur. Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında yaşanan göçler kültür farklılıkları işlenmiştir (Yakar ve Yılmaz,2018). Göçün en çok etkilenenlerinden olan çocuklar bu duruma karşı psikolojik hassasiyet gösterebilmektedir. Çocuklarda yaşanan uyum sorununu iyileştirme adına bibliyoterapi yoluyla bir uygulamaya gidilebilir. Kitaplar göç eden ve ülkesine göç edilen çocuklar için iyi bir kurgu ve hassasiyetle yazılırsa önemli bir rehber olabilir (Kırcı vd.,2021).

Ülkeler arasında yaşanan ya da bir ülkede çıkan iç savaş da göç ve mülteciliğin yaşanmasına sebep olmuştur. İnsanların bu tür durumlar karşısında birbirlerine tamamen empati yüklü bir yaklaşımla davranmaları ve mevcut durumu çok çabuk kabullenmelerini beklemek kolay ve olası değildir. Bu durumdan kaynaklanan toplumsal problemler yetişkinlerin ve çocukların hayatlarında probleme ve farklılığa sebep olduğundan edebiyattaki yerini de almıştır. Çocuk edebiyatı için ele alınacak olan göç ve mültecilik konulu yapıtlar çocukları toplumsal gerçeklikle buluşturmaktadır. Mültecilik ve göç konusunu sorun odaklılık bağlamında ele alınması hassas, duyarlı

davranılması gereken konular arasında bulunduğu ve vicdani duyarlılık gerektiren bir kapsamda yer aldığı için mümkündür. Çocuklar bu tema kapsamında okudukları kitaplarla eğitilir, farklı insanların acılarını anlayabilir, empati kurar ve yaşanan durumu anlamaya çalışır. Pedagojik ilkelere uyularak hazırlanmış sorun odaklı çocuk kitaplarından mültecilik ve göç temalı çocuk kitapları da çocuğun eğitimine katkı sağlaması açısından önemli bir yere sahiptir (Çiftçi,2022).

2.6.5. Şiddet

Şiddet edebiyattaki yerini son dönemlerde sıklaştırmıştır. Kadına şiddet, çocuğa şiddet, akran zorbalığı, güç kullanma gibi durumlar sorun odaklılık çerçevesinde eserlerde yerini almaktadır. Fiziksel ve psikolojik şiddeti konu alan çocuk kitaplarında şiddeti uygulayan karakterler olumsuz bir şema içerisinde verilmiştir. Okuyucuda şiddetle ilgili farkındalık kazandırmak amaçlanmıştır (Yakar ve Yılmaz,2018).

Şiddet bireyi ve toplumu ilgilendiren ciddi sorunlara yol açan bir problemdir. Şiddet problemini sadece sosyal medya gibi iletişim araçlarıyla ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Şiddet görülerek örnek alınabilir. Sosyal medya kitle iletişim araçları bu konuda destek amaçlı kullanılarak medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlıkla bu sorunun önüne geçilebilir. Fiziksel şiddetin yanında duygusal şiddet de tehlikelidir.

Duygusal şiddet etkisini çocuğun ruhunda bir ömür boyu bırakabilir. Şiddetin var olduğu bir ortamda büyüyen çocuk ileri yaşlarda şiddete eğilimli bir birey olarak yaşamına devam edecektir. Çocukta saldırganlık dürtüsü görülebilecektir. Burada önemli olan koruyucu bir yaklaşımdan çok gelişimsel bir yaklaşımla çocuğu eğiterek aile, okul ve sosyal çevre yardımıyla şiddetin önüne geçmektir. Şiddetin yansıtıldığı çocuk edebiyatı eserlerinde çocuk eseri okuyarak şiddeti gerçekleştiren kesimi değil şiddetin karşısında duran ve şiddete boyun eğmeyen tarafın davranışlarını örnek almalıdır. Yazar burada dengeyi kurabilmeli şiddet gösteren ve şiddete maruz kalan ya da şiddetle mücadele eden karakterler arasındaki çatışmada doğru olanın davranışlarıyla özdeşim kurdurmaya ve istendik davranışları desteklemeye meyilli olmalıdır (Şirin, 2022).

2.6.6. Yoksulluk

Yoksulluk, çocuk ve yetişkin edebiyatının temalardan biridir. Çocuk edebiyatına yansıyan bölümlerinden biri çocuğun çalışmak zorunda kalmasıdır. Yazarın burada önemsemesi gereken durum, böyle bir şeye maruz kalan çocuğun yaşamında eksilik hissine kapılmaması, kendisini ötekileşmiş görmemesidir. Söz konusu çocuk, hayata karşı umudunu yitirmemelidir. Burada önemli olan, fakirlikle mücadele eden çocuğu anlamak ve bu durumdaki çocuğun çabasını aktarabilmektir. Eser içerisinde sınıfsal farklılık yaratacak kurgular yapılmamalıdır. Yoksulluğun getirdiği koşullarla suç işleyen çocukların işlediği suç özendirilmemelidir (Yakar ve Yılmaz,2018). Yoksulluk teması da çocuk edebiyatında eskiden beri kullanılan bir temadır. Çocuk edebiyatı yazarlarının bu temayı ele alırken düşüncesi ve amacı çocuğun buradaki acılar içinde boğulması değil, toplumdan ve bireylerden gördüğü destekle hayatını kalkındırmaya çalışması olmalıdır.

2.6.7. Öksüzlük ve Yetimlik

Anne ya da babanın yaşamını yitirmesi, edebi eserlerin çocuğunda görülebilen bir problemdir. Anne babanın ölümü, çocuğu kötü bir şekilde etkileyecektir. Bu etkinin kitapta işlenmesi, yine diğer problemlerde olduğu gibi çocuğa acınan bir varlık olarak olmamalıdır. Bu hususta çocuklara problemi yaşayan ve o problem içerisindeyken hayatın olumlu yönlerini görmezden gelmeden olumsuz koşulları aşmaya çalışan bir kişi olarak bakılması daha doğru olacaktır.

2.7. Problem Çözme Becerileri ve Stratejileri

Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımla beraber geleneksel eğitim öğretim yöntemlerinin geride bırakılması yeni eğitim sistemlerinin hedeflerine ulaşma konusunda amaçları olmuştur. Öğrencinin günlük hayattaki bir problemi öğrendiği bilgilerle çözmesi mümkündür ve öğrendiği bu bilgi kalıcıdır. Problem olan bir olayda problemin tanımlanması, analiz edilip çözüm için gerekli fikirler öne sürülmesi bireyin aktif katılımıyla gerçekleşir. Birey burada problemi tanımlayıp çözüm için önerilerde bulunması bunun için çabalaması aktif katılımını sağlar. Problem çözme becerisi de eğitimde örnek olaylar aracılığıyla kazandırılmaya çalışılır (Selanik Ay, 2022). Örnek olay yöntemi ilk defa 1920 yılında Harvard Üniversitesi İşletme yönetimi derslerinde kullanılmıştır. Bu yöntemin kalıcı öğrenmeye ve problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik özelliklerinin geliştirileceği ön görüldüğünden farklı eğitim öğretim alanlarına

da dahil edilmiştir. Örnek olay yöntemi öğrencilere bir konuya yönelik uygulama yaparak bilgi becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla yaptırılır. Problem çözümünde öncelikle örnek olay verilir. Verilen olaydaki problem tanımlanır ve hazırbulunluşluk kullanılarak çözüme yönelik fikirler ortaya atılır. Düşünülen fikirler üzerinden istişare yapılır ve çözüme gitme hedeflenir. Bu şekilde bilgi becerinin günlük hayatta kullanılma imkânı yakalanabilir (Özerbaş,2021).

Problem çözüme becerilerinin kazanılması bireyde yaratıcılık, üst biliş yönetimi gibi üst düzey becerilerin elde edilmesini bireysel ve toplumsal sorunların tanımlayarak çözümlenmesini sağlar (Güven,2015). Bu yöntem öğrenciyi merkeze alan bir yöntemdir ve bilimsel tutum ile gayreti kazandırır. Öğrencide kalıcı ve aktif öğrenmeyi gerçekleştirir. İlgilili ve güdülenmeyi artırır. Genelden özele veya özelden genele çözümlere kanılara varılabilir. Tümevarım ve tümden gelim yöntemleri kullanılabilir (Demirel,2017).

Demirel'e (2017:84) göre problem çözüme yöntemini kullanırken izlenilecek yol şu şekildedir:

- Problemim farkına varma
- Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama
- Problem çözümü için hipotezler oluşturma
- Veri toplama toplanan verileri analiz edip yorumlama
- Denenceleri test edip kabul ya da reddetme
- Çözümü uygulama elde edilen sonuçlara göre öneride bulunma Güven'e (2015:187) göre problem çözümlenmenin üstün yönleri şunlardır:
- Öğrenci merkezlidir.
- Bireysel çabanın yanında grup çalışmasını da destekler.
- Öğrencilerin kendilerine güven duymalarını geliştirir.
- Öğrencilere sorgulama ve araştırma yeterlilikleri kazandırır.
- Öğrenciler ders kitaplarının dışındaki kaynak ve kişilere ulaşmayı öğrenirler.
- Öğrencilere karşılaşılabilecek sorunları nasıl algılayıp, onlar üzerinde nasıl düşüneceklerini göstererek akıl yürütmeyi, eleştirel yaratıcı düşünme becerilerini kazandırır.
- Öğrencilerin sorumluluk anlayışları gelişir.
- Öğrencilere gözlem yapma, bilgi toplama, toplanan bilgiyi düzenleme, raporlaştırma karşılaştırma, değerlendirme ve özetleme gibi akademik yeterlilikler kazandırır.

Bu yöntemin öğrenci için olumsuz etkileri de söz konusudur. Problem öğrencinin aşamayacağı etkide olabilir, onun bünyesini aşabilir; zaman, emek ve maddi

tüketim gerektirir ve yapılacak harcamalar problemin çözümüne değmeyebilir. Yeterli dikkat ve çaba harcanmadığında çözüme ulaşmada güçlük çekilebilir (Güven,2015).

Öğrenme stratejileri, bireyin hedefe giderken amaca ulaşmak için kullanacağı araçlardır. Öğrenilen konuyu belleğe yerleştirme ve geri getirme işlemlerini kapsayan, bireyin öğrenmesini etkileyen, birey tarafından kullanılan davranış ve düşünme süreçleridir (Şahin, 2016). Eğitimde kullanılan stratejiler üç gruba ayrılmaktadır. Sunuş stratejisi, buluş stratejisi, araştırma ve inceleme stratejileridir. Bu stratejilerde sırasıyla davranışçı, bilişsel, bilişsel ve yapılandırmacı yaklaşım kullanılır. Eğitim öğretimde en çok kullanması vurgulanan strateji araştırma inceleme stratejisidir. Bu strateji, kişileri yapılandırmacı yaklaşıma sevk eder. Bir problemi fark etmeyi ve hipotezler oluşturup bunları denemeyi sağlar. Öncelikle yapılandırmacı yaklaşıma sevk edecek stratejilerden yararlanmak üstbilişsel düşünme biçimini ve yaratıcı düşünme biçimini geliştirir. Bununla birlikte öğrencinin bilgiye kendisinin ulaştığı buluş stratejisi ve var olan bilginin kavramlaştırılarak sunulduğu sunuş stratejisi de eğitimde önemli yere sahiptir.

Şahin (2016)'e göre bunlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Dikkat stratejileri
 - Tekrar stratejileri
 - Anlamayı anlamlandırmayı arttırmayı arttıran stratejiler
 - Bilişsel stratejiler
 - Üst bilişsel stratejiler
 - Destekleyici stratejiler
 - Duyuşsal stratejiler
1. **Dikkat stratejileri:** Bireyin çevreden gelen görsel, işitsel, davranışsal uyaranların farkına varması ve bunlara yönelik tepkiler vermesi anlamlandırmasına denir. Akustik, görsel ve davranışsal olarak uyarıyı fark etme, algılama, ilişkilendirme, ona yönelik tepki vermedir.
 2. **Tekrar stratejisi:** Bireyin bilgi ya da davranışı tekrar etmesiyle öğrenmesiyle oluşturulan stratejilere denir. Ezberleyerek öğrenmeye çalışma.

3. **Anlamayı anlamlandırmayı arttıran stratejiler:** öğrenmeyi kalıcı hale getirmek için kullanılan stratejilere denir. Bellekteki bilgilerle yeni bilgiler kıyaslanır ve yeni bilgi öğrenen bireyin şemasına yerleşir. Bu stratejiyi kullanmak için uygulanan yöntemler benzetme, karşılaştırma, sembolleştirme, sosyal etkileşim kurma, örgütleme, bağ kurma ve ilişkilendirme, açıklama ve sorular sorma olabilmektedir.

İçsel sorular sorarak kişinin durumu kavramaya çalışması görülür. Var olan iki durum ya da özellik çeşitli nitelikler bakımından ön bilgiler devreye koyularak anlamlandırılmaya çalışılır. Bilgiler genelden özele ya da özelden genele doğru organize edilir. İnsanlarla ilişki, iletişim kurularak sosyal bağlar üzerinden etkileşim sağlanır.

4. **Bilişsel öğrenme stratejileri:** Bu stratejiyi kullanan bireyler bilgiyi depolamak için organize eden stratejilere denir. Kendine konu hakkında sorular sorar, hipotezler geliştirir ve bu hipotezleri test eder. Bilgiler zihinde organize edilip hipotez testinden sonra zihinde şema oluşturulur.

Diğer stratejilere göre daha verimli bir stratejidir. Bilimsel verilerin öğrenilmesine de fayda sağlar. Kişinin öğrendiği bilgiyi kendi cümleleriyle tekrarlaması bu stratejiden yararlandığını gösterebilmektedir. Öğrenilen bilgiyi kullanılacak durumla ilişkilendirme, bilginin somutlaştırılması, bilginin hayat içerisinde kullanılabileceği alanları sorgulama stratejiyle ilgili tekniklerdir.

5. **Üst bilişsel stratejiler:** Birey öğreneceği bilgiyi kendi yöntemleriyle ve kendi kurallarıyla öğrenir. Öğrenmeye kendileri yön verir. Birey kendi özelliklerinin farkında olduğu için bilgiyi kendine göre yapılandırabilir. Kendi öğrenme sürecini yönetir. Ön bilgilerini kullanır, öğrenmelerini kontrol eder, farklı yollar dener, öğrenme gerçekleşmediği zaman çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanır. Kişi bunları kendi beynine, zihnine ve belleğine göre yapar.

“Nasıl öğrenebilirim, neler yapabilirim?” gibi sorular sorulur. Kendi öğrenme kurallarını kendileri koyar. Kendisini tanır, yapabileceklerini bilir ve geliştirir. Beyin ve belleğin işleyişiyle ilgili bilgiler edinir. Başarılı insanlar gözlemlenir ve öğrenmelerle ilgili farklı yollar denir. İşe

başlanmadan önce kişi yol haritasını kendisi çizer, planını yapar. Öğrenme miktarını belirler, konuyla ilgili bilgilerini kontrol eder.

6. **Destekleyici stratejiler:** İçsel ve dışsal koşullar kullanılarak öğrenme sağlanabilir. İçsel koşullar için zaman ve enerjiyi doğru kullanma, zorluklarla mücadele etme, olumlu düşünceler sergileme örnek verilebilir. Dışsal koşullanma için öğrenme ortamını düzenleme, öğrenilecek konu için farklı kişilerle etkileşim içerisinde bulunma, üçüncü kaynaklardan yararlanma denilebilir.

Kararlı ve gayretli olma, yeri geldiğinde yardım istemeden çekinmemek, zorluklar karşısında nasıl mücadele edeceğini bilmek, çareler aramak, iş birliğine önem vermek, stresle baş etmeyi öğrenmek destekleyici stratejiyi güçlendiren davranışlardır.

7. **Duyuşsal stratejiler:** Kişi öğrenirken kendi duygu durumlarını yönetebilir. Kendini öğrenmeye motive edebilir. Başarıya odaklanma, kendini ödüllendirme, olumlu düşünme motivasyon plan ve tempo ayarlanması, başarısızlık halinde pes etmeden çabalamaya devam etmek, hatalardan ders çıkarma şeklinde örneklendirilebilir (Şahin, 2016).

8. **Araştırma-inceleme stratejisi:** Bilgiye ulaşabilme kadar bilgi kaynaklarının araştırılması, problemin çözümünde bilgi becerilerin davranışa aktarılması, problemlerin çözümü için araştırma ve inceleme yapılması da önemlidir. Araştırma-inceleme stratejisi merak duygusuyla bağlantılıdır. Gerçek hayatta karşılaşılan bir problemi çözmeye ya da bilimsel bir konuyu araştırmada kullanılabilir. Problem hissedilir, tanımlanır, hipotezler oluşturulur, veriler toplanır, hipotez test edilir ve çözüme ulaşılır. Dewey'e göre sadece akademik hayatta değil aynı zamanda günlük hayatta karşılaşılan bir problem araştırma inceleme stratejisi kullanılarak çözülebilir (Bilen ve Ercan,2022).

Geleneksel öğrenmeden farklı olarak çağdaş öğrenmede birey kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenir. Bilme, anlama, yorumlama, eleştirme gibi zihinsel işlemlerde bulunur. İnfomal öğrenmelerde kişinin dışardan, çevresinde ona yakın olan bireylerden aldığı destek dışsal motivasyonla sağlanır. Güncel eğitim anlayışının önemseydiği bir

diğer konu içsel destek ve motivasyondur. Kişinin kendi öz denetimini sağlayarak öğrenmede aktif çaba harcamasıdır (Şahin,2016).

Bu konunun araştırmadaki önemi kitaplardaki karakterlerin günlük hayatta karşılaştıkları sorunları bu stratejilerle çözme becerisini göstermede yararlanılabilir olmasıdır. Akademik değil yaşamsal sorunları çözmeye zincir oluşturacak bir biçimde stratejilerin birbirini de desteklemesiyle sorunun üstesinden gelinmesi incelenebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri, verilerin analizi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Yazılı doküman ve belgelerin analizi, nitel araştırmada gerek kendi başına gerekse görüşme ve gözlemlerle elde edilen verilere destek amacıyla kullanılan bir veri toplama yöntemidir (Şimşek ve Yıldırım, 2021: 38). Araştırma, çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan karakterlerin problem çözme becerileri ve stratejilerini esas aldığı için ilgili metinlere odaklanılmıştır.

Geçmişten günümüze elde edilen yazılı kaynaklar bize tarih ve eski uygarlıklar hakkında birçok bilgi vermektedir. Araştırma konusu olabilecek birçok konu yazılı metinlerin, resimlerin incelenmesi ve analiz edilmesi yoluyla açığa kavuşmuş, insanları bilgi sahibi yapmıştır. Doküman incelemesi tek başına bilgi kaynağı olabildiği gibi farklı araştırma yollarına da yardımcı olabilecek bir yöntemdir. Sadece yazılı belgeler değil film, video fotoğraf da bu araştırma yöntemine kaynaklık edebilir (Şimşek ve Yıldırım, 2021).

Nitel araştırmalarda araştırma yapılacak örnekleme herhangi bir müdahale yapılmadan doğrudan elde edilen veriler incelenir. Örneklemin kendi yapısında hiçbir değişikliğe gidilme çabası yoktur. Durumun açıklığa kavuşabilmesi için betimlemeler yapılır. Bu betimlemeler daha çok sözcüklerle yapılır. Detayların gözden kaçmaması için betimleme gerekli ve önemlidir. Veriler tümevarım yöntemiyle incelenerek

yorumlamalarda veri sonuçlarından yola çıkılarak düşünceler sentezlenir. Bu araştırma yönteminde araştırmacı araştırmaya başlarken inceleyecekleri verilerin ne olduğuyla ilgili fikir sahibi olarak ve bilgi edinerek araştırmaya başlar (Büyüköztürk, vd., 2020).

Nitel araştırmada amaç, belirli bir konuyu en önemli detaylarına kadar ele alıp araştırmaktır. Sosyoloji, felsefi ya da tarih, psikoloji alanlarına dayanan konuların

araştırılması geçerli olabilir. Nitel araştırma yapan bir araştırmacı, araştırdığı konuya kendi bakış açısıyla bir görüş geliştirebilir. Araştırmacı ne, nerede, nasıl, ne zaman gibi sorularla araştırmasına yön verir. Yeni kavram ve teorilerim gelişmesine zemin hazırlar (Baysal ve Hocaoğlu,2019). Araştırmacı, titiz bir şekilde veri toplar. Araştırmasındaki soruları yanıtlamak için fotoğraf, metin, resim incelemelerinde bulunur. Araştırmaya katkısı olan katılımcıların görüşlerine yer verir. Araştırma belli bir sınırdan ana hatlarıyla ele alınır ve konuyla ilgili tüm yaklaşımlara değinilmeyebilir. Bu araştırma türünde ilk kez araştırma yapan bir araştırmacı, özellikle konunun belli bir noktasında sabit kalarak araştırmasını sürdürmeli ve tamamlamalıdır. Nitel araştırmalarda tek bir kavram veya olgu üzerinde durularak araştırma yapılmalıdır. Kapsamlı veri toplama yapılabilir.

Toplanılan verilerin geçerliği için iç ve dış denetimden geçirilebilir (Creswell,2021).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini sorun odaklı çocuk kitapları oluşturur. Bu kitaplar bu alanda yapılmış çalışmaların incelenmesi ve daha önce çalışılan sorun odaklı çocuk kitaplarıdır. Örneklemine aşağıda verilen tablodaki çocuk kitapları oluşturur.

Tablo 3.
Sorun Odaklı Çocuk Kitapları

Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	Sayfa sayısı
35 Kilo Tembel Teneke	Anna Gavalda	Günışığı	92
Daralan	Mine Soysal	Günışığı	215
Bir Şeftali Bin Şeftali	Samed Behrengi	Can Çocuk	53
Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar	Miyase Sertbarut	Tudem	96
Babamın Gözleri Kedi Gözleri	Sevim Ak	Can Çocuk	117
Korsan Kitap Çetesi	Fatih Erdoğan	Mavibulut	239
Düşlerin Peşindeki Çocuk	Koray Avcı Çakman	Altın Kitaplar	142
Savaşı Bitiren Sinek	Bryndis Björgvinsdottir	Can Çocuk	108
Kırmızı Fili Gördünüz mü?	Ferit Avcı	Can Çocuk	19
Yaşlı Fil ve Lir Kuşu	Mahmut Yılmaz	Eğiten Çocuk	40

3.3. Veri Toplama Teknikleri

İlgili araştırmalar ve yapılan taramalar sonucunda sorun odaklılık kapsamında değerlendirilen çocuk kitapları araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları dahilinde yerli ve yabancı yazarlı, yaş gruplarının dikkate alındığı bir

çeşitleme yapılarak ilgili eserlerden bir seçki oluşturulmuş ve örneklemin belirlenmesi için uzman görüşüne sunulmuştur.

Araştırmada alanında uzman kişiler tarafından onay alınmış, çocuk edebiyatı kriterlerine uygun sorun odaklı çocuk kitapları örneklem olarak seçilmiştir. Eserler uzman görüşüne sunulmadan önce ilgili tez ve makale kaynaklarından doğru eser seçme için araştırma yapılmıştır. Öncesinde çeşitli araştırmacı yazarların ele aldığı eserler dikkate alınmıştır. Ayrıca ilgili eserlerin belirlenmesi için uzmanlara eserleri tanıtan ve içeriklerinden bilgilerin yer aldığı bir form sunulmuştur. Araştırmacı tarafından geliştirilen bu form ve içeriğinde yer alacak maddeler, çocuk edebiyatı ile problem çözme becerileri ve stratejilerine yönelik olarak tasarlanmıştır. Formun tasarlanmasında ilgili alan yazından faydalanılmıştır. Bu konuda çalışmalar yapan yazarların ve alanda uzman araştırmacıların kriter olarak sunduğu noktalara dikkat edilmiş ve problem çözme becerisi ve stratejileri bağlamında yine ilgili alan yazın taranmıştır. Ulaşılan hedef ve ilkeler doğrultusunda formun ikinci bölümü hazırlanmıştır. Daha sonra verilerin analizde de söz konusu formun içerik maddeleri dikkate alınmıştır.

Seçilen eserler, sorun odaklılık ve problem çözme stratejileri üzerinden ayrı ayrı incelenip bulguların ortaya konulması öngörülmüştür. Bulguların tespiti yapılırken problemin sunuluş şekli, çocuk gerçekliğine uygunluğu, karakterin probleme yaklaşımı, karakter ve diğer karakterlerin iş birliği, çözüme giderken izlenen yol ve strateji, yaratıcı düşünme becerisini kullanabilme, mücadele etme, bir sorunun çözümünü diğer problemlere aktarabilme gibi durumların analiz edilmesi kararlaştırılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Veriler; araştırma, dikkat, destek, bilişsel, üstbilişsel, tekrar, duyuşsal, anlamayı arttıran stratejilerin kahramanlar tarafından kullanılmasına bakılarak analiz edilmiştir.

Kahramanın bu stratejileri kullanırken problem çözme süreci ele alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu çalışmada ele alınan stratejilerin kitaplardaki karakterler tarafından kullanımı incelenmiştir. Buna göre buradaki stratejilerden en fazla kullanılan strateji destek stratejisi olarak karşımıza çıkmıştır. Kullanımı görülmeyen strateji tekrar stratejisidir. Üstbilis stratejisi ikinci sırada kullanılan stratejidir. Devamında bilişsel, anlamayı anlamlandırmayı arttıran stratejiler, dikkat stratejisi, araştırma stratejileri kullanılmıştır.

Tablo 4.
Kitaplarda Bulgulananan Strateji Frekans ve Yüzdeleri

Kitap	Araştırma		Dikkat		Tekrar		Duyuşsal		Bilişsel		Üstbilis		Destek		A.A		N
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
SKOA	0	0	5	17.2	0	0	3	10.3	3	10.3	5	17.2	6	20.6	7	24.1	29
BŞBŞ	0	0	0	0	0	0	0	0	3	7.5	1	2.5	1	2.5	0	0	4
KKÇ	3	15	3	15	0	0	0	0	0	0	4	20	7	35	3	15	20
35KTT	0	0	0	0	0	0	0	0	1	12.5	4	50	3	37.5	0	0	8
D	1	7.6	2	15.3	0	0	2	15.3	1	7.6	2	15.3	3	23.07	2	15.3	13
SBS	2	25	0	0	0	0	1	12.5	1	12.5	1	12.5	2	25	1	12.5	8
KFG	1	33.3	0	0	0	0	1	33.3	0	0	0	0	1	33.3	0	0	3
YFLK	0	0	1	50	0	0	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	2
DPC	1	8.3	1	8.3	0	0	0	0	1	8.3	3	25	5	41.6	1	8.3	12
BGKG	1	7.6	1	7.6	0	0	0	0	1	7.6	5	38.4	4	30.7	1	7.6	13

Tablo 5.
Strateji Frekans ve Yüzdeleri

Stratejiler	f	%
Araştırma	9	7,9
Dikkat	13	11,5
Tekrar	0	0
Duyuşsal	8	7,07
Bilişsel	11	9,7
Üstbilis	25	22,7
Destek	32	28,3
A.A	15	13,2

4.1. Üstbilis Stratejisi

Üstbilis stratejisi, meta bilis düşünme biçimiyle paraleldir. Üstbilis yönetiminde karakterin kendisini tanıması, kendi yeteneklerini bilmesi, eksiklerini gidermeye çalışmasıyla yaptığı davranışlar ve düşünceler görülür.

Üstbilis stratejisi görülür. “*Merak etmeyin herkes kendinin ve birbirinin öğretmeni olacak...*” (Sertbarut,2017:54).

“*İş birliği ile yapılan bu temizlik o günkü derslerden biriydi sanki. Kendiliğinden farkında olmadan öğreniyorduk; birlikte yapılan iş yormuyordu, eğlenceliydi.*” (Sertbarut,2017: 60). Üstbilis stratejisi görülür. “*Hayır, ders kitabı değil; roman hikâye gibi şeyler bulacağız. Başka insanların maceralarını okuyup kendi maceramızı yaratacağız. Okuyup hayal kuracağız, kurduğumuz hayalin içinde kendimizi tanıyacağız.*” (Sertbarut,2017:64). Üstbilisel strateji vardır.

“*İnsan hoşuna giden şeyleri okumalı; resimli ya da resimsiz. Buna sınır koyamayız, işte o gece ben bunu anladım.*” (Sertbarut,2017:67). Üstbilis stratejisi kullanılmıştır.

“*Herkes aynı evi aynı yolu, aynı ağacı çizsin istiyorlar. Olur mu öyle? Şimdi size şu kırlangıç yuvasına bakıp gördüklerinizi söyleyin desem her biriniz başka şey söylemez mi?*” (Sertbarut,2017:68). “*Kendi penceremizden bakacaktık.*” (Sertbarut,2017:79). “*Yeter ki siz farklı oyunlar kurmaya bakın.*” (Sertbarut,2017:86). Üstbilis stratejisi kullanılmıştır.

“*...Kurtçukların tenlerinden içeri girip etlerini, hatta çekirdeklerini yemelerine izin veren dikkatsiz şeftaliler dışında, büyüyüp olgunlaşma fırsatı bulan bütün şeftaliler kocaman ve sulu olurlar.*” (Behrengi,2023:12). Üstbilis stratejisi kullanılmıştır.

Bulut’un problemi çözmeye başlamadan önce kendi davranışlarını ve özelliklerini değerlendirdiği görülür: “*Aslında kendimi hiç de cesur hissetmiyordum. Korktuğum şeyler vardı. Örneğin köpekler. Hepsinden değil ama bazı köpeklerden korkuyordum. Ayrıca geceleyin bir mezarlıktan asla geçemezdim. Ha, bir de dövüşmekten pek hoşlandığım söylenemez.*” (Erdoğan,2020:14). Üstbilis yönetimi ve stratejisiyle ilgilidir.

“*‘Gitme zamanı!’ dedim. Sesimde otoriter bir hava vardı*” (Erdoğan,2020:61). Kitapların saklandığı yeri kendisi araştırmak ve incelemek istiyor. Üstbiliş stratejisi kullanılmıştır.

Erol ve rakibi Barlas bir anlaşmaya varırlar bu anlaşma gereğince en çok kitap satan kişi stantta kitap satma hakkına sahip olacaktır. Erol’un kitapları saklanıldığı yerde ıslatılmıştır. Bulut bunu öğretmenine anlatır ve öğretmen derste sınıfa konuyu açar. Ve sınıftan fikir almak ister. “*‘Şimdi hepinize soruyorum’ dedi. ‘Böyle bir durumda Bulut’a nasıl yardım edebiliriz?’*” (Erdoğan,2020:204). Öğrenciler aralarında kitap toplayarak bu problemi çözebileceklerini söyler. Üstbiliş stratejisinin kullanıldığı görülür.

Bulut kitapların kimin tarafından ıslatıldığını bulmak için rehberlik odasının anahtarının kalemliginde olduğunu söyler. Bu kitaplara zarar veren kişinin kalemlige yönelmesi için bir oyundur. Kalemligi kurcalayan kişinin ellerinin kırmızıya boyanmasıyla Bulut bu kişinin Necdet olduğunu anlar. (Erdoğan,2020). Üstbiliş stratejisi kullanılmıştır.

Kitap Gregorie isimli zayıf ve çelimsiz çocuğun herkes gibi bir okula gitmek istememesini anlatır. Çocuk okula gitmek istemez ve sürekli teknik işlerle uğraşır, bir şeyler icat etme peşindedir. Köpeğine kemik aramaya yardım edecek bir alet yapmak istemektedir (Gavalda,2022). Üstbiliş stratejisinin kullanıldığını görülür.

Annesi için oturarak ütü yapacağı bir masa tasarlar. Babası için çim biçme makinesini temizler. Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

Sonra çim biçme makinesinin motoruna saldırdım. Motoru tamamen söktüm, temizledim, sonra da parça parça geri taktım. İlk denemede çalıştı. Babam bana inanmak istememişti; oysa makineyi tamire götürmeye gerek olmadığını, sorunun yalnızca pislikten kaynaklandığını çok iyi biliyordum (Gavalda,2022:37).

Dağda yürüyen insanlar için dengede kalmalarını sağlayan özel ayakkabılar icat etmek istemektedir. (Gavalda,2022). Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

Tatilden eve dönüşü sevinilmesini klasik ve saçma bulur, bu tür kalıplaşmış şeylere de karşı olduğunu söyler. Okula gitmek zorunda olduğu için kendi yeteneklerine ve isteğine uygun okulu kendisi buluyor. Okula kabul mektubunu yazıyor. Üstbiliş stratejisi kullanılmıştır.

Eserde anlatıcı olarak bulunan karakter Mete’dir. “*Kendimi açık etmemekte ustalaşmamın nedeni sadece engelli bir ablayla büyüme değil. Son sınıfta bir şeyler*

değişti, farkındayım. Ne yaparsam yapayım, koşullarımı bir çırpıda değiştiremeyeceğimi anladım. Hatta tuhaf ama ailemin koşullarını kabullenmek, beni hiç ummadığım kadar sakinleştirdi, rahatlattı bile diyebilirim” (Soysal, 2019:19). Üstbiliş stratejisi kullanılmıştır.

Mete'nin iç sesiyle kendisine öz eleştiri de bulunması bir üstbilişsel stratejidir. *“Ondan demiyorum ki çok armut adamsın oğlum. Gerçek düşüncelerini sizinkilere niye hiç söylemiyorsun? Yoksa seni sevmezler mi sanıyorsun, korkak tavuk! Ne malum ne berbat bir şey olduğunu bilseler bile, seni yine de bağırlarına basarlar belki.”* (Soysal,2019:63).

Üstbilişsel strateji kullanılmıştır. *“Nişangahlara konacağız,’ dedi Kolkex bilmiş bilmiş. ‘Bunu hesapladık. Bir karasinek tam da nişangahın önünü kaplayabilecek cüssede, siyah bir kapak gibi. Böylece insanlara hedeflerini şaşırtacağız.”* (Björgvinsdottir,2022:77). Sinek generalin konuşma yaptığı sırada onu şaşırtmak için yüzüne, burnuna konar ve general o an farklı düşüncelere kapılır. Beklenmedik bir anda savaşı bitirir. Sinek ise ölür (Björgvinsdottir,2022).

Ördekayak büyükannesinin sakladığı bir masalı bulur ve bu masalda altın göl diye bir yerden bahsedilir. Altın göle giren kimse hastalığından, derdinden kurtulur. Ördekayak da bu gölü bulmak için yola koyulur. Haftalarca aylarca yol gider. Gölün yerini araştırır.

İnsanlara sorar, bildiği yerlere bakar (Çakman,2021:52). Üstbiliş stratejisi kullanır.

Üstbilişsel strateji kullanılmıştır. *“Birgün o masalı okuyup da kendi masalının peşine düşeceğini biliyordum Ördekayak”* (Çakman,2021:54).

Ördekayak sepetçi, çömlekçi, iplikçi ve dokumacı gibi birçok insandan mesleklerinin gereğini öğrenip köyüne döndüğünde hem bu işleri yapmaya başlamış hem de etrafındaki insanlara öğretmiştir. *“Ördekayak durup düşündü. Büyükannesi haklıydı. Altın Göl’ü bulup gölün sularında yüzmüş gibi hissediyordu kendini... aklı artık aksayan paytak ayağında değildi; işleyen hünerli ellerindeydi.”* (Çakman,2021:134). Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

Babasından haber getiren Engin amcaı görünce aklına hemen babası gelir ve Engin amcanın varlığı hemen onun dikkatini çeker. Babası Engin amcaıyla ona bir mektup gönderir ve mektupta babası ona hobi edinmesini ve hobilerini geliştirmesini

söylüyor. Kendisine zil yapacağı malzemelerden oluşan bir paket iletiyor ve bununla bir zil yapmasını istiyor.

Babam para kazandığı esas işinin yanında çeşit çeşit işle uğraşır. Resim yapar, kumaştan çantalar diker, ıvır zıvırdan radyo, teyp, hesap makinesi üretir. Tahtaları oyarak biblolar, baston flüt gibi şeyler yapar. Bitpazarından hangi konuda olursa olsun okunmuş dergileri alır, son satırına kadar okur. Demek ki babamın birçok hobisi var. Ya benim? Benim dersler ve oyun dışında yaptığım bir şey yok (Ak,2022:61).

Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

“Benim babam arkadaşlarımın babaları gibi kahvelerde zaman tüketen, sigara üstüne sigara tütüren babalardan değilmiş meğerse. Üretmekten hoşlanan yaratıcılığı kullanmaktan zevk alan, çok akıllı bir babam varmış.” (Ak,2022:61). Elektrik devresini kuramayınca Engin amca ona bir tavsiye verir o da tavsiyeye uymak istemez. Babasının gerekli her aleti gönderdiğini söyler. Engin amca çocuğa yanlış düşündüğünü babasının eksikliklerini kendisinin belirlemesini istediğini belirtir. *“Babanı tanımıyor musun? Her şeyi hazırlop bulmanı istemez o. Senin kafa yormanı, eksiği bulmanı ve tamamlamanı ister.”* (Ak,2022:65). Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

“Sustum. Kendi eşyalarımınla kendime benziyorum. Oysa ben bambaşka biri olmak istiyorum. Şarkıcı, marangoz, taksi şoförü, kuaför... Ne yapayım ki annemin çantası ayakkabıları, Sibel’in tül elbisesi, babamın şapkası, montu, kravatı beni değişik kılıklara sokabiliyor. Tiyatrocu olur mu benden?” (Ak,2022:82). Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

“Önce sıkıcı geldi, ama okudukça, yanı başımda babamın sesini duyunca neşelendim. Birlikte okumak çok eğlenceli oldu. Arada anlamadıklarımı açıkladı. Birçok yeni şey öğrendim. Üstelik bu öğrendiklerimi hiçbir arkadaşım bilmiyor.” (Ak,2022:85).

Üstbiliş stratejisi kullanılmış olur.

Babası kendisine nasıl bir odada yaşamak istediğini sorunca bu soru üzerinde düşünüp bir noktaya bağlıyor. *“Bu soruyu artık sık sık kendime soracağım. Bir insanın nasıl bir yerde yaşamak istediğini en iyi kendisi bilir. Komşular, mefruşatçılar, mobilyacılar değil.”* (Ak,2022:108). Üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

4.2. Destek Stratejisi

İçsel ve dışsal destek olarak iki destek türü vardır. Karakterin çocuğa destek olması, onu motive etmesi, girişimciliğini desteklemesi ve içsel olarak çocuk karakterin kendisini motive etmesi, sorunlarla mücadele etmesi bu stratejinin başlıca belirtileridir.

“Onu ilk kez bardak yıkarken gördüm. Evde girmezdi mutfağa. Buradaysa annemden bile hamarat. Çay tepsisini siliyor, parlatıyor, çarçabuk çayları dolduruyor, yine koşarak geliyordu dükkâna” (Serbarut,2017:13). Destek stratejisi kullanılmıştır.

“Sabahları birbirimizin kapılarında bekleyip grup halinde giderdik okula, dönüşte de öyle tek gücümüz buydu çünkü. Kendi aramızda kavgalarımız itişip kakışmalarımız olsa da birlikte hareket etmeyi seviyorduk.” (Sertbarut,2017:19). Destek stratejisinden yararlanılmıştır.

Berk ve Levent'in çarpışmasında Levent'i haksız bulan öğretmene karşı Berk'in Levent'e destek olması ve onun adını doğru söylemesi destek stratejisini gösterir.

“İş birliği ile yapılan bu temizlik o günkü derslerden biriydi sanki. Kendiliğinden farkında olmadan öğreniyorduk; birlikte yapılan iş yormuyordu, eğlenceliydi.” (Sertbarut,2017: 60). Destek ve üstbilis stratejisini gösterir.

Çocuklar Murat abinin okula devam etmesi için ona yardım etmek istiyor.

“Biz yardım ederiz! Sen ders çalışacağın zaman söyle yeter. Dağılırız sokaklara; kağıt, teneke, cam... ne istiyorsan toplarız, 'dedi ve bize baktı.

Yaparız değil mi?

Hepimiz içtenlikle bağırдық.

‘Yaparız!’” (Sertbarut,2017:87). Destek stratejisi kullanılmıştır.

“O günden bu yana yaşamımda kaç yıl geçti bilmiyorum. Bahçıvan benim şeftalilerimden bir tane bile yiyemedi ve gelecekte de yiyemeyecek. Bana yalvarabilir., beni korkutabilir ya da beni testereyle kesebilir ama ona boyun eğmeyeceğim.” (Behrengi,2023:53).

İçsel destek stratejisi kullanılmıştır.

“Bir dakika... Öncelikle yapmamız gereken şu; gidip onlarla konuşacağız.” (Erdoğan,2020:25) Dışsal destek stratejisi kullanılmıştır.

“...Biz de sergi de onların yanı başında durarak onlara destek verecektik.” (Erdoğan,2020:46). Destek stratejisi kullanılmıştır.

“‘Benim Bildiğim korsanlar insanlardır’ dedim. ‘Kitap korsan olur mu?’ ‘Doğru’ dedi babam. ‘Ama kitabın da korsanı var artık yazarından ve yayımcısından gizlice basılıp satılan kitaplar...’” (Erdoğan,2020:51). Destek stratejisi kullanılmıştır.

Aslının sorun için olay yerini incelemeye gitmesi destek stratejisini kullandığını gösterir (Erdoğan,2020).

Babasının arkadaşı olan yazar Ferruh Bey’den yardım istenmesi de destek stratejisini vurgular. (Erdoğan,2020).

“‘Düştüğümde... Sırtım... Taş...’ Gözlerimin karadığını hissettim. Başımı babamın omuzuna yasladım. Anlamıyordum. Sırtımı gerçekten taşa vurmuştum ama sonra uzun bir yol yürümüştüm.” (Erdoğan,2020:131). Destek stratejisi kullanılmıştır.

Erol ve rakibi Barlas bir anlaşmaya varırlar bu anlaşma gereğince en çok kitap satan kişi stantta kitap satma hakkına sahip olacaktır. Erol’un kitapları saklanıldığı yerde ıslatılmıştır. Bulut bunu öğretmenine anlatır ve öğretmen derste sınıfa konuyu açar. Ve sınıftan fikir almak ister. “‘Şimdi hepinize soruyorum’ dedi. ‘Böyle bir durumda Bulut’a nasıl yardım edebiliriz?’” (Erdoğan,2020:204). Öğrenciler aralarında kitap toplayarak bu problemi çözebileceklerini söyler. Destek stratejisinin kullanıldığını gösterir.

Marie adlı öğretmenini özellikle sevdiğini belirtir. “...Onu hemen sevmiştim. İlk günün ilk sabahından beri kendi diktiği giysileri ördüğü kazakları giyiyor, kendi yarattığı takıları takıyordu. Onunlayken eve bir şey götürmediğimiz tek gün bile yoktu...” (Gavalda,2022:14). Destek stratejisi kullanılmıştır.

Gregoire bu konudaki desteği her zaman dedesinden almıştır. Onun kulübesinde ona yardım etmiştir. Burada destek stratejisi vardır. Dedesi: “...Sen de Gregoire sen de cesursun... bunu biliyorum seni çalışırken gördüm. Bir parça tahtayı parlatmak ya da maketlerini boyamak için soğukta saatlerce kaldığını gördüm...” (Gavalda,2022:31).

Beden eğitimi dersinde direğe çıkmayı dedesi için başaracağını düşünerek içsel motivasyonu sağlamıştır. Yaşadığı tüm zorluklarla mücadele ederek başarıya ulaşmıştır. (Gavalda,2022). İçsel destekle bunu başarmıştır.

Engelli bir aبلaya destek olmanın önemini teyze vurguluyor ve bunu fiilen somut olarak gerçekleştiriyor. Aile de engelli kızları için gerekli desteği sağlıyor. Burada engelli birey için destek stratejisi kullanılmıştır. “...*Öncelikli hedefimiz ablamın hem evde hem dışarıda kendi başına hareket edebilmesiymiş.*” (Soysal,2019:59).

Teyzenin aile içindeki şiddete tek başına karşı gelmeye çalışması ve şiddet gösteren bu erkeklerle yüzleşmesi hem içsel hem de dışsal destek stratejisini gösterir. “*Murat hırtının da kapıya çıkmasını, teyzeme ağıza alınmayacak küfürler, hakaretler savunmasını, teyzemin iki herifin karşısında canını dişine takıp direnmesini izliyoruz.*” (Soysal,2019:105).

Kitabın sonunda Ömer babasının şiddetine baş kaldırıyor ancak komşularından öğrendiği şekilde karşı çıkmak gerektiğini düşünüyor ve büyüdüğü ailenin davranışlarının dışına çıkıyor. Komşularından destek alarak annesine ablasına da bu defa o da destek oluyor. “*Sen ‘Bu sefer bitti.’ demedin mi, ana? Bırak, bitsin işte! Polise gidelim, şikâyet edelim, ‘Bizi öldürecek’ diyelim. Yoksa hiç bitmeyecek!*”

(Soysal,2019:214). Destek stratejisi kullanılmıştır.

Zorluklarla karşılaşmalar da mutlaka Nepal’e gitmeyi çok istiyorlardı. “*Ama mücadele etmeden hemen pes edecek halleri yoktu. Hayatlarına devam edip Nepal’in iyi huylu keşifleriyle tanışmayı her şeyden çok istiyorlardı.*” (Björgvinsdottir,2022:25).

Zorluklarla mücadele içsel bir destektir.

Destek stratejisi kullanılmıştır. “*Birkaç kavruk evi geçince Fito ön bacaklarından birini gererek küçük bir lokantayı işaret etti ve ciddiyetle ‘İşte benim evim,’ dedi* (Björgvinsdottir,2022:36).

Resimdeki Mavi Balina’ya, Sarı Zürafa’ya, Mor Kedi’ye Pembe Fare’ye, Yeşil Karga’ya sordu ama hiçbirinden beklediği cevabı alamadı. Destek stratejisi kullanılmıştır. “*Kapıyı açtım. Karşımda kocaman gövdesiyle Kırmızı Fil duruyordu. Her tarafı çamur içindeydi. Hem üzgündü hem de yorgun görünüyordu.*” (Avcı,2021:17).

Büyükanne dilsiz köpeğe geveze ismini koyar. Sebep olarak da çok düşündüğünü düşüncelerinde geveze olduğunu söyler (Çakman,2021). İçsel destek stratejisi kullanılmıştır.

Arayışa devam ederken karşılaştığı insanlarla çalışır ve onlardan el becerilerine dair bir şeyler öğrenir. Sepet yapan bir adamdan kamışlardan sepet yapmayı öğrenir.

Elini kesmesine rağmen yılmadan çalışmaya devam eder. İçsel destek stratejisi kullanılmıştır. *“Toprak çekmiyorsa paytak ayağını da uzatıp oradaki kamışları da toplamaya başlıyordu. Avucunda sızlayan yaraya aldırmadan çeki çıkardı kamışları.”* (Çakman,2021:52).

“Hiç kimse kusursuz değildir! Marifet kusursuz olmak da değil, marifet kendini yetiştirmekte ve geliştirmekte” (Çakman,2021:77). Destek stratejisi kullanılmıştır.

İçsel destek stratejisi kullanılmıştır. *“Vazgeçmeyeceğim. Aradığım şeyi bulmaktan vazgeçmeyeceğim.”* (Çakman,2021:107).

“O öyle sıradan bir iplikçi değil. İplikleri kendi boyar. Onlara çeşitli renkler bulmak için de dağları tepeleri aşar. Günlerce ipliklerini özgün renkler verecek çiçekleri, bitkileri arar.” (Çakman,2021:109). *“O rengi bulmak için az dolaşmadım. Değişik çayırlardan topladığım tam üç farklı çiçeği, günlerce güneşte kurutup sonra da kaynatarak bu rengi elde ettim. İşte o renge de ‘azmin rengi’ adını verdim.”* (Çakman,2021:124). İçsel destek stratejisi kullanılmıştır.

Çocuğun babasını özlediği için eski evlerine tek başına gitmesi kendini cesur olarak adlandırmasına olanak sağlıyor (Ak,2022). İçsel bir destek sağlanmıştır.

Babası vefat eden bir arkadaşıyla bu durumu konuşur ve ondan destek alır. *“Serkan beni çok rahatlatmıştı. İçimdeki karamsar sıkıcı duygular, yerini hoş duygulara bırakmıştı. Eve gidince albümden babamın fotoğrafını çıkardım. Penceremin kenarına taktım. Artık yüzünü hiç unutmam baba.”* (Ak,2022:43). Destek stratejisi kullanılmıştır.

Babasını ünlü bir sanatçıya benzetir ve bu ünlü sanatçının resmi okulun karşısındaki binanın camına asılmıştır. *“Yaşasın! Okulda da babamın benzeri hep yanı başımda olacak!”* (Ak,2022:86). İçsel destek sağlanmıştır.

“Annemle babam boşantıyor! Bu sözü duyduğum an gözlerimden sağanak halinde göz yaşlarımın dökülmesini beklerdim. Ama öyle olmadı. Kafamdaki sıkıcı sorulara yanıt bulduğum için sevindim bile. Ne güzel, artık iki evim olacak!” (Ak,2022:111). Destek stratejisi kullanılmıştır.

4.3. Anlamayı Anlamlandırmayı Arttırma Stratejisi

Bu strateji kişinin karşılaştırma, soru sorma, benzetme, ilişki kurma gibi zihinsel becerilerinin kullanılması durumunda ortaya çıkar.

‘Oğlanın adı ne?’ dedi masada oturan adam. Kaşları çatık sesi azarlar gibi ve sanki biz masanın karşısında değilmışiz de taaa bahçedeymişiz gibi yüksek sesle. Bizden önceki kadına böyle sormamıştı. ‘Oğlunuzun adı nedir?’ demişti gülümseyerek. Sen ve siz arasındaki farkı o gün aklıma yazdım(Sertbarut,2017:17).

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

“*Bakın aynı hava aynı yıldızlar burada da var.*” “*Alıştık havaya, suya, mahalle bakkalına yeni arkadaşlara. Yapacak başka bir şey yoktu mademki burada yaşayacaktık, o halde bir parçası olacaktık.*” (Sertbarut,2017:18). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

“*Sülo, Celo, Nesibe geçen yıl da dördüncü sınıfta okumuşlar. Dersleri o kadar kötüymüş ki sınıfta bırakmış öğretmen. Ya benim de başıma gelirse? Bunu düşündüğüm zaman karanlık bir mağaraya kapatılmış gibi oluyordum. Terbiye edilemeyen bir hayvan gibi...*” (Sertbarut,2017:20). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

“*...Oysa ben yalnızca çekingendim. Saygısızlık etmek sözünün utanmak ve çekinmek sözüyle aynı anlama gelip gelmediğini o zamanlar çok düşünmüştüm...*” (Sertbarut,2017:25). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

Celo’nun babası gözleri yerde dinledi bu sözleri. Nasıl bir disiplin uygulaması gerektiğini muydu? Planlı çalışmanın yeteri kadar dinlenmenin, iyi beslenmenin onun yaşamında yeri var mıydı? Pil fabrikasında işçiydi, ilkokul mezunu bile değildi. Şimdi öğretmenimiz sanki bütün sorumluluk ona aitmiş gibi tepeden tepeden konuşuyordu (Sertbarut,2017:35).

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

Bana göre Celo öyle yetenekli ki! Çok güzel resim yapıyor. Defterlerinin kitaplarının her tarafını hayvan resimleriyle doldurdu. Köpekler, kediler, kuşlar, atlar... bulduğu her boşluğa bir şeyler çiziyor. Ellere kollarına tırnaklarının üstüne bile minik minik resimler yapıyor. Bana ıslık çalmasını da o öğretti. Onun kadar ustaca yapamasam da artık eskisinden daha iyi ıslık çalabiliyorum. Hayvanlarla da arası çok iyi biz onun özel ve gizli bir dil bildiğine inanırdık (Sertbarut,2017:18).

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi vardır. “*Sınıfta kimse gülmedi, bize niçin gülüyorlardı peki? Biz bu adamdan daha mı kötü kullanıyorduk Türkçeyi?*” (Sertbarut,2017:39).

Bana göre Murat abi tembel değil çok çalışkandı. Tembel adam evden dışarı çıkmaz televizyon karşısında oturur kalır. Murat abi öyle mi? Sabahtan akşama kadar yağmur çamur demeden dolaşiyor. Tomar tomar kâğıt topluyor, plastik şişeleri çuvalına basıyor. Teneke kutuları eğip büküp arabasına atıyor... akşama kadar ne bulursa topluyor. Topladığı kâğıtlar yeniden kâğıt, topladığı plastikler yeniden plastik, metaller yeniden

metal oluyor. Ama bazı öğretmenler için bu yanına hiç bakmıyordu. Kendilerini temiz çıkarmak isterken bir başkası kirleniyormuş, umursamıyorlardı. (Sertbarut,2017:50-51).

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejileri kullanılmıştır.

“Babam öyledir. Her şeyi sorup sıkıştırmaz benim anlatmamı bekler. Oysa annem hiç öyle değildir. Didik didik sorgular. Birkaç şey söylersiniz; o birkaç şeyden başka yeni sorular üretir. Onları da sorar...” (Erdoğan,2020:40). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

“Barlas bizden büyüktü. Ama yine de bizim için belalı bir isim olan ve yalnızca kendinden küçük olanları dövmesiyle tanıdığımız Barlas’ın bir kız arkadaşı olması nedense tuhafıma gitmişti”. (Erdoğan,2020:41). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

“Benim Bildiğim korsanlar insanlardır’ dedim. ‘Kitap korsan olur mu?’ ‘Doğru’ dedi babam. ‘Ama kitabın da korsanı var artık yazarından ve yayımcısından gizlice basılıp satılan kitaplar...’” (Erdoğan,2020:51). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma ve destek stratejileri kullanılmıştır.

Feride Teyzemin gelişiyle evde çok şey değişti. Mesela eskisi gibi televizyon izlemiyoruz. O gelmeden önce tahtına kurulan ablamın ilk işi, kumandanın düğmesine basmak olurdu. Şimdilerde unuttu. Teyzemle birlikte hayatımıza katılan yeni konular sayesinde, evde durmaktan da daha az sıkılıyorum. Ama en büyük değişiklik Ayşe ablamın hareketsiz yaşamında. (Soysal,2019:51).

Aileyi ziyarete gelen eğitimli bir insan olan teyzenin gelişiyle eski ve yeni düzen hakkında yapılan karşılaştırma anlatılmıştır. Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır. *“Gerçekten de ateşi bulan insandı. Ateş sayesinde diğer canlılara hükmetmeyi başaran da insandı. Akrebi ölüm çemberine hapsedmeyi akıl eden de... Peki akrep neden kötüydü? Onun canı yok muydu? Kendi ortamında yaşayıp giderken kime ne zararı vardı?”* (Soysal,2019:83-84).

“Peki insanlar neden böyle davranıyor?” diye sordu Sinek hayretle. “Asla savaşa girmeyiz biz. Yoksa girer miyiz? Birbirimizi öldürmeye başlamayız asla. Siz ne dersiniz?” sinek tek tek arkadaşlarına baktı. *“Günün birinde karasinekler birbirlerine saldırmaya başlayıp içlerinde yaşadıkları evleri bombalasalar, insanlar ne biçim şaşırırdı öyle değil mi?”* (Björgvinsdottir,2022:46).

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

Ördekayak onun kamburuna bakıp, Altın Göl'de yıkandıysa neden hala kamburu var ki, diye düşündü. Belki de buradan çok uzaktı göl. Bu adam gençken gölde yüzüp kamburundan kurtulmuş; ama aradan onca yıl geçince kamburu tekrar ortaya çıkmış; adam da yaşlandığı için Altın Göl'e bir daha gitmeyi göze alamamış olabilirdi. (Çakman,2021:65).

“Yaşasın! Babam beni seviyor. Çünkü bana dünyanın en gerekli eşyasını, bir el feneri göndermiş. Artık ben de fenerimle karanlığın içindekileri görebileceğim.” (Ak,2022:53). Anlamayı anlamlandırmayı arttırma stratejisi kullanılmıştır.

4.4. Bilişsel Strateji

Eski bilgi ve yeni bilgi karşılaştırılır. Yeni bilginin öğrenilmesi sonucunda zihinde yeni bir şema oluşur.

“...Kadınların göründükleri gibi olmadıklarını daha korkusuz ve atak olabileceklerini o yaşlarda hem annemden hem Meyro'dan dolayı anlamaya başlamıştım.” (Sertbarut,2017:29). Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Ufak tefek korkak çekingen bir çocuktü Yılo. Böyle bir şeye cesaret edebileceği dünyada aklıma gelmezdi. Yüzüne baktım, gözü uzaklardaydı; ağaçların, binaların, bulutların da ötesine bakıyor sanki orada ne görüyordu bilmiyorum ama burada olmamak için dünyanın en uzak noktasına bile gidebilecek gibiydi. (Sertbarut,2017:46). *“Aklınıza gelen şey, çare eğil söyleyeyim. Eğer kaçarsanız sizde dahil herkes çok üzülür. Kimse anneniz, babanız, gibi sizi koruyup kollamaz, oyun değil bu.”* (Sertbarut,2017:53).

Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Bana göre Murat abi tembel değil çok çalışkandı. Tembel adam evden dışarı çıkmaz televizyon karşısında oturur kalır. Murat abi öyle mi? Sabahtan akşama kadar yağmur çamur demeden dolaşiyor. Tomar tomar kâğıt topluyor, plastik şişeleri çuvalına basıyor. Teneke kutuları eğip büküp arabasına atıyor... akşama kadar ne bulursa topluyor. Topladığı kağıtlar yeniden kâğıt, topladığı plastikler yeniden plastik, metaller yeniden metal oluyor. Ama bazı öğretmenler için bu yanına hiç bakmıyordu. Kendilerini temize çıkarmak isterken bir başkası kirleniyormuş, umursamıyorlardı. (Sertbarut,2017:50-51).

Bilişsel strateji stratejisi kullanılmıştır.

“Bir zamanlar, bedenimin parçacıkları toprak, su ve güneş ışığıydı,” diye düşündüm. Annem topraktan besinleri çekti, dallarından uçlarına kadar taşıdı. Sonra tomurcuklar çıkardı, çiçek açtı yavaş yavaş ben şekillendim. Bedenimin parçalarını annemin bedeninden azar azar emdim; çekirdeğimi etimi ve kabuğumu oluşturmak için onları güneş ışığıyla karıştırdım; olgun sulu bir şeftali oldum (Behrangı,2023:21).

Bilişsel strateji kullanılmıştır.

“Mehmet, ‘Taşlık bir tepede şeftali ağacı büyümmez,’ dedi. ‘Ağaçların suya ihtiyacı vardır. Yumuşak toprak isterler.’” (Behrengi,2023:30). Bilişsel bilgi ve strateji kullanılmıştır.

“Mehmet ellerini çırpıp ‘Eminim bundan çok hoşlanacaktır!’ dedi. Elbette benden söz ediyordu. ‘Bir yılan torbalarca gübre ve tezeğe eşittir,’ dedi Ali.” (Behrengi,2023:40). Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Kendi sorununa bu farkındalıkla çözüm arar. Kahraman paranın her şeyi satın alamayacağını öğrenir. (Gavalda,2022). Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Teyze insan hakları, kadın hakları, toplumsal kurallar ve haklarla ilgili bildiklerini komşularının hikayesi üzerinden hayata geçirmenin önemini dile getiriyor. Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Sinek isimli karakter Nepal’e hangi ülke üzerinden gidileceğini televizyon ve haritalardan araştırıyor. Bilişsel strateji kullanılmıştır. “Sinek, TV ekranlarındaki şehir listesine baktı, bir yandan da haritadaki gezintilerini hatırlamaya çalışıyordu. Sonra Assambad adlı şehre uçmayı önerdi. Nepal’in yakınlarında gördüğünü hatırlıyordu sanki. Sinekler bu çözümden gayet memnun kaldı.” (Björgvinsdottir,2022:29).

“Bu adam sayesinde eskiden işe yaramaz sazlık ve çamur yığını diye bildiği bataklıktan kamış toplamayı, yüzüne bile bakmadığı kamışlardan sepet örmeyi öğrenmiş; eli iş tutar olmuştu.” (Çakman,2021:58). Bilişsel strateji kullanılmıştır.

“Bugün elektrik bilgisi kitabından birkaç sayfa okudum. İletkenleri, yalıtkanları öğrendim. Demir, çelik, bakır, iletken; mermer, porselen, mika, tahta yalıtkanmış.” (Ak,2022:85). Bilişsel strateji kullanılmıştır.

4.5. Tekrar Stratejisi

Tekrar davranışıyla bilgi, beceri edinme durumu söz konusudur.

Herhangi bir veri bulunmamıştır.

4.6. Dikkat Stratejisi

Uyaran ve uyarana verilen tepkiyle ele alınan bir stratejidir.

‘Oğlanın adı ne?’ dedi masada oturan adam. Kaşları çatık sesi azarlar gibi ve sanki biz masanın karşısında değildik de taaa bahçedeymiş gibi yüksek sesle. Bizden önceki

kadına böyle sormamıştı. ‘Oğlunuzun adı nedir?’ demişti gülümseyerek. Sen ve siz arasındaki farkı o gün aklıma yazdım(Sertbarut,2017:17).

Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

“*Adımı doğru söylemesi için babama kızan müdür yardımcısı ilk günden Levo diye çağırdı beni yanına.*” (Sertbarut,2017:17). Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

“*Benim durgun ve asık suratımı gören mahalle arkadaşlarım, alışırsın, dediler. Birkaç hafta geçti alışmadım öğretmenimi de sevmemiştim, çünkü o da bizi sevmiyordu.*

Müdür yardımcısına yakınırken duymuştum onu.” (Sertbarut,2017:18). Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Bana göre Celo öyle yetenekli ki! Çok güzel resim yapıyor. Defterlerinin kitaplarının her tarafını hayvan resimleriyle doldurdu. Köpekler, kediler, kuşlar, atlar... bulduğu her boşluğa bir şeyler çiziyor. Ellerine kollarına tırnaklarının üstüne bile minik minik resimler yapıyor. Bana ıslık çalmasını da o öğretti. Onun kadar ustaca yapamam da artık eskisinden daha iyi ıslık çalabiliyorum. Hayvanlarla da arası çok iyi biz onun özel ve gizli bir dil bildiğine inanırdık (Sertbarut,2017:18).

Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Dikkat stratejisi vardır. “*Sınıfta kimse gülmedi, bize niçin gülüyorlardı peki? Biz bu adamdan daha mı kötü kullanıyorduk Türkçeyi?*” (Sertbarut,2017:39).

Kitaptaki problemi ilk anlatan kişi Mustafa’dır. Mustafa ciddi bir şekilde arkadaşlarının bulunduğu ortama girer ve arkadaşlarına bir olay olduğunu söyler Burada Ayşegül’ün yokluğunu belirten bir kişiye “Bırak şimdi Ayşegül’ü” (Erdoğan,2020:8). Der. Bulut: “*Ama benim tanıdığım Mustafa asla ve hiçbir koşulda ‘Bırak şimdi Ayşegül’ü’ diyemez. Onun Ayşegül’e hayran olduğunu hepimiz biliriz ama bu aramızda konuşulmamış bir şeydir.*” (Erdoğan,2020:8) dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Bulut normalde kendi arkadaş gruplarının içerisinde var olan Ayşegül’ün bu olay içerisinde kendisine çok yer vermemesini ve hep dışarıda kalmasını garip karşılamaktadır. Ayşegül’ün bu tavrı Bulut’un dikkatini çekmiştir. (Erdoğan,2020). Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Bulut’un Ayşegül’e kitaplarla ilgili Erol’a haber vermesi için matbaanın yerini söylememesine rağmen Erol’un bu yerden haberdar olması Bulut’un dikkatini çekmiştir. Dikkat stratejisi vardır.

Mete’nin karşı komşunun oğlu Ömer’in zor duruma düştüğünde arkadaşına acımayarak kendi hatalarını Mete’nin yapmış olduğunu söylemiştir. Bu durumla karşı karşıya kalmak Mete için dikkat stratejisinin kullanımını arttırır.

Mete Ömerlerin evindeki şiddetin kan dökme boyutunda olduğunu Ömer'in kolundaki kan lekesinden fark ediyor. Fark etmesiyle dikkat stratejisi belirir. *“Koluyla sümüğünü silerken elindeki kurumuş kan lekeleri dikkatimi çekiyor afallıyorum. Yanına gelince asıl öbür elinin kan içinde olduğunu görüyorum. Aklımdan geçen olasılıkların hepsi birbirinden dehşet verici.”* (Soysal,2019:101).

Lir Kuşu ve Yaşlı Fil farklı hayvanların da bulunduğu doğal bir ortamda yaşamaktadır. Hep beraber şiirler okuyup şarkılar söylerler, çok eğlenirler. Birgün Yaşlı Fil artık çok yorulduğunu ve yaşlandığını söyler. Arkadaşına ölümünün yaklaştığını ifade eder. Lir kuşu arkadaşının gözlerine bakınca onun ne kadar yaşlandığını fark etmiştir.

Dikkat stratejisi vardır (Yılmaz,2016).

Dikkat stratejisi kullanılmıştır. *“Adamın bu işi severek yaptığı her halinden belliydi. Sepeti örerken yalnız sesi değil yüzündeki sert çizgiler de yumuşuyordu.”* (Çakman,2021:57).

Öncelikle babasıyla ilgili düşünceleri zihninde topluyor ve onun en belirgin özelliklerine yer veriyor. Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Babam işten geldikten sonra bütün zamanını ıvır zıvırıyla uğraşarak geçirir. Ya bozuk bir teybi tamir eder ya da hurdacıdan aldığı parçalarla yepyeni bir radyo ya da hesap makinesi yapar. Çoğu zaman ortaya çıkan aygıt dükkanlarda gördüklerimize hiç benzemez babam mutlaka bir yerini değiştirmiştir. (Ak,2022:10).

4.7. Araştırma Stratejisi

Araştırma konusunun belirlenip araştırma stratejisinin basamaklarından yararlanılarak kullanılan bir stratejidir.

Aslının sorun için olay yerini incelemeye gitmesi araştırma stratejisini kullandığını gösterir (Erdoğan,2020).

Bulut problemi babasıyla konuşarak kitapların basılma yerini ve var olan korsan matbaanın araştırılması gerektiğini düşünür. (Erdoğan,2020). Burada araştırma yapılması araştırma stratejisinin kullanılmasına yöneliktir.

“Gitme zamanı!’ dedim. Sesimde otoriter bir hava vardı” (Erdoğan,2020:61). Kitapların saklandığı yeri kendisi araştırmak ve incelemek istiyor. Araştırma stratejisi kullanılmıştır.

Ailesinin baskısına maruz kalan komşu kızı Kader ile ilgili durumları merak eden teyze araştırmalar yapmak istiyor. Kader'in problemini öğrenip ona yardımcı olmaya çalışıyor. Teyzenin bu araştırmacı tutumu araştırma stratejisini kullanmasından kaynaklanmaktadır. (Soysal, 2019).

Kitap; Sinek, Herman Şeker ve Kolkek isimli üç sineğin yaşamak için uygun yer aramasıyla başlamaktadır. Dünya üzerinde nerede kabul görececeklerini araştıran sinekler Nepal'i kendilerine uygun bir yer olarak tercih ediyor. Bu araştırmayı da belgesellerden yararlanarak yapıyorlar. “*Evet, dedi Kolkek ve belgesellerden bir alıntıyla devam etti: 'Nepalli Keşifler asla bir sineği incitmez!'*” (Björgvinsdottir,2022:21). Araştırma stratejisi kullanılmıştır.

Sinek isimli karakter Nepal'e hangi ülke üzerinden gidileceğini televizyon ve haritalardan araştırıyor. Araştırma stratejisi kullanılmıştır. “*Sinek, TV ekranlarındaki şehir listesine baktı, bir yandan da haritadaki gezintilerini hatırlamaya çalışıyordu. Sonra Assambad adlı şehre uçmayı önerdi. Nepal'in yakınlarında gördüğünü hatırlıyordu sanki. Sinekler bu çözümden gayet memnun kaldı.*” (Björgvinsdottir, 2022:29).

Küçük bir çocuk olan karakter sabah uyandığında odasında asılı duran hayvanların resmi bulunan tablonun yamuk olduğunu fark etmiştir. Tabloyu düzeltmeye gittiğinde burada Kırmızı filin olmadığını görmüştür. “*Önce yatağın altına baktım. Yatağın altında yoktu. Sonra elbise dolabına baktım. Orada da yoktu.*”(Avcı,2021:11-12). Araştırma stratejisi kullanılmıştır.

Ördekayak büyükannesinin sakladığı bir masalı bulur ve bu masalda altın göl diye bir yerden bahsedilir. Altın göle giren kimse hastalığından, derdinden kurtulur. Ördekayak da bu gölü bulmak için yola koyulur. Haftalarca aylarca yol gider. Gölün yerini araştırır. İnsanlara sorar, bildiği yerlere bakar (Çakman,2021). Araştırma stratejisini kullanır.

Babasını bulmak için bir araştırma yapmaya karar veriyor. “*Bir baba nasıl kaybolur? Kaybolursa nasıl bulunur? Gazetelere ilan mı verilir?*” (Ak,2022:30). Araştırma stratejileri kullanılmaya devam eder. “*Akşama doğru gizli bir iş yaptım. Gazetede bir dedektif bürosunun ilanını görmüştüm, o büroya telefon ettim. Kayıp babam için.*” (Ak,2022:37).

4.8. Duyuşsal Strateji

Bu strateji kişinin duygu, düşüncelerini ve tutumlarını kontrol etmesi sonucu ele alınmıştır.

“Bakin aynı hava aynı yıldızlar burada da var.” “Alıştık havaya, suya, mahalle bakkalına yeni arkadaşlara. Yapacak başka bir şey yoktu mademki burada yaşayacaktık, o halde bir parçası olacaktık.”(Sertbarut,2017:10). Duyuşsal strateji kullanılmıştır.

“Siz bizim gibi olmayacaksınız.” (Sertbarut,2017:16). Duyuşsal strateji.

Mete’yi bu problemler karşısında rahatlatan kişi matematik öğretmeni Sema’dır.

Duyuşsal strateji kullanır.

Dersi anlatırken tahtayı defalarca dolduruyor. Hareketleri kelebeği andırıyor, karşımızda sürekli uçuşuyor. ‘Siz yazmayın önce dikkatiniz tahtaya verin. Anlarsanız gerisi kolay,’ diyor. Sema Öğretmen anlattıkça bütün dünya gözümde basit bir denkleme dönüşüyor. Her şeyi anlayacağıma bilebileceğime dair acayip bir duyguya kapılıyorum. İçim genişliyor (Soysal,2019:125).

“Beni yere çakan utancın nedeni, Ömer’in leş gibi elleriyle bana çaktırmadan gözlerini silmesi değil. Bunca zaman Ömer’i ne kadar az tanıdığımı fark etmek. İçinde bir yerlerde sevgiye aç, masum birinin yaşadığını göremediğim için çok utaniyorum.” (Soysal,2019:134). Duyuşsal strateji kullanılmıştır.

Küçük karasinekleri, narin çiçeklerden ya da rengarenk gökkuşağından daha fazla kafaya takmanıza gerek yok. Birazcık anlayış ve iki tatlı sözle çözülebilecek şu olay yüzünden huzuru bozmayalım.” (Björgvinsdottir,2022:52). Duyuşsal strateji kullanılmıştır. *“Keşişler her defasında sineklere sevgi dolu ve olumlu ilgiyle yaklaştılar. Bilge adamlardı; mesela isteseler sineklerin canını yakabilecekleri halde barış içinde yaşama sanatında uzmanlaşmanın anahtarının hayatta en basit olan yolu değil, en uygun olan yolu seçmekten geçtiğini söylüyorlardı.” (Björgvinsdottir,2022:57).*

“Kırmızı Fil’e sarılıp onu çok sevdiğimi söyledim.” (Avcı,2021:18). Duyuşsal bir stratejiyle aramaya koyulmuş ve bulmuştur.

Lir kuşu ve Yaşlı Fil oyun oynayıp şarkı söylerken yaşlı fil bulunduğu yerde gözlerini kapayıp ölmüş lir kuşu bu duruma çok üzülmüş. Diğer filler yaşlı Fil’in öldüğünü anlayınca onu taklit ederek hareketlerini tekrarlamışlar. Onun gibi hortumlarına su alarak havaya su fişkırtmışlar (Yılmaz,2016). Duyuşsal strateji kullanılmıştır.

BÖLÜM V

YORUM

Bu bölümde stratejilerin kitaplarda bulunma şekli yorumlanmış ve benzer çalışmalardaki durumu karşılaştırılmıştır.

5.1. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar

Kitapta tespit edilen sorun iç göçtür. Diyarbakır'dan İzmir'e göç eden bir ailenin yaşadığı sosyal, eğitimsel ve kültürel problemleri sıralanmıştır.

Kitabın baş kahramanı Levent aslında sorunların farkına varan ilk kişidir. Kültürel ve eğitimsel farklılığın çeşitli anlatımlarla kitaba yansımaları görülür:

'Oğlanın adı ne?' dedi masada oturan adam. Kaşları çatık sesi azarlar gibi ve sanki biz masanın karşısında değildik de taaa bahçedeymişiz gibi yüksek sesle. Bizden önceki kadına böyle sormamıştı. 'Oğlunuzun adı nedir?' demişti gülümseyerek. Sen ve siz arasındaki farkı o gün aklıma yazdım.

Dikkat stratejisi ve anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisi kullanılmıştır.

Buradaki konuşma biçiminin farklılığı Levent'in dikkatini çeker. Uyarının farkına vardığı için bir dikkat stratejisi kullanılmıştır. Uyarı olarak sorulan soru ve sorma biçimi alınır. İki konuşma biçimi arasında karşılaştırma yapılarak anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisi kullanılmıştır. Bu sayede çocuk kendisi ve orali halk arasındaki farkı anlamıştır.

Kitapta sürekli Levent'in ailesi ya da kendisi havanın yıldızların Diyarbakır'daki gibi olduğunu vurgulayan sözler söyleyerek yeni ortama motive olmaya çalışmışlardır. *"Bakın aynı hava aynı yıldızlar burada da var."* *"Alıştık havaya, suya, mahalle bakkalına yeni arkadaşlara. Yapacak başka bir şey yoktu mademki burada yaşayacaktık, o halde bir parçası olacaktık."* Bu anlatımdan yola çıkarak ve motive etme hali göz önünde bulundurularak duyuşsal strateji kullanılmıştır denilebilir. Ayrıca sosyal çevreye bağ kurma, etkileşim içerisinde bulunma da anlamayı arttıran stratejiler arasında yer alır.

Kendisini motive ederek desteklediği ve enerjisini kullandığı için kahraman futbol oynadığı anları aktarırken destekleyici strateji kullandığı görülür. *"Oynadığımız*

arsayı dört dönüyor, dünyanın en ünlü stadyumunda kimsenin göremediği seyircilere zafer işaretleri yapıyordum. Oyun her şeyi unutturuyor insana...” (Sertbarut,2017:12).

“Onu ilk kez bardak yıkarken gördüm. Evde girmezdi mutfağa. Buradaysa annemden bile hamarat. Çay tepsisini siliyor, parlatıyor, çarçabuk çayları dolduruyor, yine koşarak geliyordu dükkana” (Serbarut,2017:13). Daha önce yapmadığı bir işi yapmaya razı olarak enerji harcadığı ve zorluklarla mücadele ettiği için destekleyici strateji kullanılmıştır.

Babanın oğluya konuşmalarında onun kendisi gibi insanlara çay dağıtan biri yani hizmet eden biri olmasını istemediği için ona sürekli okuması gerektiğini nasihat etmesi ve Levent’in de bunu kendisine sık sık hatırlatıp motive olması duyuşsal bir stratejidir. *“Adımı doğru söylemesi için babama kızan müdür yardımcısı ilk günden Levo diye çağırıldı beni yanına.”* (Sertbarut,2017:17). Uyarını gözleme dikkate alma ve dikkat etme vardır. Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Levent’in öğretmeniyle müdür yardımcısının konuşmasına dikkat ederek öğretmenin kendileriyle ilgili olumsuz konuşmalarına şahit olmuş ve bu sebeple öğretmene karşı sevgi besleyememiştir. Levent’in konuşmanın içerisinde olmadan kendisi ve arkadaşlarıyla ilgili bu düşünceyi duyması uyarını aldığı ve tepki gösterdiğini belirtir. Dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Göç eden çocukların okula birlikte giderek güçlerini birleştirdiğini düşünmeleri destek stratejisinden yararlandıklarını göstermektedir. Levent’in kendisini sınıfta kalan arkadaşlarıyla karşılaştırması anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisidir. İki farklı durum kişi ya da olay karşısında bağ kurmuştur. Aynı duruma düşmekten korkması ve bunun için emek vermeye çalışması duyuşsal strateji kullandığını gösterir.

Öğretmenin Levent’in sorun yaşadığı arkadaşıyla göz teması kurmamasını görmezden gelme olarak adlandırıyor ama Levent bu durumu utanmak ve çekinmek olarak adlandırıyor. *“...Oysa ben yalnızca çekingendim. Saygısızlık etmek sözünün utanmak ve çekinmek sözüyle aynı anlama gelip gelmediğini o zamanlar çok düşünmüştüm...”* (Sertbarut,2017:25). Karşılaştırma yaparak düşünmek anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisi içerisinde yer alır. Berk ve Levent’in çarpışmasında Levent’i haksız bulan öğretmene karşı Berk’in Levent’e destek olması ve onun adını doğru söylemesi destek stratejisini gösterir.

“...Kadınların göründükleri gibi olmadıklarını daha korkusuz ve atak olabileceklerini o yaşlarda hem annemden hem Meyro’dan dolayı anlamaya başlamıştım.” (Sertbarut,2017:29). Kadınlarla ilgili mevcut bilgiye karşı kendi hipotezini oluşturuyor. Kadınlar olduklarından daha güçlüdür diyor ve Meyro isimli karakterden, annesinden yola çıkarak bunun doğru olabileceğini öğreniyor. Burada bir bilişsel strateji kullanılmıştır.

Öğretmenin Celo isimli karakterin babasına çocuğun daha iyi beslenmesi, daha iyi dinlenmesi, daha planlı olması için öneride bulunuyordu. Levent ise ilkokul mezunu bir fabrika işçisinin durumuyla bu söylenenleri kıyaslayıp bunun mümkünatının zor olduğunu kendi kendine vurguluyordu. Burada karşılaştırma ve babanın halinden öğretmenin tavrından anlam çıkarma anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisiyle ilgilidir. Levent’in Celo isimli karakterin öğretmenin tüm olumsuz söylemlerine karşın ne kadar iyi resim yaptığını hayvanlarla çok iyi anlaştığını vurguluyor. Hem bir dikkat stratejisi hem de söylenenlerle var olan arasında bir ilişki kurulduğu için anlamayı artırma stratejisi kullanılmıştır.

Sınıfa yabancı bir ülkeden gelen bir kişinin Türkçeyi oldukça yanlış kullanmasından yakınıyor ve o kişinin alaya alınmadığını dışlanmadığını belirtiyor. Hem karşılaştırma hem de dikkat vardır. Dikkat stratejisi ve anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisi vardır. “*Sınıfta kimse gülmedi, bize niçin gülüyorlardı peki? Biz bu adamdan daha mı kötü kullanıyorduk Türkçeyi?*” (Sertbarut,2017:39).

Çocuklar bu durumlardan kurtulmanın en iyi yolunun Diyarbakır’a kaçmak olduğunu düşünüyor. Göçten kaynaklanan kötü durumdan kurtulmak için kaçmak iyi bir yoldur hipotezi oluşturulur ve bu hipotezin doğruluğu araştırılır. Kendilerinden yaşça büyük olan ve onlara göre tecrübe sahibi olan Muratla görüşülür. Murat bu yolun onlara daha çok zarar getireceğini ailelerinin onlar için endişeleneceğini söyler. Çocuklar bu şekilde bu durumun daha kötü sonuçlar doğuracağını anlar ve bu fikirden vazgeçerler. Burada hipotez kurulması ve bunun test edilmesi ayrıca yanlış olduğuna kanaat getirip doğru bir yol izleme girişiminde bulunması bilişsel strateji kullanıldığını gösterir.

Murat’ın tembel olduğuna dair söylemlere karşın Levent tembel insanlar hakkında bildiklerini sıralıyor ve Murat’ın bunlardan farklı olduğu özelliklerini sayıyor. Yaptığı işin, kâğıt toplayıcılığın, zorluğunu ve faydasını anlatıyor. İnsanların onunla empati kurmadığından yakınıyor. Bilgileri organize ederek yeni bir fikre ulaşması

bilişsel strateji kullandığını gösterir ve karşılaştırma yapması anlamayı a stratejisi kullanıldığını göstermektedir.

Murat derslerinde başarısız olan bu göç mağduru çocukların başarılı olması için kendi aralarında gayri resmi bir okul kurlmalarını sağlıyor. Burada Murat'ın çocuklara kurduğu şu cümleden ve çocukların kendi öğrenmelerini kendilerinin başarımından bir üst biliş yönetimi olduğu görülür. *“Merak etmeyin herkes kendinin ve birbirinin öğretmeni olacak...”* (Sertbarut,2017:54). *“İş birliği ile yapılan bu temizlik o günkü derslerden biriydi sanki. Kendiliğinden farkında olmadan öğreniyorduk; birlikte yapılan iş yormuyordu, eğlenceliydi.”* (Sertbarut,2017: 60). Burada birbirlerinden destek alarak okul yapacakları ortamı temizlemek ve öğrenmenin farkına varmak destek ve üstbiliş stratejilerini gösterir.

“Hayır, ders kitabı değil; roman hikâye gibi şeyler bulacağız. Başka insanların maceralarını okuyup kendi maceramızı yaratacağız. Okuyup hayal kuracağız, kurduğumuz hayalin içinde kendimizi tanıyacağız.” (Sertbarut,2017:64). Burada geçen hayal kurma, kendini tanıma ve kendi macerasını yaratma gibi kendi dünyasına dönük eyleme geçme ve kendi çabasıyla kendisine ve öğrenmesine dair bir şeyler yaratma üstbilişsel strateji olduğunu gösterir.

“İnsan hoşuna giden şeyleri okumalı; resimli ya da resimsiz. Buna sınır koyamayız, işte o gece ben bunu anladım.” (Sertbarut,2017:67). Burada kahraman kendisine ve öğrenmeye dair bir şey öğrendiğini söylüyor bu da bir üstbiliş stratejisidir. *“Herkes aynı evi aynı yolu, aynı ağacı çizsin istiyorlar. Olur mu öyle? Şimdi size şu kırlangıç yuvasına bakıp gördüklerinizi söyleyin desem her biriniz başka şey söylemez mi?”* (Sertbarut,2017:68). *“Kendi pencereğimizden bakacaktık.”* (Sertbarut,2017:79). *“Yeter ki siz farklı oyunlar kurmaya bakın.”* (Sertbarut,2017:86). İnsanlar arasındaki farklılıkları görme ve kendisinin de diğer insanlardan farklı olduğunu fark etme üstbiliş stratejisinin kullanımıyla ilgilidir.

Çocukların Murat'ın da ders çalışması için onun kâğıt toplamasına yardım etmek istemeleri dışsal bir destektir. Destek stratejisi kullanılmıştır.

Göç eden karakterlerin gittiği bölgede doğrudan sözel zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. İnsanlar kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip bu kişilerin farklı konuşma özelliklerini, farklı kişilik özelliklerini birer eksiklik olarak görmüş ve alay etmişlerdir. Bu zorbalıklar ve göç problemi çocuklarda okula uyum sağlayamama,

öğretmen korkusu, bireysel korku ve kaygı oluşmuştur. Bu yaşanan problemler karakterde yeni korkular oluşturmuştur: sınıfta kalma korkusu. Kitapta birçok yerde öğretmen zorbalığına rastlanmıştır: dışlama, diğer öğrencilerden farklı davranma, lakap takma. Aynı tür problemlere maruz kalan karakterlerin eğitim hayatından tamamen vazgeçtiği görülmüştür. Kahramanlar problemi çözmek için durumu öğretmene anlatma, olumlu düşünme ve problemin nedenini araştırma gibi başa çıkma yöntemlerini uygulamak istemiştir (Bora,2021). Çocukların problemler içerisinde zorluklar yaşadığı ve bunlarla başa çıkmak için uğraştığı bir başka araştırmada da belirlenmiştir.

1. Problemin farkına varma: Dikkat stratejisi ve anlamayı arttıran bağ kurma, ilişkilendirme, karşılaştırma gibi stratejilerle göçten kaynaklanan problemin farkına varırlar.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Farklı bir yerden geldikleri için oradaki insanlardan eğitim, kültür, konuşma gibi durumlardan dolayı farklı ve geride olduklarını anlarlar.
3. Hipotezler kurma: Kaçmak bu durumdan kurtulmak için iyi bir çözümdür. Birbirimize destek olmak bizi bu problemlerden kurtarır. Yazın derslerimize daha iyi çalışıp, eksiklerimiz kapatıp kitap okursak problem çözülür.
4. Veri toplama ve analiz edip yorumlama: Evden kaçmak daha büyük soruna yol açabilir aileler bu duruma üzülebilir. Birlik ve beraberlik şahısların ve ailelerin üzerine yığılan eleştiri ve sorumluluklardan kurtulmak için çözüm değildir.
5. Denenceleri test etme: Yazın kendi kurslarını açıp kendi öğrenmelerini sağlamak onlar için daha kalıcı ve eğlenceli olacaktır.
6. Çözümü uygulama: Kendi okulları açılır ve burada öğrenmeler, oyun ve etkinlikler dersleri daha kalıcı yapar ve bireyin ilgi, yetenek ve eksiklikleri üzerinde durulur. Burayı sadece kendileri için değil diğer arkadaşları için de aktif bir okul haline getirme hem sosyal problemi hem de eğitimsel problemi çözer.

5.1.1. Bir Şeftali Bin Şeftali

Bu eserde çocukların arzuladığı şeye karşı emek vermesi konu edinilmiştir. Problem çocuğun istediği durumu elde edememesidir. Eser bir şeftalinin ağzından yazılmıştır. Karakter bir şeftalidir.

“...Kurtçukların tenlerinden içeri girip etlerini, hatta çekirdeklerini yemelerine izin veren dikkatsiz şeftaliler dışında, büyüyüp olgunlaşma fırsatı bulan bütün şeftaliler kocaman ve sulu olurlar.” (Behrengi,2023:12). Burada şeftali aslında kendi güzelliğinin sebebini aktarıyor. Şeftali bu güzelliğin ve olgunluğun kendisine bakmayı bilmesinden kaynaklandığını vurguluyor. Burada şeftali üstbilgi stratejisi kullanmıştır.

“Bir zamanlar, bedenimin parçacıkları toprak, su ve güneş ışığıydı,” diye düşündüm. Annem topraktan besinleri çekti, dallarından uçlarına kadar taşıdı. Sonra tomurcuklar çıkardı, çiçek açtı yavaş yavaş ben şekillendim. Bedenimin parçalarını annemin bedeninden azar azar emdim; çekirdeğimi etimi ve kabuğumu oluşturmak için onları güneş ışığıyla karıştırdım; olgun sulu bir şeftali oldum (Behrengi,2023:21).

Burada eskiden var olan eksik bir bilginin tamamlanmasını sağlayan bir bilişsel strateji kullanılmıştır. Eski bilgi ve yeni bilgi arasında bağ kurulmuş ve bilgiler bir bütün halinde verilmiştir.

“Mehmet, ‘Taşlık bir tepede şeftali ağacı büyümmez,’ dedi. ‘Ağaçların suya ihtiyacı vardır. Yumuşak toprak isterler.’”(Behrengi,2023:30). Çocuklar emek vererek ulaşmaya çalıştıkları besin için onun ihtiyacına göre mevcut durumla gerekli durum karşılaştırılmıştır. Bilişsel bilgi kullanmıştır.

Ali ve Mehmet’in ölü bir yılını şeftali ağacının altına gömüp bunun torbalarca gübreden daha iyi olduğunu söylemeleri Bilgiler organize edilerek karşılaştırılır ve yilandaki besin değerinin gübredeki besin değerinden fazla olduğu kanısıyla hareket edilerek bilişsel strateji kullanıldığı görülür.

Çocuklardan birinin ölümü üzerine şeftali ağacı meyvesinin onu yemeyi hak etmeyen bahçivana vermeyeceğini ve ona asla boyun eğmeyeceğini bu konuda kararlı olduğunu söylemesi ve zor kullanmaya, korkularına rağmen bu karadan vazgeçmeyeceğini belirtmesi içsel destek stratejisini gösterir.

Kırcı’ya (2020) göre Bin Şeftali Bir Şeftali adlı eserde problem durumu ölümdür ancak bu eserde ölüm eserin sonunda verilir. Olayın sonudur. Kahramanların uğraş verdiği, hedeflediği, çözmeye çalıştığı sorun ölüm olarak görülmemiştir.

1. Problemin farkına varma: Kendilerinin olmayan bir nesneye ulaşmak zordur.
2. Problemi tanımlama ve sınırlandırma: Kendileri ekip, emek vermedikçe bir şeyler kazanamaz, tüketemez.
3. Hipotez kurma ve oluşturma: Bir şeftali ağacı ekilmesi onları aç gözlü bahçıvandan kurtarabilir.
4. Veri toplama analiz edip yorumlama: Şeftali ağacının sevdiği toprak ve besinler (gübre, organik atık) öğrenilir, elde edilir.
5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: İyi bir şeftali yetiştirmek için kullanılan yılan ölüsü ve yumuşak toprağa ekilen şeftalinin vereceği sonuçlar gözlemlenir. Olumlu sonuç alınır.
6. Çözümü uygulama: Çocukların yaptığı planlar ve eylemler olumlu sonuç doğurur kendi emeklerinin karşılığını alır. Şeftali ağacının bir başkasına meyvesini vermemesinin sebebi de emek ve azmin başkaları tarafından gerçekleştirilmemiş olmasıdır.

5.1.2. Korsan Kitap Çetesi

Kitapta yer alan problem akranlar arasındaki rekabet ve anlaşmazlık aynı zamanda akran zorbalığıdır. Olaylar kahramanlardan birinin gözüyle anlatılmıştır. Bu kahramanın adı Bulut'tur. Erol isimli bir karakterin kitap satışı yaptığı yerle ilgili başka bir arkadaşıyla kavga etme derecesine gelecek kadar anlaşmazlık yaşamaması bu serüveni başlatır. Bu arkadaş grubu hep beraber bu problemi çözmek için mücadele eder. Eserde Mustafa, Bulut, Aslı, Orhan, Ayşegül, Necdet, Erol isimli arkadaşlar vardır. Burada Ayşegül güzelliğiyle ön planda olan ve arkadaşlarının da ilgisini çeken bir kişidir. Mustafa ve Bulut'un ona ilgisi vardır (Erdoğan,2020).

Mustafa ciddi bir şekilde arkadaşlarının bulunduğu ortama girer ve arkadaşlarına bir olay olduğunu söyler. Burada Ayşegül'ün yokluğunu belirten bir kişiye "Bırak şimdi Ayşegül'ü"(Erdoğan,2020:8). Der. Bulut burada problemin ciddiyetini fark ettiğini Mustafa'nın asla Ayşegül'ü bırak şimdi demeyeceğini bildiğinden sezdirir. Bu duruma dikkat ettiği için problemin farkına varılmasında dikkat stratejisi kullanılmıştır. Bulut'un problemi çözmeye başlamadan önce kendi davranışlarını ve özelliklerini değerlendirdiği görülür: "*Ashında kendimi hiç de cesur hissetmiyordum. Korktuğum*

şeyler vardı. Örneğin köpekler. hepsinden değil ama bazı köpeklerden korkuyordum. Ayrıca geceleyin bir mezarlıktan asla geçemezdim. Ha, bir de dövüşmekten pek hoşlandığım söylenemez.” (Erdoğan,2020:14). Burada öz eleştiri ve kendini tanımaya yönelik cümleler üstbiliş yönetimi ve stratejisiyle ilgilidir. Çocukların sorunu öğrendikten sonra arkadaşlarını yalnız bırakmayıp hep beraber gidip karşı tarafla konuşmak istemesi bir destek yani dışsal destek stratejisidir. Problemi ebeveynlerine aktarmak isteyen ve problemin çözümünde onlardan destek almayı amaçlayan Bulut Burada anne ve babasının kişisel özelliklerini dikkate alarak ve karşılaştırarak onlarla konuşmayı durumu açıklamayı düşünür. *“Babam öyledir. Her şeyi sorup sıkıştırmaz benim anlatmamı bekler. Oysa annem hiç öyle değildir. Didik didik sorgular. Birkaç şey söylersiniz; o birkaç şeyden başka yeni sorular üretir. Onları da sorar...”* (Erdoğan,2020:40). Burada karşılaştırmadan kaynaklanan anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisi kullanılmıştır.

Barlas'ın özelliklerini ve sahip olduklarını karşılaştırarak onunla ilgili fikir yürütmeye çalışılması da anlamayı anlamlandırmayı artırma stratejisinin kullanımıyla ilgilidir.

Bulut ailelerine destek olma için çalışmak zorunda olan arkadaşları Necdet ve Erol'a destek olmaları gerektiğini söylüyor: *“...Biz de sergi de onların yanı başında durarak onlara destek verecektik.”* (Erdoğan,2020:46). Arkadaşlarının mecbur olduğu durumlarda mücadelelerine katılarak onların yanında olmak istemeleri problemin birlikte ve çabuk çözülmesine olanak sağlamak içindir. Destek stratejisi kullanılmıştır.

Soru sorarak problemin çözümüne yaklaştırmaya çalışma ve bir aile büyüğünden destek alma durumu Bulut ile babası arasında görülmüştür. *“Benim Bildiğim korsanlar insanlardır’ dedim. ‘Kitap korsan olur mu?’ ‘Doğru’ dedi babam. ‘Ama kitabın da korsanı var artık yazarından ve yayımcısından gizlice basılıp satılan kitaplar...’”* (Erdoğan,2020:51). Anlamayı anlamlandırmayı artırma ve destek stratejileri kullanılmıştır.

Aslının sorun için olay yerini incelemeye gitmesi ve orada ipucu aramaya çalışması bilgiye ve sorunun kaynağına ulaşmak için araştırma stratejisini, arkadaşlarının işlerine yardımcı olmak için orada bulunması destek stratejilerini kullandığını gösterir. (Erdoğan,2020).

Bulut problemi babasıyla konuşarak kitapların basılma yerini ve var olan korsan matbaanın araştırılması gerektiğini düşünür. (Erdoğan,2020). Korsan kitabın nerede basıldığını kimlerin bu işi yaptığını ve bu kitapların nerede saklandığını öğrenmeye çalışması araştırma stratejisine yöneliktir.

Babasının arkadaşı olan yazar Ferruh Bey'den yardım istenmesi de destek stratejisini vurgular. (Erdoğan,2020). Ferruh Bey daha öncesinden böyle bir problemle karşılaşmış ve bu problemi çözmüştür. Yaşantısı olan birinden destek alınması görülür.

Bulut normalde kendi arkadaş gruplarının içerisinde var olan Ayşegül'ün bu olay içerisinde kendisine çok yer vermemesini ve hep dışarıda kalmasını garip karşılamaktadır. Ayşegül'ün bu tavrı Bulut'un dikkatini çekmiştir. Problemin başka bir bölümünde

Ayşegül'ün olduğu fikri yürütülmüştür ve bu dikkatleri düşünceleri boşa çıkmamıştır. (Erdoğan,2020). Arkadaşının normal tepkiler dışındaki tepkileri Bulut için bir uyarandır. Uyarana verdiği tepki şüphe ve fikir yürütmedir buradan hareketle dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Bulut'un kitapların saklandığı depoya gidip oradaki adamların korsan kitapların basıldığı matbaaya gideceğini düşünür ve bu düşüncesini test eder. (Erdoğan,2020). Ve başarılı olur burada üstbiliş ve araştırma stratejisi kullanılmıştır.

Bulut'un korsan kitap basan adamları takip ederken tehlike atlatması ve yaralanması yine de bu işin peşinden koşması zorluklarla mücadele ettiğini gösterir. (Erdoğan,2020). İçsel destek ve motivasyonu vardır. Destek stratejisi kullanılmıştır.

Bulut'un Ayşegül'e matbaanın yerini söylememesine rağmen Erol'un matbaanın yerini bilmesi Bulut'un dikkatini çekmiştir. Söylemediği bir şeyi başkasının ağzından duyması uyarandır ve bu uyarana yine şüphe ve araştırmayla tepki vermiştir. (Erdoğan,2020:46). Dikkat stratejisi vardır.

Erol ve rakibi Barlas bir anlaşmaya varırlar bu anlaşma gereğince en çok kitap satan kişi stantta kitap satma hakkına sahip olacaktır. Erol'un kitapları saklandığı yerde ıslatılmıştır. Bulut bunu öğretmenine anlatır ve öğretmen derste sınıfa konuyu açar. Ve sınıftan fikir almak ister. “*‘Şimdi hepinize soruyorum’ dedi. ‘Böyle bir durumda Bulut’a nasıl yardım edebiliriz?’*” (Erdoğan,2020:204). Öğrenciler aralarında kitap toplayarak bu problemi çözebileceklerini söyler. Problemin çözümünü öğrencilerin

kendisi bulması kendi ürettikleri fikirle dayanışma ve destek sağlanması üstbiliş ve destek stratejisinin kullanıldığını gösterir.

Bulut kitapların kimin tarafından ıslatıldığını bulmak için rehberlik odasının anahtarının kalemliginde olduğunu söyler. Bu kitaplara zarar veren kişinin kalemlige yönelmesi için bir oyundur. Kalemligi kurcalayan kişinin ellerinin kırmızıya boyanmasıyla Bulut bu kişinin Necdet olduğunu anlar. (Erdoğan,2020). Bulut'un burada hazırlamış olduğu plan kendi yaratıcılık ve üstbiliş becerisinden kaynaklıdır.

Okula ve derse uyumsuzluk, okul dışında görülen şiddet araştırmalarda tespit edilen problemler arasındadır (Bora,2021). Olayın çoğunluğu okul dışında geçmiştir. Problemlerin ana kaynağı ya da görünen yüzü okul olduğu durumu çok belirgin değildir. Yaşanan problemlerden ötürü düşünceli olma, okula gidememe birkaç yerde görülür.

Araştırmada önemsenen durum ana problemidir.

Eserde çocukların çalışmak zorunda olduğu ve karşılıklarına çıkan engellerle, yoksullukla yılmadan mücadele ettiği görülür (Yakar ve Yılmaz, 2018).

1. Problemin farkına varma: Barlas Erol'un kitap satmasına engel oluyor.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Erol, Barlas ile girdiği bu mücadeleyi kazanamazsa kitap satamaz ve ailesine yardımcı olamaz.
3. Hipotez kurma ve oluşturma: Barlas'la hep beraber konuşmak işe yarayabilir. Bir anlaşma yapılarak yarışma düzenlenir ve yarışmayı kazanan istediği alanda kitap satabilir.
4. Veri toplama analiz edip yorumlama: Barlas bu konuda konuşarak uzlaşılacak biri değildir. Barlas'ın grup içerisinde kendisini destekleyen kişiler vardır.
5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: Kitap satmak daha adil ve medeni bir yarıştır. Anlaşmaya varılabilir.
6. Çözüme ulaşma: Korsan kitaplar polise ihbar edilir, bu şekilde insanların hakkı yenmemiş olur. Grupta gruba ihanet edilen arkadaşlar süreç içerisinde tanınır. Erol yarışı kazanır.

5.1.3. 35 Kilo Tembeler

Kitap Gregoire isimli zayıf ve çelimsiz çocuğun herkes gibi bir okula gitmek istememesini anlatır. Çocuk okula gitmek istemez ve sürekli teknik işlerle uğraşır, bir şeyler icat etme peşindedir.

Köpeğine kemik aramaya yardım edecek bir alet yapmak istemesi yaratıcılık ve üretkenlikten gelen bir üstbiliş stratejisinin kullanıldığını gösterir. (Gavalda,2022:14).

Marie adlı öğretmenini özellikle sevdiğini belirtir. “...Onu hemen sevmiştim. İlk günün ilk sabahından beri kendi diktiği giysileri ördüğü kazakları giyiyor; kendi yarattığı takıları takıyordu. Onunlayken eve bir şey götürmediğimiz tek gün bile yoktu...” (Gavalda,2022:14). Yeteneklerini ve ilgi alanını eğitim öğretimiyle destekleyen bir öğretmenin olması onun bu öğretmenden fayda görmesi bir dışsal destek örneğidir.

Grigorie bu konudaki desteği her zaman dedesinden almıştır. Onun kulübesinde ona yardım etmiştir. Burada destek stratejisi vardır. Dedesi: “...Sen de Gregoire sen de cesursun... bunu biliyorum seni çalışırken gördüm. Bir parça tahtayı parlatmak ya da maketlerini boyamak için soğukta saatlerce kaldığını gördüm...” (Gavalda,2022:31).

Kendisi gibi üreten ve bu konuda onu anlayan bir karakterdir.

Karakter isteklerinin ve yeteneklerinin farklılığını yaptığı işlerle gösterir. Annesi için oturarak ütü yapacağı bir masa tasarlar. Babası için çim biçme makinesini temizler. (Gavalda,2022). Yaratıcılık ve bulunduğu ortamda oluşan problemlerin kendi yetenekleri doğrultusunda nasıl çözüleceğini bilmesi üstbilişsel stratejiyle ilgilidir.

Sonra çim biçme makinesinin motoruna saldırdım. Motoru tamamen söktüm, temizledim, sonra da parça parça geri taktım. İlk denemede çalıştı. Babam bana inanmak istememişti; oysa makineyi tamire götürmeye gerek olmadığını, sorunun yalnızca pislikten kaynaklandığını çok iyi biliyordum (Gavalda,2022:37).

Dağda yürüyen insanlar için dengede kalmalarını sağlayan özel ayakkabılar icat etmek istemektedir. (Gavalda,2022). Yaratıcılık ve üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

Tatilden eve dönüşü sevinilmesini klasik ve saçma bulur, bu tür kalıplaşmış şeylere de karşı olduğunu söyler. Okula gitmek zorunda olduğu için kendi yeteneklerine ve isteğine uygun okulu kendisi buluyor. Okula kabul mektubunu yazıyor. Kendisinin ve yeteneklerinin farkındadır. Kendi sorununa bu farkındalıkla çözüm arar. Kişi kendisini tanıdığı için yapabileceklerinin ve yapmak istediklerinin farkında olduğu için üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

Kahraman paranın her şeyi satın alamayacağını öğrenir. Eski bilgi: Para her şeyi satın alır. Yeni bilgi: Para bazı durumları ve duyguları satın alamaz. Burada eski bilgi ve yeni bilgi karşılaştırılıp yeni bir şema oluşturulur. Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Beden eğitimi dersinde direğe çıkmayı dedesi için başaracağını düşünerek içsel motivasyonu sağlamıştır. Yaşadığı tüm zorluklarla mücadele ederek başarıya ulaşmıştır. İçsel destekle bunu başarmıştır. Dedesi başarmak istediği durumlar için hep ona destek olan biridir. Bu açıdan düşünerek kendisine destek olan birinin bu gücünü, yandaşlığını üzerinde hissederek bu defa kendisini yapamadığı, yapmakta zorlandığı bir durumu başarmaya çalışmıştır ve başarmıştır.

Bu eserde çocukların kendi problemlerini tanıma, anlama, onlarla başa çıkma, engellerle mücadele etme gibi imkanları yakalamaları sağlanır. Buradaki kahramanın çözüm yolları çocuk okuyucular için bir esin kaynağı olabilmektedir. Kahraman içinde bulunduğu problemi doğru bir şekilde tanımlayıp soruna bizzat çözüm bulmuştur. Başarısızlıklara karşın kendi potansiyelini fark edip problemi motivasyon, hareketlilik ve yaratıcı düşünme yollarıyla çözen bir karakter okuyucuya sunulmuştur. Yaratıcılık ve potansiyelini fark etme içsel motivasyonu da desteklemiştir. Problem bu yollarla çözülmüştür (Demir,2019). Ortaya çıkan bu tespit araştırmada bulunan üstbiliş stratejisiyle yaratıcı yönün ortaya çıkmasını, probleme kendine göre kendi gücüyle çözüm bulmasını destekler.

1. Problemin farkına varma: Herkes gibi yaşayıp istemediği bir okula gitmenin zorluğu ve sıkıcılığı okuma isteğinden soğutur.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Gregoire kendisinin teknik işlerde ve bir şeyleri icat etme, tamir etme konusunda başarılı görüyor. Bu yönünü geliştirmeyecek bir okulda okuması onu mutsuz edecektir.
3. Hipotezler kurma ve oluşturma: anne ve baba için icatlar ve tamirler yapma onlara kendisini kanıtlaması için çare olabilir. Kendisine uygun bir okul araştırarak bu okula kaydolmak sıkıcı bir okula gitmekten onu kurtarabilir.
4. Veri toplama analiz edip yorumlama: icat ve tamir konusunda başarı sağlandı ama okul konusunda geçerli bir sonuca ulaşılabilir çözüm değildir. Yeni bir okul araştırma anne ve babanın olumlu tepkisini almayı başarır.

5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: başka bir okul bulma konusunda başarı sağlandı. Okula başvuru mektubu gönderildi ve olumlu cevap alındı.
6. Çözme uygulama: Okulun kendisini kabul etmesi için gerekli çalışmayı sağladı. İsteddiği, yeteneklerini ve yaratıcılığını destekleyen bir okula kavuştu. Ailesiyle bu konuda ortak bir paydada buluşup problem çözüldü.

5.1.4. Daralan

Daralan adlı eserde engellilik ve şiddet gibi iki başlıca sorun vardır. Bu sorunlardan en çok üzerinde durulanı şiddet olmuştur. Olaylar Mete isimli karakterin bakış açısından aktarılıyor. Mete ablasının engellilik durumunu teyzesinin ablasına olan desteğini ve bu teyzenin eğitimi için çalışıp çabalayan bir kişi olduğunu olaylar sırasınca belirtiyor. Teyze sadece kendi akrabaları değil aile içinde şiddet ve zorbalığa maruz kalmış karşı komşunun da sorunlarıyla ilgilenen bir karakterdir.

Eserde anlatıcı olarak bulunan Mete sadece eseri anlatmamakta aynı zamanda iç monolog kullanarak kendi davranışlarına yön vermektedir. Mete her olay başında ve sonunda kendisiyle bir iç konuşma gerçekleştirerek kendisiyle ve çevresiyle ilgili farkında olması gereken şeyleri belirtir ve gerekli gördüğü durumlarda kendisini ikna eder. *“Kendimi açık etmemekte ustalaşmamın nedeni sadece engelli bir ablayla büyümek değil. Son sınıfta bir şeyler değişti, farkındayım. Ne yaparsam yapayım, koşullarımı bir çırpıda değiştiremeyeceğimi anladım. Hatta tuhaf ama ailemin koşullarını kabullenmek, beni hiç ummadığım kadar sakinleştirdi, rahatlattı bile diyebilirim.”* (Soysal, 2019:19). Karakterin bu şekilde kendisini anlamaya yönelik yapmış olduğu iç tahliller **üstbilis** stratejisinin kullanıldığını göstermektedir.

Mete'nin karşı komşunun oğlu Ömer'in zor duruma düştüğünde arkadaşına acımayarak kendi hatalarını Mete'nin yapmış olduğunu söylemesi Mete'de Ömer'in güvenilmez biri olduğuna dair bir farkındalık yaratmaktadır. Burada mevcut durumu fark etme uyarını alma dikkat stratejisi kullanılmıştır.

Feride Teyzemin gelişiyle evde çok şey değişti. Mesela eskisi gibi televizyon izlemiyoruz. O gelmeden önce tahtına kurulan ablamın ilk işi, kumandanın düğmesine basmak olurdu. Şimdilerde unuttu. Teyzemle birlikte hayatımıza katılan yeni konular sayesinde, evde durmaktan da daha az sıkılıyorum. Ama en büyük değişiklik Ayşe ablamın hareketsiz yaşamında. (Soysal,2019:51).

Aileyi ziyarete gelen eğitimli bir insan olan teyzenin gelişyle eski ve yeni düzen hakkında yapılan karşılaştırma anlatılmıştır. Burada karşılaştırma yapılarak yeni bir durumu anlamlandırmadan dolayı anlamayı artırma stratejisi kullanılmıştır.

Engelli bir aabaya destek olmanın önemini teyze vurguluyor ve bunu fiilen somut olarak gerçekleştiriyor. Aile de engelli kızları için gerekli desteği sağlıyor. Burada engelli birey için destek stratejisi kullanılmıştır. “...*Öncelikli hedefimiz ablamın hem evde hem dışarıda kendi başına hareket edebilmesiymiş.*” (Soysal,2019:59). Ayşe'nin tek başına bir şeyler yapamadığını ve hayatının pencere önünden ibaret olmadığını önemle vurgulayan teyze birlikte ona iyi bir düzen ve hayat sunulacağını aile bireylerine sunmuştur.

Mete'nin iç sesiyle kendisine öz eleştiri de bulunması bir üstbilişsel stratejidir. Mete kendisini bir bakıma karşıdan görmeye çalışan ve davranışlarına yaşantısına yön vermek isteyen bir karakterdir. Sık sık iç monolog yaptığı görülür. Kendisiyle ilgili kontrolü ele alması üstbiliş yönetimini destekler. “*Ondan demiyorum ki çok armut adamsın oğlum. Gerçek düşüncelerini sizinkilere niye hiç söylemiyorsun? Yoksa seni sevmeyenler mi sanıyorsun, korkak tavuk! Ne malum ne berbat bir şey olduğunu bilseler bile, seni yine de bağırlarına basarlar belki.*” (Soysal,2019:63).

Ailesinin baskısına maruz kalan komşu kızı Kader ile ilgili durumları merak eden teyze araştırmalar yapmak istiyor. Kader'in problemini öğrenip ona yardımcı olmaya çalışıyor. Teyzenin bu araştırmacı tutumu araştırma stratejisini kullanmasından kaynaklanmaktadır (Soysal,2019). Teyze önce problemi anlamaya çalışır. Akrabalarından duruma yönelik bilgi toplar. Sonra Kader'in ailesini bir bahaneyle ziyaret eder, daha sonrasında annesi eve gelir ve onunla konuşup meselenin iç yüzünü araştırır. Kader'in eve dönmesiyle ona problemlerin çözümüyle ilgili resmi bilgiler verir (Soysal,2019). Teyzenin belirli aşamalar ve planlarla yürütmüş olduğu bu mücadele çözüme ulaşmada sorunu anlamak için araştırma yaptığını gösterir.

Teyze insan hakları, kadın hakları, toplumsal kurallar ve haklarla ilgili bildiklerini komşularının hikayesi üzerinden hayata geçirmenin önemini dile getiriyor. Bilgiyi mevcut durumda hayatın içinde kullanma çabası var. Bilişsel bir birikimin aktarılması mevcuttur.

Kadınlar kavga edeceklerine danışmalıydı. Kendi oğlu bile olsa yanlışını örtmemesi, hesap sorması gerekirdi. Kader'e çektiydikleri eziyet de onu okuldan alıp evlendirmek istememeleri de suçtu. Hele liseyi bitirmesine bir yıl kalmışken, hem de iyi bir

öğrenciyken. Kadın olmak, erkeğin reva gördüğü hayatı yaşamak değildi. Sadece çocuk doğurup ev işlerini yapmak hiç değildi. İnsan hakları diye bir şey vardı. Kızına arka çıkmalı, onu korumalı, şiddeti kabullenmeyip haklarını aramalıydı. (Soysal,2019:82).

Soru sorarak bu soruları cevaplandırmaya çalışarak problemi anlamaya çalışması ya da çözüm üretmek için bu biçimde çabalaması anlamayı artırma stratejisinin bir örneğidir. *“Gerçekten de ateşi bulan insandı. Ateş sayesinde diğer canlılara hükmetmeyi başaran da insandı. Akrebi ölüm çemberine hapsedmeyi akıl eden de... Peki akrep neden kötüydü? Onun canı yok muydu? Kendi ortamında yaşayıp giderken kime ne zararı vardı?”* (Soysal,2019:83-84).

Mete Ömerlerin evindeki şiddetin kan dökme boyutunda olduğunu Ömer'in kolundaki kan lekesinden fark ediyor. Fark etmesiyle dikkat stratejisi belirir. Kan bir uyarandır onun bu uyarıyı fark edip evdeki problemlerle bağdaştırması olayın bu yönüyle düşünmeye başlaması problemin çözümünde bir adım olmuştur. *“Koluyla sümüğünü silerken elindeki kurumuş kan lekeleri dikkatimi çekiyor afallıyorum. Yanına gelince asıl öbür elinin kan içinde olduğunu görüyorum. Aklımdan geçen olasılıkların hepsi birbirinden dehşet verici.”* (Soysal,2019:101).

Teyzenin aile içindeki şiddete tek başına karşı gelmeye çalışması ve şiddet gösteren bu erkeklerle yüzleşmesi hem içsel hem de dışsal destek stratejisini gösterir. *“Murat hırtının da kapıya çıkmasını, teyzeme ağıza alınmayacak küfürler, hakaretler savunmasını, teyzemin iki herifin karşısında canını dişine takıp direnmesini izliyoruz.”* (Soysal,2019:105). Teyze kendisiyle ilgili olmayan bir problemin çözümü için problemin muhataplarıyla birebir ilgilenir. Bu bir dışsal destektir. Sorunlara rağmen motivasyonunu zorluklara göğüs gererek devam ettirmesi ise onun içinden gelen bir davranıştır. Kendi ahlaki anlayışı ve insani sorumluluğunda kaynaklanan içsel bir tepkidir.

Mete'yi bu problemler karşısında rahatlatan kişi matematik öğretmeni Sema'dır.

Duygusal olarak rahatlatıp motive ettiği için Sema duyuşsal strateji kullanır.

Dersi anlatırken tahtayı defalarca dolduruyor. Hareketleri kelebeği andırıyor, karşımızda sürekli uçuşuyor. 'Siz yazmayın önce dikkatiniz tahtaya verin. Anlarsanız gerisi kolay,' diyor. Sema Öğretmen anlattıkça bütün dünya gözümde basit bir denkleme dönüşüyor. Her şeyi anlayacağıma bilebileceğime dair acayip bir duyguya kapılıyorum. İçim genişliyor (Soysal,2019:125).

Ömer'in ablasının kaçışını ve problemlerini anlatırken kendisini bir tek onun sevdiğini söylemesi ve yol yürürken ağlayıp fark ettirmeden göz yaşlarını silmesi Mete

de farklı bir bakış açısı uyandırıyor. Hem Ömer'in acısını fark ediyor hem de ona karşı olan anlayışsız tavırlarının yanlış olduğunu düşünüyor. *“Beni yere çakan utancın nedeni, Ömer'in leş gibi elleriyle bana çaktırmadan gözlerini silmesi değil. Bunca zaman Ömer'i ne kadar az tanıdığımı fark etmek. İçinde bir yerlerde sevgiye aç, masum birinin yaşadığını göremediğim için çok utanıyorum.”* (Soysal,2019:134). Burada arkadaşında fark edemediği aslında gizli olmayan yaşantıları görmek istemeyip anlayış gösteremediği için kendisiyle bir iç muhasebe oluşturmuştur. Bu hali aşmak için utanç duygusuyla duygusal bir tepki vermiştir. Ve kendisini bu durumdan dolayı onu anlamaya ikna etmiştir.

Kitabın sonunda Ömer babasının şiddetine baş kaldırıyor ancak komşularından öğrendiği şekilde karşı çıkmak gerektiğini düşünüyor ve büyüdüğü ailenin davranışlarının dışına çıkıyor. Komşularından destek alarak annesine ablasına da bu defa o da destek oluyor. *“Sen ‘Bu sefer bitti.’ demedin mi, ana? Bırak, bitsin işte! Polise gidelim, şikâyet edelim, ‘Bizi öldürecek’ diyelim. Yoksa hiç bitmeyecek!”* (Soysal,2019:214). Yanlış davranışın karşısında kendisini ilgilendiren anne ile ablayı ilgilendiren boyutla destek ve mücadele içerisinde olarak problemin çözümüne ulaşılmıştır.

Engelli bireyin kendilerini kimseye muhtaç olmadan yaşayabileceğini hissettirmek ve işe yarar bir birey olduğunu düşündürmek için tüm ailenin desteği görülür. Teyzenin tez yazarken de yeğeninden yardım istediği onu bir şeyler yapabileceğini göstermeye gayret ettiği ve destek olduğu görülür (Yakar, vd, 2019). Hem şiddet hem de engel konusunda toplumun ve yakındaki insanların kullandığı destek stratejisi probleme maruz kalan insanları hem rahatlatmış hem de problemin sağlıklı kurallara uygun bir şekilde çözülmesini sağlamıştır.

Eser aynı zamanda şiddeti olumlamayan, şiddetin çirkinliğini ortaya koyan yönüyle hayatın gerçeklerini okuyucuyla buluşturur (Yakar ve Yılmaz, 2018).

1. Problemin farkına varma: Karşı komşunun evinde kavga ve gürültüler çok dikkat çeker. Komşu kadın ve çocukları sürekli sıkıntılar içindedir.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Aile içi şiddete maruz kalma.
3. Hipotezler kurma ve oluşturma: Polise şikâyet etme, kadın haklarından yararlanma, evden kaçma

4. Veri toplama analiz edip yorumlama: Polise şikâyet etme ve kadın haklarından yaralanmak için yeterli bilgi, tecrübe ve destek bulunmalı. Evden kaçma kurtuluş için bunlardan daha iyi bir sonuç olabilir.
5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: evden kaçma daha kötü bir durumla sonuçlanmış ve şiddet artmıştır. Polise şikâyet ve kadın ve çocuk haklarından yaralanmak için komşulardan, aile içindeki şiddete maruz kalan bireylerden destek görülmesi daha uygun bir çözümdür.
6. Çözümü uygulama: aile içi ve toplumsal destekle kanunlara sığınmak problemin çözümüne yardımcı olmuştur.

5.1.5. Savaşı Bitiren Sinek

Kitap; Sinek, Herman Şeker ve Kolkex isimli üç sineğin yaşamak için uygun yer aramasıyla başlamaktadır. Dünya üzerinde nerede kabul göreceklarını araştıran sinekler Nepal'i kendilerine uygun bir yer olarak tercih ediyor. Bu araştırmayı da belgesellerden yararlanarak yapıyorlar. “ ‘Evet,’ dedi Kolkex ve belgesellerden bir alıntıyla devam etti: ‘Nepalli Keşişler asla bir sineği incitmez!’” (Björgvinsdottir, 2022: 21). Araştırma stratejisi kullanılmıştır. Yaşadıkları yer onlar için hayatlarını devam ettirmek adına uygun değildir. Başka bir yere yerleşmek için rastgele seçim yapılmıyor ya da gezerek denk gelinen herhangi bir ortam yaşam alanı olarak seçilmiyor. Problemden tanımlandıktan sonra bilimsel kaynaklardan kendilerine yaşamsal olarak en uygun yeri tespit ediyorlar.

Zorluklarla karşılaşsalar da mutlaka Nepal'e gitmeyi çok istiyorlardı. “*Ama mücadele etmeden hemen pes edecek halleri yoktu. Hayatlarına devam edip Nepal'in iyi huylu keşişleriyle tanışmayı her şeyden çok istiyorlardı.*” (Björgvinsdottir,2022:25).

Zorluklarla mücadele içsel bir destektir. Daha iyi bir yaşam standardıyla kendisini motive etmiştir.

Sinek isimli karakter Nepal'e hangi ülke üzerinden gidileceğini televizyon ve haritalardan araştırıyor. Bu karakter araştırmacı bir kişiliğe sahiptir. Çözümlere odaklanırken bilişsel bilgiyi kullanır ve araştırma yapar. “*Sinek, TV ekranlarındaki şehir listesine baktı, bir yandan da haritadaki gezintilerini hatırlamaya çalışıyordu. Sonra Assambad adlı şehre uçmayı önerdi. Nepal'in yakınlarında gördüğünü hatırlıyordu sanki. Sinekler bu çözümden gayet memnun kaldı.*” (Björgvinsdottir,2022:29).

Assambad'a gittiklerinde oradaki farklı sinekler onlara arkadaşlık yaparak evlerini açıyorlar. Fito isimli bir sinek kebab lokantası olan evinde bu üç sineği ağırlıyor. Onlara destek oluyor. *“birkaç kavruk evi geçince Fito ön bacaklarından birini gererek küçük bir lokantayı işaret etti ve ciddiyetle ‘İşte benim evim,’ dedi*

(Björgvinsdottir,2022:36).

Yeni yaşam yeri arayan bu sinekler gittikleri yerde savaşla karşılaşılıyorlar ve insanlardaki bu savaş isteğini kendi hayatlarıyla kıyaslayıp düşünüyorlar. Durumu kendi hayatları içerisinde sorgulayıp anlamlandırmaya çalışıyorlar.

“Peki insanlar neden böyle davranıyor?” diye sordu Sinek hayretle. “Asla savaşa girmeyiz biz. Yoksa girer miyiz? Birbirimizi öldürmeye başlamayız asla. Siz ne dersiniz?” sinek tek tek arkadaşlarına baktı. “Günün birinde karasinekler birbirlerine saldırmaya başlayıp içlerinde yaşadıkları evleri bombalasalar, insanlar ne biçim şaşırırdı öyle değil mi?” (Björgvinsdottir,2022:46).

Sinekler otobüste yolculuk ederken bazı damların onlar yüzünden kavga etmesine bir keşiş müdahale ediyor. Keşiş burada kavganın değil konuşarak anlaşmanın, olayın büyütülecek boyutta olmadığına önemini vurguluyor. *“‘Küçük karasinekleri, narin çiçeklerden ya da rengarenk gökkuşağından daha fazla kafaya takmanıza gerek yok. Birazcık anlayış ve iki tatlı sözle çözülebilecek şu olay yüzünden huzuru bozmayalım.’”* (Björgvinsdottir,2022:52). Pozitif düşünmeyle alakalı duyuşsal bir yaklaşım söz konusudur. *“Keşişler her defasında sineklere sevgi dolu ve olumlu ilgiyle yaklaştılar. Bilge adamlardı; mesela isteseler sineklerin canını yakabilecekleri halde barış içinde yaşama sanatında uzmanlaşmanın anahtarının hayatta en basit olan yolu değil, en uygun olan yolu seçmekten geçtiğini söylüyorlardı.”* (Björgvinsdottir,2022:57).

İnsanların savaş halinde olmalarını doğru bulmayan sinekler bu duruma kendilerince çözümler üretmeye başlarlar. Namlunun ucunda durarak ateşlemeyi engelleyebileceklerini söylerler. Bu ürettikleri fikir kendi becerilerini düşünerek oluşturulmuştur. Üstbilis ve yaratıcılıkla düşünölmüştür. *“‘Nişangahlara konacağız,’ dedi Kolkex bilmiş bilmiş. ‘Bunu hesapladık. Bir karasinek tam da nişangahın önünü kaplayabilecek cüssede, siyah bir kapak gibi. Böylece insanlara hedeflerini şaşırtacağız.’”* (Björgvinsdottir,2022:77). Sinek generalin konuşma yaptığı sırada onu şaşırtmak için yüzüne, burnuna konar ve general o an farklı düşüncelere kapılır.

Beklenmedik bir anda savaşı bitirir. Sinek ise ölür.

1. Problemin farkına varma: İnsanlar birbirini öldürüyor.

2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlandırma: İnsanlar aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı savaşıyorlar.
3. Hipotez kurma ve oluşturma: Sinekler namlunun ucunda durarak ateşlemeyi engelleyebilir. Generalin dikkatini dağıtarak savaşı bitirebilir.
4. Veri toplama analiz edip yorumlama: Namlunun ucunda mermiye engel olmak zor olabilir ve sonuç vermeyebilir.
5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: Sinekler insanların dikkatini hareketleriyle dağıtabilen varlıklardır. Bunu başarabilirler
6. Çözümü uygulama ve elde edilen sonuçlara göre öneride bulunma: Generalin yüzüne konmak dikkatini dağıtır. Savaş konuşması tamamlanamaz. General farklı düşünceler içerisine girer ve savaş biter.

5.1.6. Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?

Küçük bir çocuk olan karakter sabah uyandığında odasında asılı duran hayvanların resmi bulunan tablonun yamuk olduğunu fark etmiştir. Tabloyu düzeltmeye gittiğinde burada Kırmızı filin olmadığını görmüştür. Çocuk bu durumu kabullenmek yerine hemen Kırmızı Fil'i aramaya koyulur. Bulunabileceği yerleri tahmin ederek araştırma yapar. *“Önce yatağın altına baktım. Yatağın altında yoktu. Sonra elbise dolabına baktım. Orada da yoktu.”*(Avcı,2021:11-12).

Resimdeki Mavi Balina'ya, Sarı Zürafa'ya, Mor Kedi'ye Pembe Fare'ye, Yeşil

Karga'ya sordu ama hiçbirinden beklediği cevabı alamadı. Filin arkadaşlarından destek almaya çalışması ve Kırmızı Fil'i aramayı onu bulana kadar sürdürmesi görülür. Sonunda Kırmızı Fil kendiliğinden çıkar gelir. *“Kapıyı açtım. Karşımda kocaman gövdesiyle Kırmızı Fil duruyordu. Her tarafı çamur içindeydi. Hem üzgündü hem de yorgun görünüyordu.”* (Avcı,2021:17).

“Kırmızı Fil'e sarılıp onu çok sevdiğimi söyledim.” (Avcı,2021:18). Duygusal bir bağ ve duyuşsal bir stratejiyle aramaya koyulmuş ve bulmuştur. Fili aramak istemesi ona karşı olan olumlu tutumundan ve kendi içsel isteğinden kaynaklanır.

Çocukların hayal dünyasından yararlanılarak oluşturulan bu eserde çocuğun merak duygusu ve öğrenme tutkusuyla hareket ettiği görülür. Ayrıca diğer hayvanlarla samimi bir iletişim kurulması onlardan yardım istemesi Kırmızı Fil'i bulmak için

başvurulan bir düşüncedir (Sever,2017). Merak ve öğrenme duygusu bireyi araştırmaya yönlendirir. Bir başkasından yardım isteme ise bireyin dışsal destek sağlamasındandır.

Filin kırmızı olması alışılmadık bir fikre işaret eder. Diğer canlıların da farklı renklerde bulunması çocuğun hayal dünyasına ilişkin çağrışımlarda bulunur ve yaratıcı yönünü destekler (Demir,2019).

1. Problemin farkına varma: Tablo yamuk duruyor.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlandırma: Kırmızı Fil kayıp.
3. Hipotez kurma ve oluşturma: Odanın farklı bölümlerinde olabilir. Arkadaşları nerede olduğunu bilebilir.
4. Veri toplama ve analiz edip yorumlama: Arkadaşları nerede olduğunu bilmiyor.

Odanın hiçbir yerinde yok.

5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: Diğer hayvanlara sorma başarıya ulaşamadı.
6. Çözümü uygulama: Kırmızı Fil kendisi çıkıp geldi.

5.1.7. Yaşlı Fil ve Lir Kuşu

Lir Kuşu ve Yaşlı Fil farklı hayvanların da bulunduğu doğal bir ortamda yaşamaktadır. Hep beraber şiirler okuyup şarkılar söylerler, çok eğlenirler. Birgün Yaşlı Fil artık çok yorulduğunu ve yaşlandığını söyler. Arkadaşına ölümünün yaklaştığını ifade eder. Lir kuşu arkadaşının gözlerine bakınca onun ne kadar yaşlandığını fark etmiştir (Yılmaz,2016). Dikkat stratejisi vardır. Lir Kuşu arkadaşının sözleriyle birlikte bedenindeki yaşlanma belirtilerine dikkat ederek söylediklerinin gerçekliğini hissetmiştir.

Lir kuşu ve Yaşlı Fil oyun oynayıp şarkı söylerken yaşlı fil bulunduğu yerde gözlerini kapayıp ölmüş lir kuşu bu duruma çok üzülmüş. Diğer filler Yaşlı Fil'in öldüğünü anlayınca onu taklit ederek hareketlerini tekrarlamışlar. Onun gibi hortumlarına su alarak havaya su fişkırtmışlar (Yılmaz,2016). Duyuşsal strateji kullanılmıştır. Duygusal olarak kendilerini filin hareketleriyle teselli etmişlerdir. Hep beraber yaşlı fili anarak teselli olmaya çalışmışlardır.

Eserde yaşlanma ve ölüm ilişkilendirilerek verilmiştir. Hayatın devam eden iyi güzel yönleri de vurgulanmıştır (Yakar ve Yılmaz, 2018).

1. Problemin farkına varma: Yaşlı Fil eskisi kadar iyi değil ve bedeni yaşlandığını gösteriyor.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Yaşlı Fil öldü.
3. Hipotezler kurma ve oluşturma: Yaşlı Fil'in ölümü onun sevdiği şeyler tekrarlanarak ve mezarı ziyaret edilerek aşılabılır.
4. Veri toplama analiz edip yorumlama: Yaşlı Fil hortumuyla su fişkırtmayı severdi, şarkılar söylemeyi severdi.
5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: Diğer fillerin hortumuyla su fişkırtması ve mezarın başında filin anılması mutluluk vermiştir.
6. Çözme uygulama: Yaşlı Fil için üzölmek yerine o yanındaymış gibi davranmak üzüntüyü azaltır.

5.1.8. Düşlerin Peşindeki Çocuk

Karakter Ördekayak engelli bir çocuktur. Anne ve babasını kaybetmiştir, büyükannesiyile yaşamaktadır. Büyükanne tarlada, bahçede çalışan, neşeli hayat dolu bir insandır. Sürekli olumlu düşünür ve bu düşünceyi torununa da aktarır. İnsanların ve hayvanların engelli ve yetersiz yönlerini düşünmemek gerektiğini vurgular (Çakman,2021).

Büyükanne dilsiz köpeğe geveze ismini koyar. Sebep olarak da çok düşündüğünü düşüncelerinde geveze olduğunu söyler (Çakman,2021). İçsel desteği motivasyonu yüksek bir karakterdir aynı zamanda bu düşünceleri torununa benimsetmek ve onun kendi engelinden dolayı kendisini eksik görmemesi için bu şekilde çaba sarf etmiştir. Ona ve kendisine destek olmuştur.

Ördekayak büyükannesinin sakladığı bir masalı bulur ve bu masalda altın göl diye bir yerden bahsedilir. Altın göle giren kimse hastalığından, derdinden kurtulur. Ördekayak da bu gölü bulmak için yola koyulur. Haftalarca aylarca yol gider. Gölün yerini araştırır. İnsanlara sorar, bildiği yerlere bakar (Çakman,2021). Burada karakter araştırma yapar kendisindeki problemi çözmek için yol katetmeye çalışır. Üstbiliş stratejisi ve araştırma stratejisini kullanır.

Arayışa devam ederken karşılaştığı insanlarla çalışır ve onlardan el becerilerine dair bir şeyler öğrenir. Sepet yapan bir adamdan kamışlardan sepet yapmayı öğrenir. Elini kesmesine rağmen yılmadan çalışmaya devam eder. İçsel destek stratejisi vardır. Zorluklarla mücadele eder. Amacına ulaşmak için girmiş olduğu yolda fiziksel acılarla yılmayan bir karakterdir. *“Toprak çekmiyorsa paytak ayağını da uzatıp oradaki kamışları da toplamaya başlıyordu. Avucunda sızlayan yaraya aldırmadan çekti çıkardı kamışları.”* (Çakman,2021:52).

Kendini gerçekleştirme çabası vardır. Kendini gerçekleştirme üstbilişsel düşünceyle mümkün olabilmektedir. *“Birgün o masalı okuyup da kendi masalının peşine düşeceğini biliyordum Ördekayak”* (Çakman,2021:54).

Ördekayak sert mizaçlı sepetçinin sevdiği iş yaparken yüzünün yumuşadığını fark etmesi hem dikkat stratejisi için hem de kendini gerçekleştirme sevdiği ve yetenekli olduğu bir işte çalışmanın önemi için örnek verilecek bir husustur. *“Adamın bu işi severek yaptığı her halinden belliydi. Sepeti örerken yalnız sesi değil yüzündeki sert çizgiler de yumuşuyordu.”* (Çakman,2021:57).

“Bu adam sayesinde eskiden işe yaramaz sazlık ve çamur yığını diye bildiği bataklıktan kamış toplamayı, yüzüne bile bakmadığı kamışlardan sepet örmeyi öğrenmiş; eli iş tutar olmuştu.” (Çakman,2021:58). Eski bilgiler yerini yenisine bırakmıştır ve yeni bir şey öğrenmiştir. Bilişsel strateji kullanılmıştır.

Akıl yürütme ve tahmin etme gibi düşünme biçimleri kullanılmıştır. Anlamayı sağlama amaçlanmıştır. Bağlantı kurulmaya çalışılmıştır.

Ördekayak onun kamburuna bakıp, Altın Göl’de yıkandıysa neden hala kamburu var ki, diye düşündü. Belki de buradan çok uzaktı göl. Bu adam gençken gölde yüzüp kamburundan kurtulmuş; ama aradan onca yıl geçince kamburu tekrar ortaya çıkmış; adam da yaşlandığı için Altın Göl’e bir daha gitmeyi göze alamamış olabilirdi. (Çakman,2021:65).

Ördekayak çömlek ustasının yanında da büyük bir özveriyle çalışır ve iş öğrenir. Zorlandığı halde bu zorluklarla mücadele eder. Çömlekçi ustası bir iş için emek vermenin önemini sürekli söyler. Ördekayak’ın engelini kast ederek bunun çalışması için bir problem yaratmayacağından bahseder ve ona destek sağlar. *“Hiç kimse kusursuz değildir! Marifet kusursuz olmak da değil, marifet kendini yetiştirmekte ve geliştirmekte”* (Çakman,2021:77).

Burada insanın kendisini yetiştirme ve geliştirme üstbiliş yönetimi ve kendini gerçekleştirmeyle ilgilidir. Yine Ördekayak bu yolda ilerlemeye devam ederken karşılaştığı zorluklar karşısında kendisine içsel bir destek vermektedir.

“Vazgeçmeyeceğim. Aradığım şeyi bulmaktan vazgeçmeyeceğim.” (Çakman, 2021: 107). Kitapta sadece Ördekayak’ın mücadeleci ve araştırmacı kişiliğinden değil diğer kahramanların da mücadeleci ve araştırmacı kişiliğinden de bahsediyor. *“O öyle sıradan bir iplikçi değil. İplikleri kendi boyar. Onlara çeşitli renkler bulmak için dağları tepeleri aşar. Günlerce ipliklerini özgün renkler verecek çiçekleri, bitkileri arar.”* (Çakman,2021:109). Mücadele ve motivasyon karakterlerin problemleri çözerken kullandığı stratejilerin önemli bir kaynağı olmuştur. *“O rengi bulmak için az dolaşmadım. Değişik çayırlardan topladığım tam üç farklı çiçeği, günlerce güneşte kurutup sonra da kaynatarak bu rengi elde ettim. İşte o renge de ‘azmin rengi’ adını verdim.”* (Çakman,2021:124).

Ördekayak sepetçi, çömlekçi, iplikçi ve dokumacı gibi birçok insandan mesleklerinin gereğini öğrenip köyüne döndüğünde hem bu işleri yapmaya başlamış hem de etrafındaki insanlara öğretmiştir. Yaşam boyu yapacağı işlerin becerisini kazanmış ve bunlarla mutlu olmuştur. Kendini gerçekleştirmiştir. *“Ördekayak durup düşündü. Büyükannesi haklıydı. Altın Göl’ü bulup gölün sularında yüzmüş gibi hissediyordu kendini... akli artık aksayan paytak ayağında değildi; işleyen hünerli ellerindeydi.”* (Çakman,2021:134).

Kahraman kendi yeteneklerinin farkına varmaya çalışır, kendisiyle ilgili espriler yaparak içsel destek ve motivasyonunu artırır. Engelli olan bu kahraman diğer insanlardan yardım alır. Kendisine rehberlik edilir. Çevreden aldığı destek bu problemi aşmada önemli derecede rol oynamıştır (Yakar, vd, 2019). Başka bir araştırmadan elde edilen bu sonuç bu araştırmanın sonuçlarını destekler nitelikte veriler sunmuştur. Yeteneklerin farkına varma üstbiliş, kendisinden ve başkalarından yardım alma destek stratejilerine yönelik davranışlardır.

1. Problemin farkına varma: Ayağında bir aksaklık var. Bir engel var.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Sahip olunan bu engel yaşam kalitesini sınırlayabilir. Bazı görevleri yerine getirmede başarısızlıkla sonuçlanabilir.

3. Hipotezler kurma: Altın Göl bulunursa ve orada yıkanırsa bu problemden kurtulabilir.
4. Veri toplama analiz edip yorumla: Çıkılan yolda tanıştığı zanaatkar insanlarsan gölün yerini öğrenebilir.
5. Düşünceleri test edip kabul ya da reddetme: Her kişi farklı birine yönlendirir.
6. Çözümü uygulama: Altın Göl bir masal unsurudur. Bu yolda ilerlerken edindiği beceriler engelin geri planda kalmasını sağlamıştır. Ön plana yetenek ve çalışma öğrenme ve öğretme çıkmıştır.

5.1.9. Babamın Gözleri Kedi Gözleri

Annesi ve babası boşanan bir kız çocuğunun gözünden babasından ayrı kaldığı sürede düşündükleri ve yaşadıkları anlatılıyor. Bu karakterin babası üretken ve çalışkan bir adam. Kendi eşyalarını kendisi yapar ve bozulduğunda yine onları tamir eder. Bu kız çocuğunun babasından uzakta kaldığı bu dönemde ona en büyük desteği babasının bir arkadaşı ve babasının bu üretken özelliği veriyor (Ak,2022).

Öncelikle babasıyla ilgili düşünceleri zihninde topluyor ve onun en belirgin özelliklerine yer veriyor.

Babam işten geldikten sonra bütün zamanını ıvır zıvırıyla uğraşarak geçirir. Ya bozuk bir teybi tamir eder ya da hurdacıdan aldığı parçalarla yepyeni bir radyo ya da hesap makinesi yapar. Çoğu zaman ortaya çıkan aygıt dükkanlarda gördüklerimize hiç benzemez babam mutlaka bir yerini değiştirmiştir. (Ak,2022:10).

Babamın farklı bir yönü olduğu çocuğun dikkatini çekiyor. Babayla ilk bağlantıyı bu dikkat sayesinde kuruyor.

Çocuğun babasını özlediği için eski evlerine tek başına gitmesi kendini cesur olarak adlandırmasına olanak sağlıyor. İçsel bir destek sağlanmıştır. Bu cesaret verici hareket öğrenme duygusunu artırıyor. Kendisine güvenen bir çocuk olduğunu gösteriyor.

Babasını bulmak için bir araştırma yapmaya karar veriyor. Öncesinde sorular sorarak akıl yürütüyor. Akıl yürütme, hipotez geliştirme vardır. “*Bir baba nasıl kaybolur? Kaybolursa nasıl bulunur? Gazetelere ilan mı verilir?*” (Ak,2022:30). Araştırma stratejileri kullanılmaya devam eder. “*Akşama doğru gizli bir iş yaptım.*”

Gazetede bir dedektif bürosunun ilanını görmüştüm, o büroya telefon ettim. Kayıp babam için.” (Ak,2022:37).

Babası vefat eden bir arkadaşıyla bu durumu konuşur ve ondan destek alır. Onun babasının olmaması halinden anlayabilecek biri olduğunu ve yardım alabilecek biri olduğunu düşündürerek destek alır. *“Serkan beni çok rahatlatmıştı. İçimdeki karamsar sıkıcı duygular, yerini hoş duygulara bırakmıştı. Eve gidince albümden babamın fotoğrafını çıkardım. Penceremin kenarına taktım. Artık yüzünü hiç unutmam baba.” (Ak,2022:43).*

Babası, arkadaşıyla ona bir el feneri gönderdiğinde bu değerli eşyayı babasının sevgisiyle ilişkilendiriyor. Onun için kıymeti olan bir şey kendisine gönderildiyse demek ki gerçekten seviliyordu. *“Yaşasın! Babm beni seviyor. Çünkü bana dünyanın en gerekli eşyasını, bir el feneri göndermiş. Artık ben de fenerimle karanlığın içindekileri görebileceğim.” (Ak,2022:53).*

Babam para kazandığı esas işinin yanında çeşit çeşit işle uğraşır. Resim yapar, kumaştan çantalar diker, ıvır zıvırdan radyo, teyp, hesap makinesi üretir. Tahtaları oyarak biblolar, baston flüt gibi şeyler yapar. Bitpazarından hangi konuda olursa olsun okunmuş dergileri alır, son satırına kadar okur. Demek ki babamın birçok hobisi var. Ya benim? Benim dersler ve oyun dışında yaptığım bir şey yok (Ak,2022:61).

Kendini keşfetme yolunda bir adım atmıştır. Burada hem kendisini keşfedecek üstbilişsel bir gelişim izleyecek hem de yetenekleri ve hobileri sayesinde babasıyla bağlantı kuracak.

“Benim babam arkadaşlarımın babaları gibi kahvelerde zaman tüketen, sigara üstüne sigara tüttüren babalardan değilmiş meğerse. Üretmekten hoşlanan yaratıcılığı kullanmaktan zevk alan, çok akıllı bir babam varmış.” (Ak,2022:61). Elektrik devresini kuramayınca Engin amca ona bir tavsiye verir o da tavsiyeye uymak istemez. Babasının gerekli her aleti gönderdiğini söyler. Engin amca çocuğa yanlış düşündüğünü babasının eksikliklerini kendisinin belirlemesini istediğini belirtir. *“Babanı tanımıyor musun? Her şeyi hazırlap bulmanı istemez o. Senin kafa yormanı, eksikliği bulmanı ve tamamlamanı ister.” (Ak,2022:65).* Problemin kaynağını kendisi bulması ve kendisini eksiklikler konusunda geliştirmesi görülür.

“Sustum. Kendi eşyalarımınla kendime benziyorum. Oysa ben bambaşka biri olmak istiyorum. Şarkıcı, marangoz, taksi şoförü, kuaför... Ne yapayım ki annemin çantası ayakkabıları, Sibel’in tül elbisesi, babamın şapkası, montu, kravatı beni değişik

kılıklara sokabiliyor. Tiyatrocu olur mu benden?” (Ak,2022:82). Kendini keşfetme ve değerlendirme var üstbilişsel strateji kullanılmıştır.

“Bugün elektrik bilgisi kitabından birkaç sayfa okudum. İletkenleri, yalıtkanları öğrendim. Demir, çelik, bakır, iletken; mermer, porselen, mika, tahta yalıtkanmış.” (Ak,2022:85). Bilişsel strateji kullanarak yeni bir bilgi öğrenmiş. Kitaplardan okuyarak mevcut malzemelerin yeni özelliklerini öğrenmiş, onlarla ilgili yeni şemalar oluşturulmuştur.

“Önce sıkıcı geldi, ama okudukça, yanı başımda babamın sesini duyunca neşelendim. Birlikte okumak çok eğlenceli oldu. Arada anlamadıklarımı açıkladı. Birçok yeni şey öğrendim. Üstelik bu öğrendiklerimi hiçbir arkadaşım bilmiyor.” (Ak,2022:85). Öğrenmenin sıkıcı gelmesiyle hayal kurar ve yanında babasının desteğini hissederek öğrenmek ister. Bu yöntem onun öğrenmesini kolaylaştırır ve öğrenmeyi öğrenme yolunda bir adım atar. Üstbiliş stratejisi kullanılmış olur.

Babasını ünlü bir sanatçıya benzetir ve bu ünlü sanatçının resmi okulun karşısındaki binanın camına asılmıştır. *“Yaşasın! Okulda da babamın benzeri hep yanı başımda olacak!” (Ak,2022:86). Motivasyon ve olumlu bakış açısıyla içsel destek sağlanmıştır.*

Babası kendisine nasıl bir odada yaşamak istediğini sorunca bu soru üzerinde düşünüp bir noktaya bağlıyor. *“Bu soruyu artık sık sık kendime soracağım. Bir insanın nasıl bir yerde yaşamak istediğini en iyi kendisi bilir. Komşular, mefruşatçılar, mobilyacılar değil.” (Ak,2022:108). Kendi duygu ve düşüncelerinin mimarının yine kendisi olacağını söylüyor. Burada kişiliği inşa etmeye, kendisini tanımaya yönelik bir tutum söz konusudur.*

Sonunda ulaşmak istediği sorunun cevabını elde edince bu cevaba kendi çabasıyla ve adım adım ilerleyerek ulaştığı için ve de babasıyla annesinin mutlu olduğunu gördüğü için üzülüyor. Farklı açıdan bakarak mutlu oluyor. *“Annemle babam boşanıyor! Bu sözü duyduğum an gözlerimden sağanak halinde göz yaşlarımın dökülmesini beklerdim. Ama öyle olmadı. Kafamdaki sıkıcı sorulara yanıt bulduğum için sevindim bile. Ne güzel, artık iki evim olacak!” (Ak,2022:111).*

Eserde karakter sadece anne babanın varlığı ve burada oluşan boşanma problemiyle yaşamıyor. Hayatın farklı yönleri, farklı insanlar, zamanın farklı çevrelerde

geçmesi karakterin bakış açısını zenginleştiriyor. Hayata problem bazında bakmamayı öğretiyor (Gündüz,2011).

1. Problemin farkına varma: Baba eve gelmiyor. Baba bir süredir yok.
2. Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama: Babaya ulaşamıyor. Evde eksikliği ve yokluğu yaşıyor.
3. Hipotez kurma ve oluşturma: O eski evde bulunabilir, arkadaşından sorulabilir, babaya sevdiği aletlerden icatlar yapılırsa kendisiyle görüşebilir.
4. Veri toplama analiz edip yorumlama: Babanın arkadaşı Engin amca iletişim sağlar, mektup gönderilir iletişim aracı olunabilir, icatlar yapmak için aletler babadan ya da başkasından temin edilebilir.
5. Denenceleri test edip kabul ya da reddetme: Aletlerle bir şeyler yapma, babaya mektup gönderme, arkadaşıyla iletişim kurma olumlu sonuçlar vermiştir.
6. Çözümü uygulama: Yetenekli ve yaratıcı bir babanın bu özellikleri dikkate alınarak onunla bu yön desteğiyle iletişim kurmak ve süreç içerisinde kendisini ve ailesini tanımak olanların öğrenilmesini ve anlayışla karşılanmasını sağlamıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Esas alınan stratejilere göre incelenen eserlerde 9 araştırma stratejisi, 13 dikkat stratejisi, 0 tekrar stratejisi, 7 duyuşsal strateji, 11 bilişsel strateji, 25 üstbilis stratejisi, 32 destek stratejisi, 15 anlamayı anlamlandırmayı arttıran strateji görölmüştür. Dikkat stratejisinin kullanımına problemi fark etmede başvurulduğu görölür. Karakter problemi ilk farklılıkları ya da öncesinde dikkat etmediği özellikleri ele alarak tanımlamaya adım atar. Problemin çıkış noktasını ya da çözüme gidilecek en iyi yolu bulmak için ya da çözebilmek için araştırma stratejisi kullanılmıştır.

Problem çözümlenmesi aşamalarında birincil ya da ikincil kaynaktan alınan bilgiler eski bilgilerle karşılaştırıldıktan sonra kişide yeni bir şema oluşturmasında bilişsel strateji etkili olmuştur. Buradan öğrenilen bilgiler belli bir sınıflamayla organize edilir ve yerine göre uygulamaya geçilir. Elektrik devresi kurulmadan önce yalıtkan ve iletkenlerin kitaptan öğrenilmesi ve devrenin kurulma aşamasında bu bilgilerin kullanılması, daha öncesinde tahta ve plastik gibi aletlerin yalıtkan olduğunun bilinmemesi ama ilgili kaynaklar okunduktan sonra bu bilginin öğrenilmesi bilişsel stratejinin kullanım alanlarını örnekleyebilir.

Duyuşsal strateji daha çok küçük yaş düzeylerinde problemi çözerken sevgi ve bağlılık gibi duyguların kazandırdığı olumlu tutumlarla harekete geçme konusunda; üzüntü, utanç gibi duyguların hissedilmesiyle kişinin tutumlarına içsel olarak yön vermesiyle kullanılmıştır. Üstbilis stratejisi bireyin kendisini tanımaya, eksik ve güçlü yönlerini bilerek davranmasına olanak sağlayan bir strateji olarak karşımıza çıkar. Küçük bir çocuğun ellerindeki mahareti keşfetmesi ve bununla mutlu olup ayaklarındaki engele takılmadan becerileri üzerinden yaşamayı öğrenmesi bir üstbilis becerinin kendini tanımanın vermiş olduğ katkıdır. Daralan adlı eserde Mete'nin iç sesiyle davranışlarını kontrol etmesi kendisine karşıdan bakması ve otokontrolünü sağlaması üstbilis bir beceridir. Boşanma probleminin ele alındığı eserde çocuğun anne ve babasının boşanmasını kendi becerisiyle öğrenmesi babasına klasik yöntemlerle ulaşmakta ısrar etmemesi onun yeni bir anlayış kazanmasına ve insanlar arasındaki

bireysel farkları görmesine ayrıca karşılaştığı problemlerle kendisine göre bir açıklama ve çözüm getirmesine imkân tanımıştır. Kahramanların çocuk olmasından kaynaklanan yetişkin desteği birçok eserde görülür.

Burada gerek ebeveyn olsun gerekse aileden ya da toplumdan herhangi biri olsun çocuğun yaşadığı problemde ona destek olmak duygusal ya da çözüm odaklı bir imkân sunması çocuğun bilişsel, duyuşsal, psikomotor gelişimleri açısından büyük önem arz eder. Destek stratejisi problemin çözümünde hem bireyi yalnız bırakmamış hem de sorunun çözümü destek olan bireylere de huzur ve fayda sağlamıştır. Dışsal desteğin yanında içsel destek de önemli görülen etkiye sahiptir. Sorunu anlama, çözmek için gerekli dirayet ve motivasyon, mücadele içsel destekle sağlanmıştır. Bu eserlerle karşılaşan çocuklar kahramanla özdeşim kurduğunda motivasyonundan ve öz güveninden esinlenerek kendi hayatına yönelebilir. İçsel destek çözüm için bir umut olmuştur. Anlamayı anlamlandırmayı arttıran stratejilerin kullanılmasıyla ilişki kurma, karşılaştırma, soru sorma, benzetme, sosyal etkileşim kurma gibi düşünme ve davranış biçimleri bireye hem problemin anlaşılmasında hem de çözülmesinde kolaylık sağlamıştır.

İncelen eserlerde problemlerin tanımlanmasında ve çözülmesinde her stratejisinin katkısı olduğu görülür. Stratejilerin hepsi baş kahramanın uyguladığı stratejiler olmasa da ona yol göstermede destek olmada kolaylık sağlamıştır. Bilişsel stratejiyle bir bilginin öğrenilmesi ya da dikkat stratejisiyle herhangi bir farklılığa dikkat edilmesi çözüme hemen ya da doğrudan kolaylık sağlamasa da aşamalandırdığı görülmüştür. Çocuğun göz yaşını arkadaşına fark ettirmeden silmesi veya elinde kan lekesi olması karşı tarafın bu durumu fark etmesiyle dikkat stratejisinin kullanıldığı bir bölümdür. Bu bireyleri doğrudan çözüme ulaştırmamıştır ama yardımcı olmuştur.

Mekanik bir aletin kişinin becerilerin kullanarak icat etmesi boşanmayla ilişkilendirilecek bir çözüm değil gibi görünse de parçadan bütüne doğru bir yaklaşım sergilendiğinde burada kahramanın kendisini ve her bireyin kendine özgü bir yaradılışı olduğunu mutluluğun tanımının herkesçe farklı olduğunu keşfetmektedir. Karakterlerin yaratıcılıklarını kullanarak akıl yürütmesi, planlama yapması, sorgulaması, yeni çözüm yolları araması aktif bir bilişsel zekâ ve yapılandırmacı öğrenmenin etkileri ve katkıları olarak değerlendirilir.

Bireyin kendi problemleriyle başa çıkmaya çalışması ya da herkesten farklı zekâ alanının olduğunu keşfetmesi bunu kabullendirme yolunda mücadeleye girmesi kişisel ve bilişsel gelişim olumlu yönde bir etkiyle buluştuğunu gösterir ve ileriki hayatında da kendi kendine yetebilecek bir birey olmasını, sağlıklı düşünmesini, sağlıklı karar vermesini gerçekleştirir. Kendini gerçekleştirme yolunda adımlar attırır. Kendi gerçekleştirme bireyin ihtiyaçlar piramidinde tüm fizyolojik ve duyuşsal ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra karşılanacak en önemli ve en son mutluluğu elde edebilecek, yaşamsal doyuma ulaştıracak ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın karşılanmasında üstbilişsel düşünme biçimi önemli bir yer tutar. Kişinin böyle bir dereceye yükselmesi için bebeklikten yaşlılığa kadar gelişim alan ve dönemlerinin sağlıklı bir şekilde atlatılmış olması ve kendisine yatırım yapmış olması gerekmektedir. İncelenen bu eserlerde de bu bakımından kendi hobileri, yetenekleri, tutkularının peşinden giden karakterler görülür. Bu duygunun bireylere çocuklara küçüklükten verilmesini kitaplar örneklendirmiştir. Çocukluktan küçük yaşantılarla kazandırılan birey olma, kendinin farkında olma dürtüsü ileriki dönemlerde de yaşantı içerisinde öz güvenli ve girişimci kimliklerle yetişkin bireyin hayatında yerini alabilir. Gelişimin sürekli ve bir önceki dönemlerle bağlantılı olmasından kaynaklı gerekli öğrenme stratejileri çocuğa göre ve bireye göre kazandırılmaya çalışılması aşamaların sağlıklı ve doğal bir şekilde devam etmesini kalıcı öğrenmeler ve olumlu yaşantılar elde edilmesini sağlar.

Araştırmanın sonuncunda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta verilen problemlerle çocuğun duygularının sömürülmediği ve tesadüfi çözümlerle sonuca ulaşılmadığı eserler çocuğun olumlu açıdan kitaplarla dolaylı yaşantı elde edebileceğidir. Kahramanların bilişsel, davranışsal ve duygusal emekleri problemi tanımlama ve çözüme götürmede kitabı okuyan çocuk için olumlu bir örnek ve özdeşim kaynağıdır.

Hayatın toz pembe olmadığı ve her türlü problemle karşılaşmanın olası olduğu bir gerçektir. Bu gerçekler çocuğun hayatında da belki travma etkisi yaratacak ve onların gelişiminde büyük aksaklıklara sebep olacak etkiler bırakabilir. Bu düşünceyle çocuğa onun psikolojisinin ve gelişim özelliklerinin kaldırabileceği bir biçimde yardımcı olmak bütün yetişkinlerin görevidir. Çocuğun başına bu problemlerin gelmesini de beklemeden olası durumlara, onların duygu ve düşünce dünyasını sarsmadan bu yaşantılara hazırlamak onlar için faydalı olacaktır. Çocukta hayal gücü ve yaratıcı düşüncenin gelişmesinde fayda sağlayacak eserler olduğu görülmüştür. Eğitim

sistemimizdeki yaparak yaşayarak öğrenme ve yapılandırmacı yaklaşımın hayata daha çok katkı sağlaması adına bu tür eserlerden yararlanılabilir.

6.2. Öneriler

Okulun sadece öğretim veren bir yer olmadığını eğitimle bir şeyler kazandırmak istenilen bir kurum olduğu açıktır. Bu kurumun her türlü materyal ve ders imkânı hayat içerisinde yerini bulmalıdır. Çocuğun gerçek hayatta işine yarayabilecek şekilde eğitim öğretim görmesi amaç ve hedefler arasındadır. En önemli materyali ve kaynağı kitaplar olan Türkçe dersi hem bibliyoterapi hem doğru eseri doğru kişiye sunma açısından önemli bir destektir. Bu konuda Türkçe öğretmenlerinin kitaplar seçerken çocukta özdeşim kurduracak pozitif dolaylı yaşantı oluşturabilecek ve gelişimine katkı sağlayacak eserlerin çocuğa okutulmasına yardımcı olması ve bu konuda uzmanlaşması eğitim öğretim açısından önemlidir. Çocuğun bilinçlenmesi aile ve öğretmenin bilinçlenmesiyle başlar.

Konunun uzmanı olan Türkçe öğretmenleri kütüphane oluştururken çağdaş eğitim yöntemlerine başvurabilirler. Kitap yazarının kim olduğu kadar konunun ne olduğu ne anlattığı ve çocuğa ne kazandıracığı da düşünülmelidir. Konunun aktarılış biçimi çocuğa uygun olup olmadığı kitaptan sağlanacak faydayı da etkilemektedir. Yapılandırmacı eğitim sunduğu farklı olanaklardan da hareket edilerek çocuk kitapları değerlendirmeye ve incelenmeye alınabilir.

Yetişkinden farklı ve hassas özelliklere sahip olan çocukların bedensel gelişiminde aldıkları gıdalar kadar zihinsel gelişimde aldıkları bilgi, beceri, eğitim gibi soyut zihinsel gıdalar da hayatlarında önemli bir etkiye sahiptir. İleri düzeyde okuma kültürüne ve etkisine sahip bireyler hem yetişkin olmanın hem de bilgi ve beceri düzeylerinin standartlardan yüksek olmasının vermiş olduğu etkiyle okudukları kitaplarla ilgili olumlu olumsuz değerlendirmelerde bulunabilir. Bu kitapları okuyabilir ya da uygun görmeyerek bırakabilir, başkalarına tavsiyelerde bulunabilir. Hayatının daha ilk evrelerinde olan çocuklar ne bu sayılan öğeleri gerçekleştirme konusunda bir yaşantıya sahiptir ne de bunları bir anda öğrenecek ve uygulayacak beceriye sahiptir. Doğru seçimlerle ve zamanla kazandırılacak bu beceriler etkisini yaşam boyu sürdürebilecektir. Kitap okumanın zihinsel bir ihtiyaç olduğu göz ardı edilmemelidir. Yaşamın her evresinde bu ihtiyacı doğru kaynaklarla gidermek ve bu konuda

eksiklikleri olduğu bilinen bireylere yardımcı olmak toplumun gelişmesine ve önemli yollar katetmesine fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ak, S. (2022). *Babamın gözleri kedi gözleri*. (44. Basım). Can Çocuk Yayınları.
- Akbaş Baysal, E ve Hocoğlu, N. (2019). Nitel araştırma modelleri ve desenleri. G. Ocak (Editör). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Birinci Baskı. Ankara. Pegem A. Yayıncılık.
- Akgün, Ö. E., Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Karadeniz, Ş. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (29. Basım). Pegem A Yayıncılık.
- Akın, E. (2019). Kavramlarla çocuklar için edebiyat eğitimi. E. Akın (Editör). *Çocuklar için edebiyat eğitimi*. Birinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Akyol, H. (2020). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. (18. basım). Pegem A. Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. (2. Basım). Pegem A Yayıncılık.
- Asutay, H., Çınar, S. (2020). Sorun odaklı gençlik yazınında çevre ve genç aktivistler. *Humanitas Dergisi*, 8(16), 87-106.
- Atasoy, A., Temizkan, M. (2014). Cumhuriyet dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarında yazma becerisi. *Ana Dil Eğitim Dergisi*. 2(2), 42-71.
- Avcı, F. (2021). *Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?* (15. basım). Can Çocuk Yayınları.
- Aydın, A. (2016). *Eğitim psikolojisi- gelişim, öğrenme, öğretim*. (14. basım). Pegem A. Yayıncılık.
- Aytan, T., Ulusu, B. (2018). Cumhuriyetin ilk çeyreğinde Türkçe öğretimi üzerine yazılan iki çalışma üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Eğitim Dergisi*. 3(2), 47-65.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. (1. basım). Anı Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2021). *Eğitim psikolojisi*. (28. basım). Pegem A yayıncılık.
- Behrengi, S. (2023). *Bir şeftali bin şeftali*. (Çev. D. Canefe). Can Çocuk Yayınları. (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı.).
- Bilen, K., Ercan, O. (2022). Öğretim-öğrenme stratejileri. S. Dal ve M. Köse. (Editörler).
- Öğretim ilke ve yöntemleri*. İkinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık.

- Björgvinsdottir, B. (2022). *Savaşı bitiren sinek*. (Çev. M. Ü. Eriş). Can çocuk yayınları. (Esrin orijinali 2011’de yayımlandı).
- Bora, O. (2021). Çocuk kitaplarındaki karakterlerin okul çevresinde karşılaştıkları sorunlar ve sorunlar karşısında uyguladıkları başa çıkma stratejileri (Yüksek Lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi). *Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi*.
- Can, B., Duran, E., (2021). Kavramsal olarak çocuk edebiyatı., A. Şahin (Editör) *Çocuk Edebiyatı*. Birinci Baskı. Pegem A Yayıncılık.
- Coffel, C. M., Smith, J. J., Lukens, R. J. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (Çev. C. Pamay). Erdem Yayınevi. (Eserin orijinali 2013’te yayımlandı.).
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Siyasal Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 2013’te yayımlandı.).
- Çakman, K. A. (2021). *Düşlerin peşindeki çocuk*. (16. basım). Altın Kitaplar Yayınları.
- Çeçen Eroğul, R. (2015). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. M. E. Deniz. (Editör). *Eğitim psikolojisi*. Üçüncü Baskı. Ankara. Maya A yayıncılık.
- Çer, E. (2016). *Çocuk edebiyatı 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. (1. basım). Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çer, E. (2016). Türkçe öğretiminde çocuğa uygun edebiyat yapıtlarının önemi.
- Çiftçi, F. (2022). *Mekânda yitmek dilde barınmak mültecilik ve çocuk edebiyatı*. (1. basım). Nobel Yayıncılık.
- Demir, A. (2019). Çocuk edebiyatı ve yaratıcı düşünme. *İdil Dergisi*.
- Demirel, Ş. (2021). Çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik. Ş. Demirel ve S. Seven (Editörler)
- Çağdaş Çocuk Edebiyatı*. Birinci Baskı. Pegem A Yayıncılık. ss. 22-23 Demirel, Ö. (2017). *Öğretme sanatı*. (23. Baskı). Pegem A. Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. (3. Basım). Uçanat Yayıncılık.
- Epçaçan, C. (2018). Okuma ve anlama becerilerinin öğretim süreci etkisi üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*. 13(19). 615-630.

- Erdoğan, F. (2020). *Korsan kitap çetesi*. (13. basım). Mavibulut Yayınları.
- Gavalda, A. (2022). *35 kilo tembel teneke*. (Çev. A. Aslan). Günışığı kitaplığı Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı.).
- Gündüz, M. (2011, 05-07 Ekim). *Sorun odaklı çocuk edebiyatı: babamın gözleri kedi gözleri ve sevgili annelerim kitapları bağlamında boşanmış aile çocuğu olarak edebiyatta yer almak*. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunuldu, Ankara.
- Güngör, S. (2023). Dil gelişimi. A. Kızılkaya Namlı. (Editör). *Eğitimin kavramsal temelleri 8 eğitim psikolojisi*. Birinci Baskı. İstanbul. Efe A Yayınları.
- Güven, M. (2015). Programda öğretme- öğrenme süreci. B. Duman (Editör). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Dördüncü Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Karataş, H. (2018). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama* (3. basım). Pegem A. Yayıncılık.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında karakter kavramı. *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33 (60-79).
- Kardaş, M. N., Kaya, M. (2020). Geçmişten günümüze Türkçe öğretim programları-4 2005, 2006, 2015, 2017 türkçe dersi öğretim programları. A. Akçay ve M. N. Kardaş. (Editörler). *Türkçe dersi öğretim programları*. İkinci Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık. ss. 91-118.
- Kaya, M., Tanrıverdi, S. (2020). Sorun odaklı bir durumdan çözüm odaklı bir duruma yöneliş: edebi eserlerde karakter tahlili. *Tarih Okulu Dergisi*.
- Kırcı, A. (2020). Sorun odaklı çocuk edebiyatı eserleri üzerine okur odaklı bir araştırma (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2020). *Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi*.
- Kırcı, A., Turan, L., Öztürk, H. (2021). Sorun odaklı çocuk edebiyatı., Ş. Demirel ve S. Seven (Editörler) *Çağdaş çocuk edebiyatı*. Birinci Baskı. Pegem A Yayıncılık.
- Küçükkaragöz, H. (2020). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. B. Yeşilyaprak. (Editör). *Eğitim psikolojisi*. 23. Baskı. Ankara. Pegem A. Yayıncılık.
- KTB. (2011). Kültür ve turizm bakanlığı yayın seçme yönetmeliği. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263913/kultur-ve-turizm-bakanligi-yayin--secmeyonetmeligi.html>
- MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı.

- Özerbaş, M. A. (2021). Temel öğretim yöntemleri. S. Güven ve M. A. Özerbaş. (Editörler). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Altıncı Baskı. Ankara. Pegem A. Yayıncılık.
- Pilten, G. (2021). Çocuk kitaplarında bulunması gereken nitelikler., A. Şahin. (Editör). *Çocuk edebiyatı*. Birinci Baskı. Pegem A yayıncılık.
- Selanik Ay, T. (2022). Öğretim yöntemleri. S. Dal, M. Köse. (Editörler). Öğretim ilke ve yöntemleri. İkinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Sertbarut, M. (2017). *Sınıfta kalanlar okul açtılar*. (5. Basım). Can Çocuk Yayınları.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. (1. basım). Tudem Yayıncılık. ss. 11,17,58.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat*. (9. Basım). Tudem Yayıncılık.
- Soysal, M. (2019). *Daralan*. (5. Basım). Günışığı Kitaplığı Yayınları.
- Sönmez, H. (2019). Türkçe öğretim programlarında çocuk edebiyatının yeri. E. Akın (Editör). *Çocuklar için edebiyat eğitimi*. Birinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Şahin, Y. (2016). Öğrenme stratejileri., M. Onur, L. Yayıcı, M. Şaral. (Editörler). Öğretim ilke ve yöntemleri. Birinci Baskı. Pegem A Yayıncılık.
- Şimşek, H., Yıldırım, A. (2021). Nitel araştırma yöntemleri. (12. Basım). Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, T., Yakar, Y. M. (2016). Çocuk ve edebiyat. *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. T. Şimşek (Editör). Dördüncü Baskı. Ankara. Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2021). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. (3. Basım). Uçanat Yayıncılık.
- Şirin, M. N. (2022). *Çocuk çocukluk ve çocuk edebiyatı*. (3. Basım). Uçanat Yayıncılık.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı kuramsal yaklaşım*. (1. Basım). Eğitim Yayınevi.
- Yakar, Y. M., Yılmaz, O. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet dergisi*.
- Yakar, Y. M., Yılmaz, H. D., Yılmaz, O. (2019). Çocuk kitaplarında sorun odaklılık. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*. 3(1), 56-76.
- Yapıcı, M., Yapıcı, Ş. (2017). *Eğitim psikolojisi*. (3. Basım). Anı Yayıncılık.

- Yılmaz, M. (2016). *Yaşlı Fil ve Lir Kuşu*. (1. Basım). Eğiten Çocuk Yayınları.
- Yılmaz, O. (2016). Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında karakter. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 5(2) 801-817.
- Yumru, D. (2012). Özerk benlik duygusu ve çocuk edebiyatı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8(3), 37-46.

EKLER

Ek 1. Uzman Görüşü için Kitap Tanıtımları

Kitabın adı: Annem Her Yerde

Yazar: Pimm van Hest Sassafra De Bruyn

Yayınevi / Yılı: Gergedan / 2. Baskı 2020 Ankara

Yaş aralığı: 5-7 yaş

Yolanda annesinin ölümüne çok üzülür ve bu durumu aşmak için çare arar. Annesi ona kendisini arasa bulabileceğini söylemiştir. Yolanda da annesini evdeki eşyalarda, yaşadıkları anılarda, oyuncaklarında aramaktadır. Teyzesiyle konuşup bu durumu aşmaya çalışır teyzesi ona “Annen onu konuştuğumuz sürece bizimledir. Anılarımızla yaşar.” demiştir. **Burada problem durumu olarak annesinin ölümü ele alınmıştır. Yolanda’nın bu durumdaki üzüntüye, annesinin yokluğuna karşı çözüm aramaya çalıştığı görülmüştür.**

Kitabın adı: Çocuk Kırmızı

Yazar: Mevlâna İdris

Yayınevi / Yılı: Vakvak Yayınları

Yaş aralığı: 6-8 yaş

Küçük bir çocuk savaş sabahına uyanır. Savaşın olumsuzlukları, somut olarak verdiği görüntü ve etkilediği durumlar sıralanmıştır. Bu duruma karşı olarak savaştan önce çocuğun rutin hayatı ailesi, arkadaşları ve çevresiyle olan ilişkileri, eski güzel günleri anlatılmıştır. Savaşın bu durumu bozup çocuğa kötü bir hayat sunması, gökyüzünü dünyayı değiştirmesine değinilmiştir. **Problem durumu çocukların savaş mağduru olmasıdır.**

Adı: Yüzyüz

Yazar: Leo LİONNİ

Yayınevi / Yılı: Elma Çocuk

Yaş aralığı: 4-7 yaş

Birgün büyük balık bütün küçük balıkları yutmuş yalnızca Yüzyüz kurtulabilmiş. Bu kötü durum onu mücadele etmekten vazgeçirmemiştir. Okyanusun içinde yeni yerler ve farklı canlılar keşfetmiştir. Büyük balıktan korkan diğer arkadaşlarına ise” Burada böyle duramayız bir şeyler yapmalıyız.” demektedir. “Buldum.” diyerek bu soruna bir çözüm bulur ve tüm balıklarla birlikte yüzerek büyük balığa karşı çıkarlar. Büyük balığı oradan uzaklaştırırlar. Yüzyüz kitaptaki resimde büyük balık olarak yüzüldüğü sırada balıkların içinde göz konumunda durmaktadır. **Problem durumu tehlike arz eden büyük balığın diğer balıkların hayatlarını tehdit etmesidir. Çözüm olarak da balıkların birlik olarak güçlerini kullanıp büyük balığı kaçırmaları görülür.**

Kitabın Adı: Yaşlı Fil ve Lir Kuşu

Yazar: Mahmut Yılmaz

Yaş aralığı: 4-7 yaş

Yaşlı Fil ölünce arkadaşı Lir kuşu onun ölümüne çok üzülür. Onunla bir daha oyun oynayamayacağını düşünür. Onunla olan anıları aklına gelir. Baharın gelişiyle hayat yeniden canlanır, yeni filler doğar, yeni arkadaşlıklar edinir. Yaşlı filin mezarını lir kuşu, diğer arkadaşlarıyla beraber ziyaret eder ve onu anar. Bu şekilde üzüntüsünü atlatır. **Bu eserdeki problem ölümdür. Ölüm diğer durumlara ve sevilen ölümüne üzüntü duyulan canlının bıraktığı olumlu izlere odaklanarak atlatılmaya çalışılmıştır.**

Yazar: Anna Gavalda

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yaş aralığı: 11-14 yaş

Grigore 13 yaşında bir çocuk ve okulu asla sevmiyor. Okulu ve oradaki dersleri önemsemiyor. Sevdiği tek şey bir şeyler icat etmektir. Dedesinin marangoz atölyesinde ona yardım eder, onunla vakit geçirir. İlk önce annesine oturarak ütü yapması için bir ütü masası tasarlar daha sonra bu teknik icatların kendisini mutlu ettiğini keşfeder ve kendisi için bir teknik lise bulur. Okula gitmeyi istememesine rağmen istediği işleri yapabileceği bir okul bulduğu için okula kaydolmayı ister. **Buradaki problem çocuğun okula gitmek istememesidir. Bu duruma kendini keşfederek çözüm bulması problemin çözülmesine ilişkin bir yöntemdir.**

Kitabın adı: Gün Bey'in Penceresi

Yazar: Göknil Özkök, Ceyhun Şen

Yayınevi: Can Çocuk Yayınları

Yaş aralığı: 7-9 yaş

Yürüme engelli olan Gün Bey bütün gününü pencerenin önünde geçirir. İnsanların ayakkabılarına bakarak onlar hakkında yorum ve tahminlerde bulunur. Birgün pencereden bakarken küçük bir kız çocuğu görür. Bu kız çocuğu da kendisi gibi yürüme engellidir. Gün Bey dışarı çıkar ve kendisiyle aynı probleme sahip olan bu kız çocuğuyla oyun oynar. **Problem durumu engellilik olan bu eserde kahraman probleme çözümü kendisiyle eşit şartlarda olan biriyle eğlenmek onu kendisini mutlu etmek olarak görmüştür.**

Kitabın adı: Kırmızı Fili Gördünüz mü?

Yazar: Ferit Avcı

Yayınevi: Can Çocuk

Yaş aralığı: 4-7 yaş

Odasındaki tabloda hayvan resimleri olan kahramanımız bir sabah uyandığında bu tabloda kırmızı filin olmadığını görüyor ve onu aramaya başlıyor. Kırmızı fili tablodaki bütün arkadaşlarına tek tek soruyor. Arkadaşları onu görmediğini söylüyor daha sonra fil kendisi çıkıp geliyor. Kahraman onu çok sevdiğini çok özlediğini söylüyor. Fil arkadaşlarının yanına geçip uyuyor. **Buradaki problem durumu çocuğun sevdiği hayali arkadaşını yani fili kaybetmesidir. Çözüm olarak harekete geçmiş onu araştırıp sorarak bulmaya çalışmıştır.**

Kitabın adı: Babasının Başka Evi Var

Yazar: Can Göknil **Yayınevi:** Can Çocuk

Yaş aralığı: 5-7 yaş

Fatoş annesi ve babasının neden başka evlerde yaşadığını ve diğer arkadaşlarının ailelerinden farklı bir durumları olduğunu fark ediyor. Birgün ayakkabılarını giyerken ayağına olmadığını görünce annesi bu ayakkabıların ona uymadığını söylüyor. Fatoş da “Senle babam da birbirinize uymuyorsunuz.” diyor. Annesi bu örnek durum üzerinden giderek ona durumu açıklıyor. Fatoş anne ve babasının birbirini sevmediğini düşünmek yerine anlamadıkları kanısına varıyor ve en azından babam ve annem birbirinin komşusu diyerek teselli buluyor. **Problem durumu boşanmadır.**

Çocuk çözüm olarak anne ve babasının kişiliklerini göz önünde bulunduruyor, farklılıkları dikkate alarak olumlu yönleri düşünüyor.

Kitabın adı: Kanatlı Düşler

Yazar: Erol Büyükmeriç

Yayınevi: Tudem

Yaş aralığı: 7-10 yaş

Kitabın türü şiiridir. Bu kitapta incelenen şiirler arasında “Tren ve Ellerim” şiirinde giden kişilere duyulan üzüntünün yanında gidenin geri gelmesi umudu da vardır. “Gelinciklerim” şiirinde ise kuraklığa karşı bulutlara bakarak yağmuru yağmasını ümit eder. “Şaşkın Mevsim Günlükleri” şiirinde mevsimlerin değişimine olan üzüntü, mücadele ve bu değişimlerden insanların sorumlu olduğu belirtilmiştir. “Mavi Zaman” şiirinde çocuğun içindeki umudu ve heyecanı yitirmemesi gerektiği yazılmıştır. **Özlem, doğa olayları, insanların sorumsuzlukları gibi durumlar problem olarak ele alınmıştır. Ümit, heyecan gibi olumlu duygular problem açısından çözüm olarak ya da problemi giderme de bir yol olarak belirlenmiştir.**

Kitabın adı: Daralan

Yazar: Mine Soysal

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yaş aralığı: 14-16 yaş

Mete değerlerine sadık, büyüklerine saygılı kendi iç sesini dinleyen bir çocuktur. Doğru olanı yapmaya çalışır hareketlerini gerçekleştirmeden önce mutlaka düşünür. Ailesini inceleyerek onların kusurlarını fark eder. Kendisini de eleştirir. Kitapta ailesine şiddet uygulayan bir karşı komşu vardır. Mete'nin teyzesi bu durum karşısında bilir kişidir. Teyze; eğitilmiş, dik duran, çalışkan biridir. Mete bu ailenin yalancı ve saygısız çocuğuna ve o aileye karşı kendi ailesi aynı şekilde karşılık vermiyor. Mete ailenin oğlu Ömer'e merhamet duyar. Onunla arkadaşlık yapar. Ömer onun başına problemler açsa da Mete bu durum karşısında daha sabırlı ve olgun düşünür. Tüm düşünceler problemler teyzeye paylaşılır. Mete'nin engelli ablası Ayşe olayları sadece oturduğu yerden izlemek zorunda kalır. Mete ablasına sürekli kol kanat gerer.

Karşı komşunun kızlarına, ablalarına yaptığı kötülükler Mete ve ailesi tarafından hoş karşılanmaz ve bu duruma duyarsız kalmazlar teyzeye birlikte bu işe resmi çözümler bulup komşuları bu durumdan kurtarırlar. Şiddet sorununa Mete ve ailesi bu şekilde yaklaşarak bir içinde bir çözüm bulmuşlardır.

Kitabın adı: Elsiz Eldiven

Yazar: Mustafa Ruhi Şirin **Yayınevi:** İz

Yaş aralığı: 14-17 yaş

“Son Rüya” şiirinde dünyadaki olumsuzluklara karşı umudun çocuklarda olduğu belirtilmiştir. Savaşlara karşı çocuklara kardeşliğin öğretilmesiyle dünyanın barışa kavuşacağı düşünülmüştür (Oylarınızı Çocuklara Verin). “Belki” şiirinde çocuklar için iyi güzel bir dünya umudu vardır. Annelerin çocuklar için dünyadaki kötülüğü yeneceği

düşünülür (Yeni Şakı Defteri). Düşman çocuğuna karşı küçük bir çocuğun ağzından yazılmış şiirde bombacı pilotun çocuğunun elleri üşümesin diye geride kalan eldivenlerin o çocuğa verilmesi isteniyor. Savaş düşmanlığın devamı ve bir sebebi olmamalı düşüncesi yansıtılmıştır (Elsiz Eldiven). **Sevgi, merhamet umut ve kardeşlik duygularıyla savaş, düşmanlık gibi problemlerin yenileceği düşünülmüştür.**

Kitabın adı: Bir Şeftali Bin Şeftali

Yazar: Samed Behrengi

Yayınevi: Can Çocuk

Yaş aralığı: 9-11 yaş

Bahçıvanın çocuklara meyve vermek istememesine karşın Mehmet ve Ali yedikleri bir şeftalinin çekirdeğinden bir şeftali ağacı dikmeye karar verirler ama bu yine bahçıvanın baktığı bahçededir. Çocuklardan biri ölür ve diğer çocuk da şeftali ağacından ümidini keser yani arkadaşının ölümüne üzülür. Şeftali ağacı da meyvesini hak eden kişiye vermek istediği için bahçıvana meyve vermez. **Problem durumu çocukların rahatça meyve yiyememesidir. Çocuklar bu probleme çözüm olarak kendi ağaçlarını dikmeyi düşünmüşlerdir ve emek vermeyi yeğlemişlerdir.**

Kitabın adı: Bir Günlük Düş

Yazar: Samed Behrengi

Yayınevi: Dorlion

Yaş aralığı: 9- 11 yaş

Yoksulluk çeken çocuk kahraman almak istediği oyuncak deve için bir düş kurar. Hayalinde zengin olduğunu düşünür.

Deveyi ancak zenginlikle elde edebileceğini düşünür. Düşünde oyuncaklarda bu durumu ona bu şekilde açıklar.

Sonunda oyuncak deveyi zengin bir çocuk alır ve kendisi dövülerek kovulur. **Problem durumu yoksulluktur.**

Kitabın adı: Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar

Yazar: Miyase Sertbarut

Yayınevi: Tudem

Yaş aralığı: 11-13 yaş

Diyarbakır'dan İzmir'e göç eden çocukların yaşadığı toplumsal baskı ve kültürel fark sebebiyle göç ettikleri yerlere uyum sağlayamaması ve bu durumu farklı bir eğitim öğretim yoluyla kazanmaya çalışmak için bir yöntem bulmuşlardır. Bu yöntem eski bir atölyede kendi okullarını açıp oraya kitaplar getirerek kendilerini geliştirmeye çalışmalarıdır. **Problem durumu göç ve kültürel, eğitimsel farklılıklardır. Bu duruma çözüm olarak okul dışında fazladan çaba sarf ederek çözüm bulmayı amaçlamışlardır.**

Kitabın adı: Darmadağın

Yazar: Aslı Der

Yayınevi: Günışığı

Yaş aralığı: 13-16 yaş

Kendisini ailesinden, ablasından farklı gören Ece ailesinin yaşadığı şiddet ve zorbalık problemini anlatmaktadır. Bu şiddet ve zorbalık babası tarafından annesi, kendisi ve ablasına yapılmaktadır. Ece bu durumlardan kaçmak için kendisine bodrum katta bir bölüm oluşturur. Orada yeni tanışan komşunun oğlu Cemle karşılaşır onunla çok iyi arkadaş olurlar. Beraber kitaplardan ve felsefeden bahsederler. Cem'in annesi ve Ece'nin annesi iyi arkadaş olurlar bunun sebebi Cem'in annesinin avukat olmasıdır. Ece'nin annesi babasından boşanmayı düşünmektedir. Bu sebeple komşusu onun avukatlığını yapar. Babası ablasını zengin bir adamın oğluyla evlendirmek ister. Ece ablasının düşüncelerini değiştirmeyi başarır. Babası eve gelir yeniden olay çıkarır, Ece şiddet görür. Annesi babasından boşanır, birlik içinde bu durumu aşarlar. **Problem durumu aile içi şiddettir. Ve şiddete çözüm eğitim, iletişim, sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi, birlik ve beraberlik olarak sunulmuştur.**

Kitabın adı: Kuş Olsam Evime Uçsam

Yazar: Güzin Öztürk

Yayınevi: Tudem yayınları

Yaş aralığı: 10-13 yaş

Savaş mağduru bir çocuk ve ailesinin çektiği sıkıntılar anlatılır. Çocuk Suriye’de kırmızı bir oyuncak arabayı almak isterken bacağın yaralanır. Türkiye’ye gelirler ailesiyle ama savaşın etkileri izleri hala geçmemiştir. Uzun uzun bomba sesleri kötü adamları tasvir eder. Türkiye’den Suriye’ye kaçmaya çalışır. **Problem durumu savaştır. Savaştan kurtulmanın çözümü göç olarak görülmüş, mutlu olmaya yeni bir başlangıç yapmaya çalışılmıştır. Türkiye’de bu mutluluğu oyuncak bir kırmızı araba bularak edinir.**

Kitabın adı: Babamın Gözleri Kedi Gözleri

Yazar: Sevim Ak

Yayınevi: Can Çocuk

Yaş aralığı: 10-12 yaş

Annesi ve babası boşanmış bir kız çocuğu babasının neden kendilerinden ayrı yaşadığını anlamaya çalışıyor. Annesine sorular soruyor ama cevaba ulaşamıyor. Babasının bir arkadaşıyla ondan haber alıyor ve babasıyla zaman zaman mektuplaşıyor. Babası çok üretken bir baba ve kızına kendi malzemelerini gönderir onun da bir şeyler yapmasını, üretmesini ister baba ve kız arasında böyle bir bağ ve alışveriş olur. Babasından kalan boşluğu ve mutsuzluğu bu şekilde doldurur. **Boşanmanın problem olarak karşımıza çıktığı bu eserde çözüm olarak üretkenlik görülmüştür.**

Kitabın adı: Korsan Kitap Çetesi

Yazar: Fatih Erdoğan

Yayınevi: Mavibulut

Yaş aralığı: 11-14

Bulut'un arkadaşları korsan kitap satan bir çete tarafından baskıya uğruyor ve istedikleri yerde kitap satamıyorlar. Bulut ve bir grup arkadaşı bu problemi çözmeye çalışıyorlar. Problem karmaşık durumlar içerisinde veriliyor. Kitapların bir kısmı saklanıyor ama kavga ettikleri çete ve kitabı saklayan kişilerin aynı olmadığını görüyorlar. O kişiyi bulmaya çalışıyorlar. İçlerinden bazı arkadaşların gizliden karşı çeteden olduğunu öğreniyorlar. Problemi çözmekten asla vazgeçmiyorlar. Büyüklerine danışıp doğru olanı yapmaya çalışıyorlar. Onlar için önemli olan dürüstlük buradaki düşman konumundaki çete lideri bile dürüsttür. Aralarındaki bu problem bir yarışmayla son bulur.

Problem durumu akranlar arasında yaşanan anlaşmazlıklardır. Bu anlaşmazlığa çözümü büyüklere danışarak, adalet çerçevesinde bir yarışma düzenleyerek, dürüst olarak belirli değerler ve çalışmalar aracılığıyla bulmuşlardır.

Kitabın adı: Düşlerin Peşindeki Çocuk

Yazar: Koray Avcı Çakman

Yayınevi: Altın Kitaplar **Yaş aralığı:** 11-13 yaş

Ninesinden dinlediği masaldan yola çıkarak altın gölü arayan Ördek Ayak bu gölü ayakları iyileşsin diye arıyor. Ararken birçok macera ve tecrübe edinmiştir. Önce kamış toplamayı öğrendi sonra o kamışlardan sepet yapmayı öğrendi. Ahşap ustasının yanında çalıştı, çömlek yapmayı öğrendi. Altın gölün bir masal olduğunu ve düşlerin gerçek olmadığını kavradı ama her zaman hayallerinin peşinden koşması gerektiğini unutmadı. Bu yolculuğu sonlandırduğunda eve döndüğünde elinde ona hayatını devam ettirecek meslekler bulunduğunu görür ve hayatını çömlek yaparak sepet öreerek geçirir. Engelli olma durumu problem olarak görülür. **Çocuğun bu problemin yarattığı olumsuz durumlara karşı oluşturduğu çözüm: Kendi ilgi, yetenek ve çalışma arzusuyla baş etme durumu görülmüştür.**

Kitabın adı: Umut Sokağı Çocukları

Yazar: Gülsevin Kırıl **Yayınevi:** Günışığı Kitaplığı

Yaş aralığı: 12-15 yaş

Kitapta mültecilere karşı duyulan merhamet duygusunu ön planda görülüyor. Onlarla ortak paydada buluşmaya çalışılmıştır. Suriye'den gelen mültecilerin dilini anlamak için Türkiye'de Kürtçe bilen insanlara başvurulur, onlardan yardım alınır. Türk kültür ve geleneklerine göre bağ kurulur: yemeğe çağırma, yapılan yemeği ikram olarak götürme, hâl hatır sorma gibi. Mülteci olarak gelmiş insanların sosyolojik ve ekonomik olarak bu durumu aşmaları için gerekli ilgi ve yardım gösterilmeye çalışılmıştır ve başarılı olunmuştur. Kitapta yetişkin ve genç yetişkinler Kürtçe ve Arapça aracılığıyla iletişim kurmaya çalışırken çocuklar oyunu bir ortak payda olarak görmüş ve hep beraber oyun oynayarak arkadaşlık kurmuşlar. **Göç bir problem olarak verilmiştir. Göçe maruz kalan insanların problemleri ortak, evrensel değerler ve kültürel değerlerle aşılmaya çalışılmıştır, birlik beraberlik ve iletişim çözüme götüren yollar olmuştur.**

Kitabın adı: Bale Okulu Benim Güzel Pabuçlarım

Yazar: Auraro Marsotto

Yayınevi: Beyaz Balina

Yaş aralığı: 9-12 yaş

Kitapta kahraman özerk döneme geçmiş ve bu sebeple ebeveynle bir mücadele içinde tek başına yatılı okulda kalabileceğini ispatlıyor ve bu mücadeleyi kazanıyor. **Problem durumu ebeveynle olan çatışma ve kendini ispatlayamadır. Kahramanlar kendi yeteneklerini keşfediyor. Kendi yollarını çiziyorlar ve bu yeni ortamın olumsuz koşullarından arkadaşlık ilişkilerini kuvvetli tutmakla atlatıyorlar.**

Kitabın adı: Savaşı Bitiren Sinek

Yazar: Bryndis Björgvinsdóttir

Yayınevi: Can Çocuk

Yaş aralığı: 13-16

Kitabın kahramanları birkaç sinektir. Sinekler kabul gördükleri yere gidip kendilerini seven insanlarla birlikte olmak istiyorlar ama orada savaş vardır. Onlar da canla başla uğraşıp pes etmeden savaşı bitirmeye karar verir. Bir konuşma yerinde sinek bir generalin kafasını karıştırır ve general savaşın son bulunduğunu açıklar. Bu haber her yerde yayılır. Sinekler basite alınan küçük varlıklardı ama üzerlerine düşeni pes etmeden yaptılar. Problem durumu kabul görmeme ve göçtür. **Sinekler küçük varlıklar da olsalar pes etmeyip mücadeleyi sürdürdükleri için bu problemi, dünyanın seyrini değiştiren bu durumu atlatmayı başarmışlardır ve gittikleri yerde kabul edilmişlerdir.**

Ek 2. Uzman Görüş Formları

Aşağıda verilen eser sorularda belirtilen özelliği taşıyorsa uygun işaretlemeyi yapınız.														
PROBLEM ODAKLI ÇOCUK KİTAPLARI														
Çocuk edebiyatı nitelikleri bakımından eser	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Gün Bey'in Penceresi	Kuş Olsam Evime Uçsam	Korsan Kitap Çetesi	Bale Okulu	Çocuk Kırmızı	Savaşı Bitiren Sinek	Yaşlı Fil ve Lir Kuşu	Bir Şeftali Bin Şeftali	Yüzyüz	Kırmızı Fıli Gördünüz mü?	Babasının Başka Evi Var	Daralan	35 Kilo Tembelle Teneke	Kanath Düşler
Eserde çocuğun beklentileri ve hayal dünyası göz önüne alınmış mıdır?	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Çocuğun merak duygusunu canlı tutan bir eser midir?	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	
Çocuğun hayal dünyasını canlı tutup yaratıcı yönünü geliştirecek bir eser midir?	X	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	X
Çocuğun hayat tecrübelerine zenginlik katar mı?	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X
Çocuğu bir birey olarak dış dünya gerçekliğine hazırlayacak bir eser midir?	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Çocuğa içinde bulunduğu dünya dışında bir ortam sunar mı?	X	X			X				X			X	X	
Çocuğu iyiye özendirecek ve ona özdeşim kurduracak kahramanlara sahip midir?	X	X	X			X	X	X	X	X		X		
Karakterler tutarlı tavır sergiliyor mu?		X	X	X		X	X	X	X			X		

Problem çözme becerileri ve stratejileri açısından eser															
Kitapta verilen problem çocuğu o problemi çözmeye itecek gayret ve isteği uyandıracak şekilde somutlaştırılmış mıdır?	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Problem durumu açık bir şekilde verilmiş midir?		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Kitapta çocuğu ve var olan karakteri akıl yürütmeye sevk edecek problemler var mı?		X	X		X	X		X	X	X	X		X	X	
Verilen problemin zorlayıcılığı motivasyona destek olacak durumda mıdır?			X			X	X	X	X			X	X		
Problemin çözümü durumunda kahraman etken konumda mıdır?	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Kahraman davranışlarında öz düzenleme ve öz denetim söz konusu mudur?	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X
Problem çözümünde kahraman ön bilgilerini kullanıyor mu?	X		X		X			X	X		X	X	X	X	
Problem eserde verilen kahramanın gelişim düzeyine uygun mudur?		X	X						X			X	X		
Problem durumu kahramanda aktif öğrenmeyi canlı duruma getirmiş midir?	X	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X

Problem çözme becerileri ve stratejileri açısından eser															
Kitapta verilen problem çocuğu o problemi çözmeye itecek gayret ve isteği uyandıracak şekilde somutlaştırılmış mıdır?	X	X	X	X	X	X	X	X							
Problem durumu açık bir şekilde verilmiş midir?	X	X	X	X	X	X	X	X							
Kitapta çocuğu ve var olan karakteri akıl yürütmeye sevk edecek problemler var mı?	X	X	X	X	X	X	X	X							
Verilen problemin zorlayıcılığı motivasyona destek olacak durumda mıdır?		X		X	X	X									
Problemin çözümü durumunda kahraman etken konumda mıdır?	X		X	X	X	X	X	X							
Kahraman davranışlarında öz düzenleme ve öz denetim söz konusu mudur?	X	X	X	X	X	X		X							
Problem çözümünde kahraman ön bilgilerini kullanıyor mu?	X			X	X			X							
Problem eserde verilen kahramanın gelişim düzeyine uygun mudur?		X	X	X	X		X	X							
Problem durumu kahramanda aktif öğrenmeyi canlı duruma getirmiş midir?	X	X	X	X	X	X	X	X							

Aşağıda verilen eser sorularda belirtilen özelliği taşıyorsa uygun işaretlemeyi yapınız.

PROBLEM ODAKLI ÇOCUK KİTAPLARI

Çocuk edebiyatı nitelikleri bakımından eser	15	16	17	18	19	20	21	22						
	Annem Her Yerde	Elsiz Eldiven	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar	Düşlerin Peşindeki Çocuk	Darmadağın								
Eserde çocuğun beklentileri ve hayal dünyası göz önüne alınmış mıdır?		x	x	x	x		x	x						
Çocuğun merak duygusunu canlı tutan bir eser midir?			x	x	x									
Çocuğun hayal dünyasını canlı tutup yaratıcı yönünü geliştirecek bir eser midir?		x	x	x	x			x						
Çocuğun hayat tecrübelerine zenginlik katar mı?	x	x	x	x	x	x	x	x						
Çocuğu bir birey olarak dış dünya gerçekliğine hazırlayacak bir eser midir?	x	x	x	x	x	x	x	x						
Çocuğa içinde bulunduğu dünya dışında bir ortam sunar mı?	x	x	x	x	x	x	x	x						
Çocuğu iyiye özendirecek ve ona özdeşim kurduracak kahramanlara sahip midir?	x	x	x	x	x			x						
Karakterler tutarlı tavır sergiliyor mu?	x		x	x	x			x						

